

University of Groningen

Van studiehuis naar studentenhuus, de studeer-, werk- en persoonlijke situatie van havo- en vwo-eindexamen leerlingen

Rekers-Mombarg, Lyset; Korpershoek, Hanke; Kuyper, H.; van der Werf, Margaretha

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2010

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Rekers-Mombarg, L., Korpershoek, H., Kuyper, H., & van der Werf, M. (2010). *Van studiehuis naar studentenhuus, de studeer-, werk- en persoonlijke situatie van havo- en vwo-eindexamen leerlingen*. GION, Gronings Instituut voor Onderzoek van Onderwijs, Opvoeding en Ontwikkeling, Rijksuniversiteit Groningen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Van Studiehuis naar studentenhuis,

de studeer-, werk- en persoonlijke situatie van havo- en vwo-eindexamen leerlingen.

NWO-projectnummer: 411-20-101

L.T.M. Rekers-Mombarg
H. Korpershoek
H. Kuyper
M.P.C. van der Werf

Voortgezet Onderwijs
Cohort Leerlingen (VOCL)

Programmaraad voor het
Onderwijsonderzoek

ISBN: 97-890-6690-525-2

(c) 2010. GION, Gronings Instituut voor Onderzoek van Onderwijs

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission of the Director of the Institute.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Directeur van het Instituut.

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	1
1.1	Plaatsbepaling en doelstelling VOCL '99.....	1
1.2	Vraagstellingen	5
1.3	Opbouw van het rapport.....	6
2	Methode	9
2.1	Dataverzameling	9
2.2	Beschrijving van de variabelen.....	10
2.2.1	Achtergrondkenmerken en leerprestaties eerste leerjaar	10
2.2.2	Kenmerken uit bovenbouw VO, het eindexamen en daarna.....	11
2.3	Statistische analyse	13
2.4	Non-response analyse	13
2.5	Beschrijving van de steekproef.....	15
3	De profielkeuze	17
3.1	Profielkeuze en sekse.....	17
3.1.1	Redenen voor profielkeuze	18
3.1.2	Spijt van profielkeuze	19
3.2	Profielkeuze en etniciteit.....	22
3.3	Profielkeuze en SES.....	23
4	Het eindexamen	25
4.1	Eindexamen en sekse	25
4.2	Eindexamen en etniciteit.....	29
4.3	Eindexamen en SES	30
5	Studiekeuze	31
5.1	Studiekeuze en sekse.....	31
5.1.1	Overwogen HO studies	31
5.1.2	Gekozen HO studies	34
5.1.3	Niet gekozen HO studies: redenen.....	36
5.1.3.1	Redenen per opleidingscluster en sekseverschillen	37
5.1.3.2	Redenen per opleidingsniveau en sekseverschillen	40
5.1.4	Studiewisselingen	41
5.2	Studiekeuze en etniciteit	44
5.3	Studiekeuze en SES	46
6	Huidige studeer- en werksituatie	49
6.1	Niet studerende leerlingen	49
6.2	Huidige studie- en werksituatie en sekse	50
6.2.1	Huidige studie	50
6.2.2	Profielaansluiting	53

6.2.3	Huidige en toekomstige studiesucces	55
6.2.4	Werksituatie	57
6.3	Studeer- en werksituatie en etniciteit	59
6.4	Studeer- en werksituatie en SES	61
7	Persoonlijke situatie	63
7.1	Persoonlijke situatie en sekse.....	63
7.2	Persoonlijke situatie en etniciteit	65
7.3	Persoonlijke situatie en SES	65
8	Verandering van de mening over profiel- en studiekeuze en beroepskenmerken	67
8.1	Spijt van profielkeuze	67
8.2	Studiekeuze	70
8.3	Beroepskenmerken.....	73
9	Samenvattende resultaten en discussie	77

1 Inleiding

Dit rapport sluit aan bij een serie rapportages over leerlingen die deelgenomen hebben aan de landelijke schoolloopbaanstudie Voortgezet Onderwijs Cohort Leerlingen 1999 (VOCL'99). De rapportages zijn voornamelijk geschreven ten behoeve van de beleidsgerichte doelstellingen van de schoolloopbaanstudie. Het primaire doel van VOCL'99 is de evaluatie van grootschalige vernieuwingsprogramma's in het voortgezet onderwijs (VO): de Basisvorming in de onderbouw van het VO, het Studiehuis en de Profielen in de tweede fase van het hoger algemeen voorgezet onderwijs (havo) en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), en de Leerwegen in het voorbereidend middelbaar beroeps onderwijs (vmbo). Het secundaire doel is het monitoren van de ontwikkelingen in het VO. Door het verzamelen van gegevens op leerlingniveau, kunnen leerlingenstromen in kaart gebracht worden. De in-, door- en uitstroomgegevens van leerlingen vormen een belangrijke maat voor de kwaliteit van het VO in Nederland.

1.1 Plaatsbepaling en doelstelling VOCL'99

Het VOCL'99 schoolloopbaanonderzoek is het derde in zijn soort. Voorafgaande onderzoeken zijn VOCL'89 en VOCL'93 geweest. Het VOCL'89 onderzoek is aanvankelijk (mede) opgezet als nulmeting voor de evaluatie van de Basisvorming, het VOCL'93 onderzoek (onder meer) als nameting. De VOCL'89 leerlingen waren namelijk van vóór de invoering van de Basisvorming, de VOCL'93 leerlingen behoorden tot de eerste lichting leerlingen die officieel en integraal te maken kregen met de Basisvorming. Eén van de hoofddoelstellingen van de Basisvorming was het moderniseren van het onderwijsaanbod door alle leerlingen in de onderbouw van het VO een pakket van vijftien vakken aan te bieden (Brandsma & Stoel, 2000). In deze vakken moesten niet alleen de theorie maar ook de praktijk en het aanleren van vaardigheden een belangrijke plaats krijgen. Op hun beurt waren de VOCL'93 leerlingen die onvertraagd zijn doorgestroomd naar het 5^e leerjaar van het havo (havo-5) of vwo (vwo-5) de laatste lichting leerlingen van vóór de invoering van de tweede fase (Studiehuis). De VOCL'99 leerlingen zijn de eerste leerlingen die allemaal de Basisvorming en de Leerwegen in het vmbo of de Profielen en het Studiehuis in het havo of vwo hebben meegemaakt. De invulling die de scholen aan het Stu-

diehuis hebben gegeven is erg divers maar heeft steeds als doel dat leerlingen zelfstandiger leren en betere algemene studievoordigheden ontwikkelen. Tegelijk met de invoering van het Studiehuis is het (bijna) geheel vrij te kiezen vakkenpakket in de bovenbouw van het havo en vwo verdwenen. Daarvoor in de plaats kwamen de Profielen. De havo- en vwo-leerlingen moeten kiezen uit één van de vier profielen Natuur en Techniek (N&T), Natuur en Gezondheid (N&G), Economie en Maatschappij (E&M) of Cultuur en Maatschappij (C&M). De profielen bestaan uit een gemeenschappelijk deel, een profiel-deel en een vrij-deel. Het gemeenschappelijke deel moet door alle leerlingen worden gevolgd en bevat vakken zoals Nederlands en Engels. Tot het profiel-deel behoren profielspecifieke vakken die door de leerlingen die het betreffende profiel gekozen hebben, verplicht moeten worden gevolgd. Dit geldt bijvoorbeeld voor het vak wiskunde B1,2 en natuurkunde1,2 bij het profiel N&T of het vak wiskunde A1,2 en Economie1,2 bij het profiel E&M. De vakkenkeuze in het vrije deel is (uiteraard) vrij en kan een vak als bijvoorbeeld Spaans1 zijn, maar ook een profielspecifiek vak uit een ander profiel. Door dit laatste kunnen combinaties van twee profielen ontstaan. Het zelfstandig leren in het Studiehuis en de beperktere vrijheid van vakkenkeuze binnen de Profielen moeten samen leiden tot verbetering van de aansluiting met het hoger beroepsonderwijs (HBO) of het wetenschappelijk onderwijs (WO).

Het algemene beleidsdoel van alle beschreven vernieuwingen is de verbetering van de kwaliteit van het VO. De kwaliteitsverbetering moet blijken uit verhoging van de onderwijsopbrengsten in brede zin. Vier verschillende uitkomstmaten staan hierbij centraal:

- het onderwijspeil: het geheel van kennis en vaardigheden die leerlingen in het onderwijs opdoen;
- het interne en externe rendement: het uiteindelijke bereikte onderwijsniveau in het VO (niveau voltooide onderwijstype, efficiëntie van de schoolloopbaan) en het succes in de vervolgstudie en de positie op de arbeidsmarkt;
- aansluiting bij verschillen tussen leerlingen: de mate van aansluiting van de onderwijsopbrengsten bij de individuele capaciteiten van de leerling.

- persoonlijk welbevinden en de groei naar volwassenheid: de ontwikkeling van de leerling tot een zelfstandig volwassene die in staat en bereid is tot maatschappelijk verantwoord handelen.

Het VOCL'99 schoolloopbaanonderzoek is opgezet om te onderzoeken of de genoemde vier onderwijsopbrengsten ook daadwerkelijk verbeteren na invoering van de Basisvorming, de Leerwegen en het Studiehuis. In diverse deelonderzoeken zijn al de korte en langere termijn effecten op bovengenoemde onderwijsopbrengstmaten aan de orde geweest (Harms, Kuiper, & Van der Werf, 2005; Kuiper, & Van der Werf, 2003, 2005, 2007; Rekers-Mombarg, Kuiper, & Van der Werf, 2005). Het onderzoek dat in dit rapport beschreven wordt, richt zich op het monitoren van de langere termijn wat betreft met name de *derde* uitkomstmaat - 'aansluiten bij verschillen tussen leerlingen'. Verbetering van het kwaliteit van het VO zou tot gevolg moeten hebben dat verschillen in onderwijsopbrengsten tussen leerlingen zoveel mogelijk terug te voeren zijn op verschillen in capaciteiten tussen leerlingen, en niet of nauwelijks op bijvoorbeeld sekse, etnische en sociaal economisch verschillen tussen leerlingen.

Wat betreft de onderwerpen die in dit rapport aan bod komen wordt aangesloten bij twee recente rapportages over VOCL'99 leerlingen. Ten eerste is dat het rapport van van Batenburg, Korpershoek en van der Werf (2007). Hierin worden de lange termijn onderwijsopbrengsten bij *vmbo* leerlingen onderzocht. Onderwerpen die aan bod komen zijn hun laatste jaar op het vmbo, het eindexamen en hun bezigheden op het moment dat de gegevens werden verzameld en hun toekomstverwachtingen. Ten tweede is dat het rapport van Korpershoek, Kuiper en van der Werf (2006). Hierin worden diverse aspecten in de *bovenbouw* van het havo en vwo onderzocht. Het gaat om de profiel- en vakkenkeuze (welke, de begeleiding en de tevredenheid), het toekomstperspectief op de kortere (niveau en richting van studie) en langere termijn (richting beroepskeuze, gewenste beroepskenmerken, soort werkring en kans op betaald werk).

Wat betreft de onderzoekspopulatie wordt in dit onderzoek direct voortgebouwd op de bovenbouw studie van Korpershoek, Kuiper en van der Werf (2006). Zij verrichten hun onderzoek onder VOCL'99 leerlingen die onvertraagd in het vijfde leerjaar van het havo en vwo waren gekomen. Een groot deel van dezelfde leerlingen is drie jaar later opnieuw benaderd ten behoeve van het huidige onderzoek. Aan oud havo- en oud-vwo leer-

lingen is gevraagd terug te blikken op de periode vanaf havo-5 of vwo-5 tot nu. Ze kregen vragen voorgelegd over hun profiel- en studiekeuze, het eindexamen, het wisselen van studie sinds het eindexamen en de huidige studeer- en werksituatie. Ook is deze leerlingen gevraagd vooruit te kijken door middel van vragen over de toekomstige persoonlijke leefsituatie en aspecten van het latere beroep. Met oud havo-leerlingen en oud vwo-leerlingen worden hier de VOCL'99 leerlingen bedoeld die ooit in een havo- of vwo-eindexamenklas hebben gezeten (vertraagd én onvertraagd). In de vervolgttekst van dit rapport worden zij eenvoudigweg havo- en vwo-leerlingen genoemd en wordt het onderwijstype aangeduid met 'op het havo' en 'op het vwo', ook als het onderwerpen van ná het eindexamen betreft en deze leerlingen al lang niet meer in het VO zitten.

De onderwerpen die in het huidige onderzoek aan bod komen overlappen gedeeltelijk met die in de bovenbouwstudie van Korpershoek, Kuyper en van der Werf (2006). Dit maakt het mogelijk om voor de groep leerlingen die aan beide onderzoeken hebben deelgenomen vergelijkingen in de tijd te maken wat betreft de volgende onderwerpen: veranderingen in de mening over de profiel- en studiekeuze, het succes van de vervolgopleiding van leerlingen die in het vijfde leerjaar al spijt hadden van hun profielkeuze en veranderingen in het belang dat leerlingen hechten aan diverse aspecten van het beroep dat ze van plan zijn te gaan uitoefenen.

In het rapport van Korpershoek, Kuyper en van der Werf (2006) is nagegaan in hoeverre jongens en meisjes van elkaar verschillen op bovengenoemde onderwerpen en hoe de ontwikkeling daarvan in de tijd is geweest. Er werden vrij grote sekseverschillen gevonden en deze zijn - in vergelijking met eerdere VOCL schoolloopbaanonderzoeken - niet kleiner geworden. De beste voorspeller van het toekomstperspectief (bijvoorbeeld het gewenste niveau van de vervolgstudie) uit de leerlingvariabelen die in de eerste fase van het VO gemeten zijn, was steeds sekse. Het opleidingscluster van de geplande vervolgstudie veranderde wel in de loop van de tijd, maar jongens en meisjes zijn daarin niet meer op elkaar gaan lijken. De grootschalige onderwijsvernieuwingen leken niet of nauwelijks effect te hebben gehad op de al bestaande verschillen tussen jongens en meisjes op schoolloopbaan kenmerken in de bovenbouw van het havo en vwo. In het huidige on-

derzoek zullen de resultaten wederom apart voor jongens en meisjes¹ binnen de onderwijstypen havo en vwo beschreven worden. Daarnaast zal ook de invloed van etnische en sociaal economische verschillen tussen leerlingen onderzocht worden.

Wat betreft de evaluatie van het eindexamen ligt de nadruk in dit onderzoek op de manier waarop naar het centraal examen wordt toegewerkt en hoe dit examen beleefd wordt. Hieruit kunnen mogelijk verklaringen gedestilleerd worden waarom in het algemeen de schoolexamencijfers (SE-cijfers) van een vak hoger uitvallen dan de centraal examencijfers (CE-cijfer). De aanleiding is gelegen in een eerder onderzoek naar de verschillen tussen schoolexamen- en centraal examencijfers van VOCL'99 leerlingen (Rekers-Mombarg, & Harms, 2007). Daarin werd aangetoond dat deze verschillen voor allochtone leerlingen beduidend groter zijn dan voor autochtone leerlingen. Diverse verklaringen voor dit fenomeen zijn in dat rapport getoetst, maar verklaringen die betrekking hebben op het toewerken naar het centraal examen en de beleving ervan, konden toen niet meegenomen worden. In het huidige onderzoek zal hieraan ten dele tegemoet gekomen worden. Echter, de beschrijvende analyses in dit rapport leiden hooguit tot aanwijzingen in welke richting de aanvullende verklaringen gezocht moeten worden. Toetsing van deze mogelijke aanvullende verklaringen valt buiten het bestek van dit rapport.

1.2 Vraagstellingen

In dit rapport zullen acht vraagstellingen worden beantwoord. Ze zijn te verdelen in twee hoofdvraagstellingen, twee nevenvraagstellingen en vier extra vraagstellingen. Het onderscheid tussen de typen vraagstellingen manifesteert zich in de uitgebreidheid van de beantwoording ervan in de hierna volgende hoofdstukken.

Hoofdvraagstellingen

- 1. In welke mate verschillen havo- en vwo-leerlingen van elkaar wat betreft de profielkeuze, het toewerken naar en de beleving van het centraal examen, de studiekeuze, de huidige studeer- en werksituatie en de gewenste toekomstige persoonlijke levenssituatie?*

¹ Gelet op de leeftijd van de respondenten (rond de twintig jaar) is het correcter om te spreken over mannen en vrouwen, maar vanwege het retrospectieve karakter van dit rapport geven wij toch de voorkeur aan de aanduiding jongens en meisjes.

- 2. In welke mate verschillen binnen de onderwijstypen havo en vwo de jongens en meisjes van elkaar op de bij vraag 1 beschreven kenmerken?*

Nevenvraagstellingen

- 3. In welke mate verschillen binnen de onderwijstypen havo en vwo de allochtone en autochtone leerlingen van elkaar op de bij vraag 1 beschreven kenmerken?*
- 4. In welke mate verschillen binnen de onderwijstypen havo en vwo de leerlingen met een hoge sociaal economische status en de leerlingen met een lage of middenhoge sociaal economische status van elkaar op de bij vraag 1 beschreven kenmerken?*

Extra vraagstellingen

- 5. In hoeverre komt het spijt hebben van de profielkeuze in havo-5 of vwo-5 overeen met het spijt hebben van de profielkeuze drie jaar later?*
- 6. Verloopt de vervolgstudie van leerlingen met spijt van hun profielkeuze in havo-5 en vwo-5 ongunstiger dan die van leerlingen zonder spijt van hun profielkeuze in havo-5 en vwo-5?*
- 7. In hoeverre komt de verwachte studiekeuze in havo-5 of vwo-5 overeen met de studie die drie jaar later gevolgd wordt?*
- 8. In hoeverre komt het belang dat leerlingen in havo-5 en vwo-5 hechten aan kenmerken van hun latere beroep overeen met het belang dat ze drie jaar later hechten aan dezelfde kenmerken?*

1.3 Opbouw van het rapport

In hoofdstuk 2 wordt eerst de opzet en dataverzameling van het VOCL'99 onderzoek besproken (2.1), gevolgd door een beschrijving van de gebruikte variabelen in dit onderzoek (2.2), een korte uitleg van de statistische analysemethode (2.3), de non-response analyse (2.4) en de beschrijving van de achtergrondkenmerken en initiële leerprestaties van de leerlingen in dit onderzoek (2.5). Hoofdstukken 3 tot en met 7 hebben betrekking op de hoofd- en nevenvraagstellingen van dit onderzoek. Diverse aspecten van de school-

loopbaan en de (gewenste) persoonlijke leefsituatie van havo- en vwo-leerlingen zullen in chronologische volgorde aan bod komen. Het gaat achtereenvolgens om de profielkeuze (hoofdstuk 3), het eindexamen (hoofdstuk 4), de studiekeuze en studiewisselingen (hoofdstuk 5), de huidige studeer- en werksituatie (hoofdstuk 6) en de huidige en toekomstige persoonlijke leefsituatie (hoofdstuk 7). De resultaten van de vergelijkingen per onderwijstype en tussen jongens en meisjes per onderwijstype worden steeds uitvoerig besproken worden (hoofdvraagstellingen). Minder uitgebreid wordt ingegaan op de nevenvraagstellingen; elk hoofdstuk eindigt met de belangrijkste resultaten van de vergelijkingen tussen allochtone en autochtone leerlingen, en tussen leerlingen met een lage of middenhoge SES en leerlingen met een hoge SES binnen elk onderwijstype. Hoofdstuk 8 heeft betrekking op de extra vraagstellingen; voor onvertraagde havo-5 en vwo-5 leerlingen wordt de verandering van de mening van de leerlingen over enkele schoolloopbaan-kenmerken onderzocht. In hoofdstuk 9, tot slot, worden de resultaten samengevat en besproken en worden conclusies getrokken.

2 Methode

2.1 Dataverzameling

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van gegevens van leerlingen die deelnemen of deelgenomen hebben aan het landelijk schoolloopbaanonderzoek VOCL'99. Dit onderzoek is uitgevoerd door het GION in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en gefinancierd door NWO (projectnummer: 411-20-101-Q). De start van het onderzoek was in september 1999 met in totaal 19.391 leerlingen op 126 verschillende vestigingen. Alle leerlingen zaten toen in het eerste leerjaar VO. De steekproef was in grote lijnen representatief voor de landelijke populatie van leerlingen en scholen (Van Berkel, 1999; Kuyper & Van der Werf, 2003). Jaarlijks is de onderwijspositie (leerjaar en onderwijstype) van de leerlingen opgevraagd via de schooladministraties. In de loop van het onderzoek zijn bij de leerlingen diverse toetsen en schriftelijke vragenlijsten afgenomen. Ook hun ouders, docenten, en schooldirecteuren zijn bevraagd door middel van schriftelijke vragenlijsten. Meer achtergrondinformatie over het VOCL'99 onderzoek is te vinden in twee technische rapporten (Kuyper, Lubbers, & Van der Werf, 2003; Zijssling, Kuyper, Lubbers, & Van der Werf, 2005).

Voor dit onderzoek hebben we 7.610 leerlingen geselecteerd die blijkens de gegevens over hun onderwijspositie in een havo of vwo-eindexamenklas hebben gezeten in de periode van schooljaar 2003/2004 tot en met schooljaar 2006/2007 (dus 5, 6, 7 of 8 jaar na de meting in het eerste leerjaar). Het CBS heeft aan zo veel mogelijk leerlingen het meeste recente adres uit de Gemeentelijke Basis Administratie gekoppeld. Voor een beperkt aantal leerlingen was dit niet mogelijk (5 waren overleden, 53 geëmigreerd, 13 administratief afgevoerd, 8 dubbel). Vervolgens is naar 7.531 leerlingen een vragenlijst gestuurd. Er bleken 55 vragenlijsten onbestelbaar te zijn. Na 3 weken was slechts 22% van de uitgezette vragenlijsten retour ontvangen. Besloten is toen de non-respondenten telefonisch te benaderen. Het opzoeken van een telefoonnummer op basis van de naam en adres lukte bij ongeveer de helft van de non-respondenten. Het bellen (ook in de avonden) leverde bij slechts 1 op de 5 gebelde leerlingen succes op. Vanwege de geringe efficiëntie van deze belactie is deze na 1 week gestopt en is besloten een schriftelijke reminder te sturen naar de non-respondenten die nog niet telefonisch benaderd waren. Uit-

eindelijk zijn 2.375 goed ingevulde vragenlijsten retour ontvangen. Dit komt overeen met een respons van 32% ($=2.375/7.531 * 100$). Voor havo-leerlingen was de respons lager dan voor vwo-leerlingen (28% versus 35%).

2.2 Beschrijving van de variabelen

2.2.1 Achtergrondkenmerken en leerprestaties eerste leerjaar

Etniciteit. De leerlingen zijn ingedeeld in twee etnische hoofdgroepen (allochtoon² versus autochtoon/Westers allochtoon). Binnen de groep allochtonen leerlingen wordt weer onderscheid gemaakt in zes subgroepen (Turks, Marokkaans, Surinaams-Antilliaans, Indonesisch, Zuid Oost Aziatisch, overige niet-Westerse allochtonen). De etniciteit van de leerling is bepaald op basis van het geboorteland van de leerling, zijn vader en moeder. Indien tenminste één van de drie geboortelands niet Nederland of een ander Westers land was, is de leerling als allochtoon aangemerkt en toegewezen aan één van de genoemde etnische subgroepen (Kuyper, Lubbers, & Van der Werf, 2003).

SES. Aan de hand van de hoogste voltooide opleiding van de vader of moeder van de leerling is de sociaal economische status (SES) bepaald. De informatie hierover is afkomstig van een schriftelijke vragenlijst die aan de ouders is voorgelegd bij aanvang van het VOCL'99 onderzoek (schooljaar 1999-2000). Er is onderscheid gemaakt in 6 categorieën die oplopen van het al dan niet voltooid hebben van het basisonderwijs tot en met het gepromoveerd zijn aan een universiteit. Ten behoeve van dit onderzoek zijn twee SES groepen gemaakt; de categorieën 1-3 (tot en met VO 2^e trap voltooid) zijn gehercodeerd tot lage of middenhoge SES en de categorieën 4-6 (vanaf WO propedeuse of HBO voltooid) tot hoge SES.

Leerprestaties in leerjaar 1. In het eerste leerjaar (1999-2000) is bij de leerlingen een Entreetoets afgenomen. Dit is een verkorte versie van de CITO-Eindtoets Basisonderwijs die in groep 8 wordt afgenomen. De toets is samengesteld uit drie onderdelen: taal, rekenen en informatieverwerking. Elke deeltoets bestaat uit 20 meerkeuzevragen met elk 4 antwoordcategorieën. De score per deeltoets is berekend als de proportie goede antwoor-

² Stikt genomen is een allochtoon in dit rapport een niet-Westerse allochtoon.

den op het totaal van de gemaakte items. De betrouwbaarheid van de deeltolsten bedraagt respectievelijk 0,74, 0,83 en 0,79 (Kuyper et al., 2003).

2.2.2 Kenmerken uit bovenbouw VO, het eindexamen en daarna

De items uit de schriftelijke leerlingvragenlijst van dit onderzoek behoeven in het algemeen weinig uitleg. Daarom worden ze hieronder kort per onderwerp omschreven.

Profielkeuze (hoofdstuk 3) Aan de leerlingen is gevraagd welk profiel ze hebben gekozen en waarom. Om een volledig beeld te krijgen van de diversiteit aan motieven die mogelijk zijn, is een zestal (meest waarschijnlijke) antwoordcategorieën gegeven, maar was het ook mogelijk om een andere motief te omschrijven ('anders, namelijk ...'). De leerlingen mochten meerdere antwoorden aankruisen. De antwoorden zijn gecategoriseerd in intrinsieke, extrinsieke en een combinatie van intrinsieke en extrinsieke motieven. Vervolgens is gevraagd of de leerlingen *nu* een ander profiel zouden kiezen en, zo ja, naar de mate en het waarom van spijt. Bij de motieven van spijt was 1 antwoordcategorie gegeven ('dan zou mijn profiel beter aansluiten op mijn huidige studie') en konden de leerlingen weer zelf andere motieven omschrijven. Alle antwoorden zijn gecodeerd en weer verdeeld in drie groepen: intrinsieke, extrinsieke motieven of intrinsieke én extrinsieke motieven.

Eindexamen (hoofdstuk 4). De vragen hadden betrekking op redenen waarom in het algemeen de schoolexamencijfers (SE-cijfers) hoger uitvallen dan de centraal examencijfers (CE-cijfers). Allereerst is gevraagd hoe vaak de leerling een SE onderdeel herkanst heeft. Vervolgens zijn tien stellingen gegeven waarvan de leerlingen op een zevenpuntsschaal moesten aangeven in hoeverre de verklaring op henzelf van toepassing is geweest ('1 = zeker niet,..... 7 = zeker wel'). Een voorbeeld van een stelling is 'Ik had me goed voorbereid op het SE en CE, maar het CE was moeilijker dan ik verwacht had'. In een drietal stellingen is gevraagd naar de rol van de docenten en de school als mogelijke verklaring voor de hogere SE-cijfers ten opzichte van de CE-cijfers. Een voorbeeldstelling is 'De docenten tellen ijver en hard werken mee in het SE cijfer'. De leerlingen moesten aangeven in hoeverre dit op hun docenten of school van toepassing is geweest ('1 = zeker niet,..... 7 = zeker wel').

Studiekeuze (hoofdstuk 5). De studiekeuze van de leerlingen komt een aantal keer terug in dit onderzoek. Ten eerste is gevraagd naar de studies die serieus zijn overwogen tijdens de middelbare schoolperiode van de leerlingen. De leerlingen moesten voor maximaal

drie overwogen studies aangeven wat het niveau is (HBO of WO), tot welke opleidingscluster in het hoger onderwijs de studie behoort³ (volgens de International Standard Classification of Education (ISCED-gebied)), of ze de studie daadwerkelijk zijn gaan volgen en waarom wel of waarom niet (open vraag). Vervolgens is gevraagd naar wat de leerlingen zijn gaan doen in het schooljaar volgend op het eindexamen havo of vwo. Als ze zijn gaan studeren dan is gevraagd naar het niveau en opleidingscluster van de studie en waarom ze voor deze studie gekozen hebben. Ook is gevraagd naar studiewisselingen sinds het eindexamen. Indien dat het geval was, is nagegaan tot welk ISCED opleidingscluster de stopgezette studie behoort (maximaal 3 studies), wat het niveau van de stopgezette studie is, of de propedeuse is gehaald en wat de belangrijkste reden om te stoppen is geweest (7 gesloten en 1 open antwoordcategorieën ('anders, namelijk...')).

Huidige studeer- en werksituatie (hoofdstuk 6). De actuele situatie - begin 2008, 3 à 4 jaar na het eindexamen - van de leerlingen is geïnventariseerd: ze studeren, werken of doen allebei. De huidige studie komt uitgebreid aan de orde. De leerlingen moesten aangeven wanneer ze voor de huidige studie hebben gekozen, of hun profielkeuze erop was afgestemd, of ze een toelatingstoets hebben moeten doen en om welke MBO (open vraag), HBO (ISCED cluster¹), WO (ISCED cluster¹) of een particulier opleiding (open vraag) het gaat. Ook is gevraagd naar spijt van de keuze voor de huidige studie (zo ja, waarom), en naar de mening van leerlingen over de aansluiting van het gekozen profiel op de huidige studie (welk ander dan het gekozen profiel beter zou zijn geweest en waarom (open vraag)). Het huidige studiesucces (propedeuse gehaald, actuele vertraging, aantal studiepunten, cijfers propedeuse) en het toekomstige studiesucces (af te ronden onderdelen, toekomstige studievertraging, kans op succesvol afronden) is tevens geïnventariseerd. De huidige werksituatie spitst zich toe op leerlingen die nu studeren. Een deel van hen combineert de studie met betaald werk (bijbaan) en aan hen is gevraagd hoelang ze werkzoekend zijn geweest, hoeveel halve dagen per week ze werken en zouden willen werken (beide open vragen) en wat ze verdienen (open vraag). Het andere deel van de studerende oud havo- en vwo-leerlingen heeft (dus) geen betaald werk en aan hen is gevraagd waarom ze geen bijbaan hebben. Als ze wel werkzoekend zijn, is gevraagd naar de duur daarvan.

³ De codering van de ISCED opleidingscluster was als bijlage aan de vragenlijst toegevoegd

Persoonlijke situatie (hoofdstuk 7). De laatste twee onderwerpen die aan bod komen in de vragenlijst zijn de huidige en gewenste toekomstige persoonlijke leefsituatie. Met betrekking tot de huidige persoonlijke situatie zijn vragen gesteld over de samenlevingsvorm, en de studeer- en werksituatie van de eventuele partner. Over de gewenste toekomstige persoonlijke leefsituatie zijn vragen gesteld die gaan over de samenlevingsvorm, het kinderen krijgen, de duur van het hebben van een betaalde baan tot de komst van een kind (open vraag), de gewenste omvang van de betaalde baan na de komst van een kind van henzelf (open vraag) en van hun partner (open vraag).

2.3 Statistische analyse

In de laatste paragrafen van dit hoofdstuk (2.4 en 2.5) wordt per onderwijstype getoetst op welke kenmerken en in welke mate de respondenten van dit onderzoek verschillen van de non-respondenten (non-response analyse). In de hoofdstukken 3 tot en met 8 wordt geanalyseerd of de verschillen tussen havo en vwo-leerlingen statistisch significant zijn.. Dit is ook gedaan voor de verschillen tussen jongens en meisjes, tussen allochtone en autochtone leerlingen en tussen lage of middenhoge SES leerlingen en hoge SES leerlingen binnen de onderwijstypen havo en vwo. In geval van het vergelijken van gemiddelden wordt gebruik gemaakt van Student t-toetsen en in geval van het vergelijken van frequentieverdelingen van Chi-kwadraat toetsen. Het significantie-niveau α is gesteld op 0,01, tenzij anders aangegeven.

2.4 Non-response analyse

De generaliseerbaarheid van de resultaten van dit onderzoek is bestudeerd door de achtergrondkenmerken en de leerprestaties in het eerste leerjaar van de leerlingen die wel een vragenlijst hebben teruggestuurd (respondenten) te vergelijken met die van de leerlingen die dit niet gedaan hebben (de non-respondenten). Tabel 1 geeft per onderwijstype een overzicht van deze vergelijkingen.

Tabel 2.1

Per onderwijstype de achtergrondkenmerken en leerprestaties in leerjaar 1 van het VO van respondenten en non-respondenten

	Havo		Vwo	
	Respondenten N=1247	Non- respondenten N=3072	Respondenten N=1128	Non- respondenten N=2084
Jongen (%)	35	53*	37	53*
Allochtoon (%)	8	14*	9	12
Allochtone subgroepen: (%)				
- Turks	13	12	6	8
- Marokkaans	5	13	3	10
- Surinaams-Antilliaans	24	25	22	17
- Indonesisch	21	15	30	22
- Zuid-Oost Aziatisch	13	10	14	13
- Overig niet-Westers	24	25	25	31
SES: (%)				
- BO al dan niet afgerond	5	6	2	3
- VO 1 ^e trap	10	10	6	6
- VO 2 ^e trap	46	42	32	31
- WO (propedeuse)/HBO	28	29	34	34
- WO (drs./ir.)/post HBO	10	11	22	22
- WO (dr.)	1	2	5	5
Advies BO: (%)				
- Vbo/mavo	4	6	0	1
- Mavo	12	12	1	2
- Mavo/havo	17	17	4	4
- Havo	36	36	27	25
- Havo/vwo	24	23	29	29
- Vwo	7	7	39	39
Entreetoets: (1^e leerjaar, gemiddelde)				
- Taal	0,72	0,70*	0,81	0,79*
- Rekenen	0,72	0,71	0,82	0,82
- Informatieverwerking	0,70	0,67*	0,80	0,78*

Noot. * $p \leq 0,01$

Op het havo zijn een viertal en op het vwo een drietal kenmerken gevonden waarop de non-respondenten zich statistisch significant onderscheiden van de respondenten. De non-respondenten zijn relatief vaak jongen (havo: 53% vs. 35%, vwo: 53% vs. 37%) en allochtoon (alleen havo significant: 14% vs. 8%⁴), en hebben gemiddeld een iets lagere score op de Cito Entreetoets taal (havo: 70% van de antwoorden goed vs. 72% goede

⁴ Op het vwo zijn de non-respondenten ook vaker van allochtone afkomst (12% vs. 9%), maar het verschil is niet significant.

antwoorden, vwo: 79% vs. 81%) en Cito Entreetoets informatieverwerking (havo: 67% vs. 70%, vwo: 78% vs. 80%). De respons was niet verschillend voor de diverse etnische *sub*groepen. Ook de sociaal economische status van de leerling, het advies van de basisschool en de score op de Entreetoets rekenen in leerjaar 1 deden niet ter zake wat betreft het al dan niet responderen op de vragenlijst van dit onderzoek.

Op basis van deze non-response analyse kan gesteld worden dat de lage respons op zowel het havo als het vwo maar in beperkte mate invloed zal hebben op de generaliseerbaarheid van bevindingen van dit onderzoek. Bij de interpretatie van de overall resultaten in de komende hoofdstukken moet steeds bedacht worden dat het hier vooral om meisjes gaat (havo 65%, vwo 63%) die - in ieder geval op het havo - iets vaker van *autochtone* afkomst zijn. De verschillen in leerprestaties in leerjaar 1 zijn van geringe omvang en zijn deels te verklaren doordat relatief veel meisjes respondeerden. Door de resultaten in de hoofdstukken 3 t/m 9 steeds uit te splitsen naar sekse, wordt de oververtegenwoordiging van meisjes onder de respondenten ondervangen.

2.5 Beschrijving van de steekproef

Om de uitgangssituatie van de respondenten goed in beeld te krijgen zijn hun achtergrondkenmerken en de leerprestaties in het 1^e leerjaar VO vergeleken per onderwijstype en sekse. De bijbehorende beschrijvende statistieken staan in Tabel 2.

Als we ons richten op de verschillen tussen jongens en meisjes binnen elk onderwijstype - de verschillen tussen havo- en vwo-leerlingen zijn hier minder relevant - dan blijkt dat de etniciteit, de SES en het advies van de basisschool van de leerlingen er niet toe doen, maar de leerprestaties in leerjaar 1 wel. Op zowel het havo als het vwo scoren de meisjes hoger op het onderdeel taal van de Entree-toets (beide: $p < 0,001$), en lager op het onderdeel rekenen van deze toets (beide: $p < 0,001$). Wat betreft het onderdeel informatieverwerking is alleen op het havo het sekseverschil significant: aldaar scoren de meisjes lager dan de jongens ($p < 0,001$).

Tabel 2.2

Achtergrond kenmerken van de respondenten, per onderwijstype en sekse.

	Havo- jongens N=435	Havo- meisjes N=812	Vwo Jongens N=419	Vwo Meisjes N=709
Allochtoon (%)	8	7	7	10
Allochtone subgroep: (%)				
- Turks	11	15	10	4
- Marokkaans	3	7	--	4
- Surinaams-Antilliaans	19	26	17	24
- Indonesisch	25	18	35	28
- Zuid-Oost Aziatisch	8	16	10	16
- Overig niet Westerse allochtonen	33	18	28	24
SES: (%)				
- BO al dan niet afgerond	4	5	1	2
- VO 1 ^e trap voltooid	10	10	7	5
- VO 2 ^e trap voltooid	48	45	31	33
- WO (propedeuse) /HBO behaald	26	30	35	34
- WO (drs./ir.) / post HBO	11	9	22	21
- WO (dr.)	1	2	5	5
Advies BO: (%)				
- Vbo/mavo	3	4	--	--
- Mavo	11	13	1	1
- Mavo/havo	15	18	4	5
- Havo	41	34	23	29
- Havo/vwo	25	23	28	30
- Vwo	6	7	44	36
Entreetoets: (1^e leerjaar, gemiddelde)				
- Taal	0,69	0,73*	0,79	0,82*
- Rekenen	0,75	0,69*	0,85	0,81*
- Informatieverwerking	0,72	0,69*	0,81	0,80

Noot. *) Sekseverschil is significant ($\alpha=0,01$)

Dit betekent dat bij de interpretatie van de eventuele verschillen tussen jongens en meisjes in de komende hoofdstukken - bijvoorbeeld in profielkeuze - bedacht moet worden dat de meisjes in dit onderzoek al bij aanvang van het VO hogere taal- en lagere rekenprestaties lieten zien. De belangrijke achtergrondkenmerken zoals etniciteit, SES en advies van de basisschool verschillen niet tussen jongens en meisjes en kunnen daarom niet als verklaring dienen voor eventueel gevonden sekseverschillen.

3 De profielkeuze

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de profielkeuze die havo-leerlingen aan het eind van het 3^e leerjaar en vwo-leerlingen aan het eind van het 4^e leerjaar gemaakt moeten hebben. Paragraaf 3.1 gaat per onderwijstype in op de sekseverschillen in de keuze van het profiel en de redenen voor deze keuze (3.1.1) en het eventueel spijt hebben van deze keuze (3.1.2). Paragraaf 3.2 beschrijft de verschillen in profielkeuze en de spijt van deze keuze tussen allochtone en autochtone leerlingen, en paragraaf 3.3, de verschillen tussen leerlingen met een lage of middenhoge SES en leerlingen met een hoge SES.

3.1 Profielkeuze en sekse

Een belangrijke beslissing voor de verdere schoolloopbaan en het toekomstige beroep van een leerling is de profielkeuze. Op het vwo kiezen de leerlingen significant vaker ($p < 0,001$) dan op het havo voor een Natuurprofiel (Natuur en Techniek (N&T) en/of Natuur en Gezondheid (N&G)): respectievelijk 50% vs. 28%. Het gaat dan met name om het N&G profiel (vwo: 34%, havo 17%); het N&T profiel wordt op het vwo in gelijke mate gekozen als op het havo (vwo: 10%, havo: 9%). Een Maatschappijprofiel (E&M en/of C&M) is op het vwo (dus) beduidend minder populair dan op het havo.

Tabel 3.1.

Het gekozen profiel, per onderwijstype en sekse. De kolom-percentages tellen op tot 100%.

	Havo-jongens	Havo-meisjes	Vwo jongens	Vwo meisjes
Profielkeuze (%) :				
N&T	22*	2	23*	3
N&G	16	18	25	40
E&M	43	28	32	22
C&M	14	50	8	32
N&T + N&G	5	1	12	3
E&M + C&M	--	--	1	1

Tabel 3.1 laat zien dat binnen elk onderwijstype de jongens vaker dan de meisjes kiezen voor een Natuurprofiel (havo: $p < 0,001$ en vwo: $p < 0,001$); op het vwo kiest 60% van de

jongens en 46% van de meisjes voor een dergelijk profiel, tegen 43% van de jongens en 21% van de meisjes op het havo. Bij jongens is het meest favoriete profiel het E&M-profiel (havo: 43%, vwo 32%), gevolgd door het N&T-profiel op het havo (22%) en het N&G-profiel (25%) op het vwo. Bij meisjes loopt de profielkeuze op het havo en vwo meer uiteen. Havo-meisjes kiezen het meest frequent voor het C&M-profiel (50%), gevolgd door het E&M-profiel (28%). Bij vwo-meisjes is het N&G-profiel het meest populair (40%) en komt het C&M-profiel op de tweede plaats (32%). Het meest exacte profiel - N&T of de combinatie van N&T en N&G - kiezen meisjes nauwelijks: slechts 3% van de havo-meisjes en 6% van de vwo-meisjes.

3.1.1 Redenen voor profielkeuze

Hoewel er duidelijke onderwijstype- en sekseverschillen in profielkeuze zijn, laat Tabel 3.2 zien dat de redenen om voor een bepaald profiel te kiezen nauwelijks uiteenlopen.

Tabel 3.2.

De redenen om voor een bepaald profiel te kiezen, per onderwijstype en sekse. De kolom-percentages tellen op tot 100%.

	Havo-jongens	Havo-meisjes	Vwo jongens	Vwo meisjes
Reden profielkeuze (%) :				
Intrinsiek:				
- Leuk, interessant, passend	33	34	34	34
- Gemakkelijk	7	4	4	3
- overige intrinsieke reden(en)	8	10	11	10
Extrinsiek:				
- beste aansluiting op vervolgstudie	13	14	9	9
- veel studiemogelijkheden	1	1	1	2
- overige extrinsieke reden(en)	4	5	3	4
Intrinsieke en extrinsieke redenen:	34	32	37	38

Eenderde van de leerlingen kiest het profiel dat ze leuk, interessant of het best bij hun persoon vinden passen (Tabel 3.2). Tezamen met ‘gemakkelijk’ en diverse andere (combinaties van) intrinsieke redenen (bijvoorbeeld leuk en uitdagend) komt het percentage leerlingen dat een profiel kiest op alleen intrinsieke gronden uit op bijna 50%, ongeacht onderwijstype en sekse van de leerling. Wat betreft de extrinsieke redenen voor de profielkeuze is er wel een klein verschil tussen de onderwijstypen ($p < 0,01$), maar niet tussen

jongens en meisjes: ‘het profiel sluit het beste aan op de vervolgstudie’ wordt vaker door havo- (13% à 14%) dan door vwo-leerlingen (9%) genoemd als motief. De overige extrinsieke redenen (bijvoorbeeld veel studiemogelijkheden of advies van school) zijn niet onderwijstype of sekse afhankelijk. In totaal kiest ongeveer 20% van de havo- en 15% van de vwo-leerlingen een profiel om extrinsieke redenen. Een combinatie van intrinsieke en extrinsieke motieven (bijvoorbeeld leuk en het best aansluitend op de vervolgstudie) voor de profielkeuze is gerapporteerd door eenderde van de havo- en ruim eenderde van de vwo-leerlingen.

3.1.2 Spijt van profielkeuze

Aan de leerlingen is gevraagd of ze *nu* - voor havo-leerlingen ongeveer 5 jaar en vwo leerlingen ongeveer 4 jaar na het moment waarop ze de keuze voor een profiel gemaakt hebben - spijt hebben van hun profielkeuze.

Tabel 3.3

Spijt van de profielkeuze en de mate en reden van spijt, uitgesplitst naar onderwijstype en sekse. De kolom-percentages tellen op tot 100%.

	Havo-jongens	Havo-meisjes	Vwo-jongens	Vwo-meisjes
Zou achteraf ander profiel hebben gekozen (%)				
- Nee	87	86	90	87
- Ja	13	14	10	13
Mate van spijt profielkeuze*:	1.9 (1.0)	1.9 (0.7)	1.9 (0.9)	2.0 (1.0)
Reden achteraf ander profiel (%)				
Intrinsiek:				
- Leuker/interessanter	11	8	25	15
- Gemakkelijker	4	4	3	4
- Uitdagender	4	2	3	6
- Betere algemene of vakspecifieke kennis	2	2	3	6
Extrinsiek:				
- Betere aansluiting op vervolgstudie	45	69	42	36
- Meer studiemogelijkheden	15	13	19	18
- Om andere studie te kunnen kiezen	4	2	3	15
- Betere aansluiting op beroep	9	--	--	--
Overige redenen	6	--	2	--

Noot: *) De mate van spijt varieert van 1=geen spijt, 2=een beetje spijt, tot 5= heel veel spijt.

Tabel 3.3 laat zien dat de profielkeuze van de leerlingen in het algemeen een vrij goede keuze is geweest. Van alle leerlingen geeft 13% aan achteraf spijt te hebben van de pro-

fielkeuze, maar de mate van spijt van deze groep leerlingen blijft beperkt tot gemiddeld genomen ‘een beetje spijt’. Alleen vwo-jongens wijken in lichte mate van deze algemene regel af; ze hebben *minder* vaak spijt (10%), terwijl de mate van spijt gelijk is aan die van de overige leerlinggroepen.

De groep leerlingen met spijt geeft diverse redenen op waarom ze achteraf een andere profiel zouden hebben gekozen. Extrinsieke redenen worden het meest genoemd (75%), met als reden nummer één dat een ander profiel beter zou hebben aangesloten op de vervolgstudie (51%), en reden nummer twee dat ze dan meer vervolgstudies hadden kunnen kiezen (16%). Een duidelijke differentiatie naar sekse is er niet, wel naar onderwijstype (zie Tabel 3.3). Havo-leerlingen met spijt geven vaker extrinsieke redenen op (havo-jongens: 73%, havo-meisjes: 84%) dan vwo-leerlingen met spijt (vwo-jongens 64%, vwo-meisjes 69%) ($p=0,01$).

Het belang van extrinsieke redenen van spijt van de profielkeuze doet vermoeden dat er een samenhang bestaat tussen het gekozen en het achteraf gewenste profiel van de leerlingen. Dit is nader onderzocht. Het hoogste percentage spijtoptanten is te vinden onder de leerlingen die het C&M profiel gekozen hebben: 17% van hen zou achteraf een ander profiel gekozen hebben. Voor de leerlingen die het E&M, N&G of N&T profiel gekozen hebben, is dit percentage lager, respectievelijk 13%, 10% en 8%.

Voor de leerlingen met spijt van hun profielkeuze is in Tabel 3.4 per gekozen profiel, onderwijstype en sekse weergegeven welk ander profiel zij achteraf liever zouden hebben gekozen. Het aantal leerlingen met spijt van het gekozen N&T-profiel is zodanig klein ($n=16$) dat nadere beschrijving van het gewenste andere profiel niet zinvol is. Hetzelfde geldt voor vwo-jongens met spijt van hun profielkeuze ($n=30$). Deze leerlingen zijn daarom niet in Tabel 3.4 opgenomen.

Tabel 3.4

Per gekozen profiel de verdeling van het gewenste andere profiel voor leerlingen met spijt van hun profielkeuze, uitgesplitst naar onderwijstype en sekse. De rij-percentages tellen op tot 100%.

Gekozen profiel:	N	Gewenst ander profiel:			
		N&T %	N&G %	E&M %	C&M %
N&G-profiel					
Havo-jongens	10	50	--	40	10
Havo-meisjes	13	15	--	31	54
Vwo-meisjes	18	22	--	44	33
E&M-profiel					
Havo-jongens	17	47	29	--	24
Havo-meisjes	23	4	44	--	52
Vwo-meisjes	26	12	69	--	19
C&M-profiel					
Havo-jongens	13	15	23	62	--
Havo-meisjes	64	--	36	64	--
Vwo-meisjes	31	--	36	64	--

Per profielgroep is het beeld dat Tabel 3.4 toont in grote lijnen als volgt:

N&G-profiel: Van de havo-jongens die spijt hebben van hun gekozen N&G-profiel, had 50% achteraf liever het N&T-profiel gekozen, en 40% het E&M-profiel. De meeste meisjes met spijt van hun N&G-profiel hadden achteraf liever een maatschappij profiel gekozen (havo: 85%, vwo: 77%), waarbij het havo-meisjes de voorkeur zouden geven aan het C&M-profiel (54%), en de vwo-meisjes aan het E&M-profiel (44%).

E&M profiel: Havo-jongens met spijt van hun E&M-profiel zouden nu bij voorkeur een natuurprofiel gekozen hebben (76%). Havo-meisjes met spijt van het E&M-profiel hebben geen duidelijke voorkeur voor een natuur- (48%) of het C&M-profiel (52%). Dit geldt niet voor de vwo-meisjes met spijt van het E&M-profiel. Zij zouden achteraf voornamelijk voor een natuur-profiel (81%) hebben gekozen, met een overduidelijke voorkeur voor het N&G-profiel (69%).

C&M-profiel: Het merendeel van de leerlingen met spijt van hun C&M-profielkeuze zou achteraf voor het E&M-profiel kiezen (havo-jongens: 62%, havo-meisjes: 64%, vwo-

meisjes: 64%), of - in mindere mate - voor het N&G-profiel (havo-jongens: 23%, havo-meisjes: 36%, vwo-meisjes: 36%).

3.2 Profielkeuze en etniciteit

Profielkeuze: De maatschappijprofielen⁵ zijn op het havo het meest populair. Allochtone leerlingen kiezen deze profielen niet significant vaker dan autochtone leerlingen (respectievelijk, 76% en 71%), en hun voorkeur voor het E&M- dan wel het C&M-profiel wijkt ook niet af van die van autochtone havo-leerlingen (allochtonen: E&M: 38%, C&M: 40%, autochtonen: E&M: 33%, C&M: 38%). De twee andere profielen zijn beduidend minder populair onder zowel allochtone als autochtone havo-leerlingen (allochtonen: N&T: 8%, N&G: 15%; autochtonen: N&T: 9%, N&G: 18%). Op het vwo is de verdeling van de leerlingen over de gekozen profielen nog minder onderscheidend naar etnische herkomst van de leerlingen. Beide groepen kiezen bij voorkeur voor het N&G-profiel (beide: 34%), gevolgd door een E&M of C&M-profiel (de percentages variëren tussen 22% en 26%). De profielkeuze van allochtone havo- en vwo-leerlingen is dus niet significant verschillend van die van autochtone leerlingen op hetzelfde onderwijstype.

Redenen voor profielkeuze: Het percentage leerlingen dat alleen intrinsieke redenen noemt voor de profielkeuze is voor allochtone leerlingen gelijk aan dat voor autochtone leerlingen (havo: respectievelijk 46% vs. 49%, vwo: 44% vs. 48%). Daarentegen rapporteren allochtone leerlingen iets vaker dan autochtone leerlingen dat ze hun profiel gekozen hebben om (alleen) extrinsieke redenen ($p=0,03$) (respectievelijk, havo: 26% vs. 19%; vwo: 19% vs. 14%). De belangrijkste extrinsieke reden is voor beide groepen de goede aansluiting van het gekozen profiel op de vervolgstudie (havo: respectievelijk 21% vs. 13%; vwo: 15% vs. 9%).

Spijt van profielkeuze: Op het vwo hebben allochtone leerlingen *vaker* spijt van hun profielkeuze (21% vs. 11%, $p<0,01$) (havo: 17% vs. 13%, $p=0,31$), en op het havo hebben ze *meer* spijt (2,5 vs. 1,8, $p<0,05$) (vwo: 2,2 vs. 2,0, $p=0,30$) dan autochtone leerlingen op hetzelfde onderwijstype. De voornaamste redenen van spijt voor zowel allochtone als autochtone leerlingen is dat een ander profiel beter zou hebben aangesloten bij de vervolg-

⁵ De maatschappijprofielen zijn het E&M- en C&M-profiel en het combinatieprofiel E&M-C&M.

studie. Allochtone havo-leerlingen met spijt zouden achteraf liever één van de twee maatschappijprofielen gekozen hebben (66%), allochtone vwo-leerlingen met spijt hebben een dergelijke voorkeur niet.

3.3 Profielkeuze en SES

Profielkeuze: Op het havo is de profielkeuze van leerlingen met hoog opgeleide ouders (hoge SES) niet wezenlijk anders dan die van leerlingen met laag en middenhoog opgeleide ouders (lage of middenhoge SES). Op het vwo zijn wel duidelijke verschillen zichtbaar. Hier kiezen leerlingen met een hoge SES aanzienlijk vaker dan leerlingen met een lage of middenhoge SES voor een natuurprofiel (verschil is 12%, $p < 0,001$), en dan met name voor het N&G-profiel (respectievelijk N&T: 12% vs. 9%, N&G: 38% vs. 29%).

Redenen voor profielkeuze: Binnen elk onderwijstype zijn de redenen om voor een bepaald profiel te kiezen van leerlingen met een hoge SES vergelijkbaar met die van de overige leerlingen. Extrinsieke keuzemotieven bijvoorbeeld worden gerapporteerd door 19% van de hoge en 20% van de lage of middenhoge SES leerlingen op het havo. Op het vwo zijn deze percentage respectievelijk 14% en 15%.

Spijt van profielkeuze: Op het havo hebben leerlingen met een hoge SES niet vaker, niet ernstiger en niet om andere redenen spijt van hun profielkeuze dan leerlingen met een lage of middenhoge SES. Op het vwo hangt het achteraf spijt hebben van de profielkeuze wel samen met de SES van de leerling. Vwo-leerlingen met een hoge SES hebben iets minder vaak spijt dan de leerlingen met een lage of middenhoge SES op hetzelfde onderwijstype (respectievelijk, 10% vs. 14%, $p = 0,04$), maar de mate van spijt en de redenen van spijt van hoge SES zijn niet verschillend.

4 Het eindexamen

Dit hoofdstuk gaat over het eindexamen van havo en vwo-leerlingen. Speciale aandacht gaat uit naar redenen waarom in het algemeen de schoolexamen cijfers (SE-cijfers) hoger zijn dan de centraal examen cijfers (CE-cijfers). Het doel is om aanvullende verklaringen te vinden op de verklaringen die in een recent rapport al zijn aangetoond (Rekers-Mombarg & Harms, 2007). Allereerst worden per onderwijstype de sekseverschillen in het aantal herkansingen bij het SE besproken (4.1). Vervolgens worden andere mogelijke verklaringen belicht. Het gaat dan om de manier waarop leerlingen naar het CE toewerken en hoe ze dit beleven en om de beoordeling van examenonderdelen. In paragraaf 4.2 komen de verschillen tussen allochtone en autochtone leerlingen wat betreft de genoemde onderwerpen aan bod, en in paragraaf 4.3 de verschillen tussen leerlingen met een lage of middenhoge SES en leerlingen met een hoge SES.

4.1 Eindexamen en sekse

Bij het schoolexamen is het in beperkte mate mogelijk om één of meerdere onderdelen van een vak te herkansen. Dit geeft de leerling de gelegenheid om met een hoger gemiddeld SE-cijfer het CE in te gaan en zo de slagingskans te vergroten of het gemiddelde eindcijfer te verbeteren. Tabel 4.1 toont dat dit veel gebeurt, op het vwo nog meer dan op het havo (gemiddeld 2,0 vs. 1,4 onderdelen; $p < 0.001$). In totaal herkanst 58% van de vwo- en 47% van de havo-leerlingen tenminste één onderdeel van alle schoolexamens. Binnen elk onderwijstype is het aantal herkansingen van SE-onderdelen van alle vakken samen niet significant verschillend tussen jongens en meisjes. Vakspecifiek zijn er wel kleine sekseverschillen gevonden. Dit geldt niet voor Wiskunde A1/A1,2, maar wel voor Nederlands en Engels. Jongens herkansen een onderdeel van het SE Nederlands vaker dan meisjes (havo: $p < 0,01$, vwo: $p = 0,04$). Voor het SE Engels is het omgekeerd, dat wordt juist vaker door de meisjes herkanst (havo: $p = 0,02$).

Tabel 4.1

Aantal herkanste schoolexamenonderdelen, uitgesplitst naar onderwijstype en sekse.

	Havo- jongens	Havo- meisjes	Vwo jongens	Vwo meisjes
Aantal SE onderdelen herkanst: (%)				
Alle eindexamenvakken samen:				
- 0 keer	52	54	44	41
- 1 keer	16	15	13	12
- 2 keer	8	10	10	12
- 3 keer	7	8	9	9
- >= 4 keer	18	13	25	26
Wiskunde A1/A1,2:				
- 0 keer	82	80	82	79
- 1 keer	13	13	10	13
- >= 2 keer	5	7	8	8
Nederlands:				
- 0 keer	82	88	81	87
- 1 keer	14	10	15	11
- >= 2 keer	4	2	4	2
Engels:				
- 0 keer	81	79	82	78
- 1 keer	11	16	14	16
- >= 2 keer	8	5	4	6

Aan de leerlingen is gevraagd in welke mate hun SE-cijfers afweken van hun CE-cijfers (1= veel slechter, ...7 = veel beter). Vervolgens moesten zij bij diverse verklaringen voor het verschil tussen beide cijfers aangeven in hoeverre deze op henzelf of op hun school van toepassing zijn geweest (1= zeker niet, ... 7 = zeker wel). De resultaten staan in Tabel 4.2.

De jongens op zowel het havo als vwo geven met een gemiddelde score van 4.1 aan dat hun SE-cijfers even hoog waren als hun CE-cijfers (score 4 = even hoog): de in het algemeen gevonden discrepantie tussen beide examencijfers heeft geen betrekking op henzelf. Door meisjes wordt deze discrepantie wel opgemerkt. Havo en vwo-meisjes geven met een score van respectievelijk gemiddeld 4,3 en 4,5 aan dat hun SE-cijfers in het algemeen iets hoger waren dan hun CE-cijfers (havo: $p < 0,001$ en vwo: $p < 0,001$). Op het havo en vwo rapporteren respectievelijk 38% en 46% van de meisjes een positieve discrepantie; zij hadden hun SE in het algemeen beter gemaakt dan hun CE.

Tabel 4.2

Omvang van en redenen voor het verschil tussen schoolexamencijfers en centraal examencijfers, uitgesplitst naar onderwijstype en sekse.

	Havo- jongens	Havo- meisjes	Vwo Jongens	Vwo meisjes
Discrepanctie tussen SE en CE cijfers:				
SE-cijfers in vergelijking met CE-cijfers	4,1 (1,0)	4,3 (1,0)	4,1 (1,0)	4,5 (1,1)
Redenen voor het verschil tussen SE- en CE-cijfers				
- SE cijfers goed, voorbereiding CE niet goed	3,9 (1,6)	3,7 (1,6)	3,8 (1,7)	3,6 (1,7)
- SE cijfers slecht, gedemotiveerd voor CE	1,9 (1,3)	1,7 (1,0)	1,7 (1,1)	1,5 (0,9)
- SE cijfers slecht, CE goed voorbereid	2,6 (1,7)	2,6 (1,7)	2,2 (1,5)	2,2 (1,6)
- SE en CE goed voorbereid, CE onverwacht moeilijk	2,8 (1,5)	3,4 (1,6)	2,9 (1,5)	3,7 (1,7)
- SE en CE niet goed voorbereid	3,2 (1,9)	2,5 (1,7)	3,1 (1,8)	2,1 (1,5)
- Erg zenuwachtig voor CE	2,8 (1,6)	3,8 (1,8)	2,8 (1,7)	3,7 (1,8)
- Vragen CE onduidelijk	2,4 (1,4)	2,9 (1,4)	2,4 (1,3)	2,8 (1,5)
- Te weinig voorbereidingstijd voor CE	2,4 (1,5)	2,3 (1,5)	2,2 (1,3)	2,5 (1,5)
- Tijdnood tijdens CE	2,0 (1,3)	2,3 (1,4)	2,1 (1,3)	2,4 (1,6)
- Inleiding vragen CE moeilijk	2,3 (1,3)	2,6 (1,4)	2,1 (1,2)	2,4 (1,3)

In Tabel 4.2 staan tien mogelijke verklaringen op leerlingniveau voor de discrepantie tussen beide examencijfers. De gemiddelde score is voor alle verklaringen steeds lager dan 4. Aangezien de score 4 betekent dat de verklaring even sterk wel als niet van toepassing is, impliceert dit dat gemiddeld genomen geen enkele verklaring door de leerlingen zelf wordt beschouwd als zijnde (wel) van toepassing. De verklaring dat de discrepantie is ontstaan omdat de leerling zodanig slechte schoolexamencijfers had dat hij of zij vervolgens gedemotiveerd het centraal examen is ingegaan, heeft een opvallend lage gemiddelde score (range: 1,5 tot 1,9). Deze verklaring is zeker niet van toepassing. In welke richting de verklaring(en) dan wel gezocht moet worden, blijkt niet duidelijk uit de Tabel 4.2. Mogelijk zijn het toch de verklaringen met een relatief hoge gemiddelde score en/of een score die voor meisjes beduidend hoger is dan voor jongens. Dat zijn de volgende drie verklaringen: 1) de SE-cijfers waren goed, maar het CE is niet goed voorbereid, 2) het SE en CE zijn beide goed voorbereid, maar het CE was onverwacht moeilijk, en 3) men was erg zenuwachtig voor het CE.

Om meer inzicht te krijgen in welke verklaringen op leerlingniveau enigszins van toepassing zouden kunnen zijn, zijn de leerlingen geselecteerd die aangegeven hebben dat hun schoolexamencijfers hoger waren dan hun centraal examencijfers. Voor deze groep is

opnieuw het gemiddelde bepaald van de mate waarin een leerling een bepaalde verklaring voor hemzelf van toepassing vindt. De resultaten staan in tabel 4.3.

Tabel 4.3.

Voor leerlingen met hogere SE- dan CE-cijfers de mate waarin diverse redenen voor de discrepantie voor hemzelf van toepassing zijn geweest, uitgesplitst naar onderwijstype en sekse.

	Havo- jongens	Havo- meisjes	Vwo Jongens	Vwo meisjes
Redenen voor het verschil tussen SE- en CE-cijfers				
- SE cijfers goed, voorbereiding CE niet goed	4.3 (1.5)	3.8 (1.7)	4.2 (1.7)	3.6 (1.7)
- SE cijfers slecht, gedemotiveerd voor CE	1.9 (1.3)	1.6 (1.0)	1.8 (1.2)	1.5 (1.1)
- SE cijfers slecht, CE goed voorbereid	2.6 (1.6)	2.4 (1.5)	2.0 (1.3)	2.0 (1.4)
- SE en CE goed voorbereid, CE onverwacht moeilijk	3.6 (1.6)	4.1 (1.7)	3.7 (1.6)	4.5 (1.7)
- SE en CE niet goed voorbereid	3.0 (1.7)	2.3 (1.6)	2.9 (1.8)	2.0 (1.4)
- Erg zenuwachtig voor CE	3.3 (1.8)	4.1 (1.9)	3.2 (1.9)	4.1 (1.8)
- Vragen CE onduidelijk	3.0 (1.6)	3.3 (1.5)	2.9 (1.4)	3.3 (1.6)
- Te weinig voorbereidingstijd voor CE	2.6 (1.5)	2.4 (1.3)	2.4 (1.4)	2.7 (1.6)
- Tijdnood tijdens CE	2.4 (1.5)	2.4 (1.5)	2.5 (1.5)	2.6 (1.7)
- Inleiding vragen CE moeilijk	2.7 (1.6)	2.9 (1.5)	2.5 (1.4)	2.6 (1.4)

Tabel 4.3 toont dat nu enkele gemiddelde scores wel hoger dan vier zijn: ze worden door leerlingen met een hogere SE- dan CE-cijfers wel gezien als (een beetje) van toepassing zijnde. Bovendien is er een sekseonderscheid tussen de drie mogelijk relevante verklaringen gevonden. De eerste verklaring - ‘mijn schoolexamencijfers waren goed, maar het centraal examen had ik niet goed voorbereid’ - lijkt vooral voor jongens te gelden, maar is alleen voor havo-jongens significant groter dan 4 (gemiddelde 4,3, $p=0.04$). De tweede - ‘ik had mijn SE en CE beide goed voorbereid, maar het CE was onverwacht moeilijk’ - en de derde verklaring - ‘ik was erg zenuwachtig voor het CE’ - lijken vooral van toepassing op meisjes te zijn. De tweede verklaring is voor vwo-meisjes significant groter dan 4,0 (gemiddelde 4,5, $p<0,001$). Verklaringen in de richting van onduidelijke of te talige vraagstellingen bij het CE zijn door de leerlingen in deze groep zeker niet als relevant verklaring gezien.

Aan alle leerlingen is ook nog gevraagd of drie mogelijke verklaringen op docent- of schoolniveau van toepassing zijn geweest. Wederom is geen enkele gemiddelde antwoordscore hoger dan 4,0 (Tabel 4.4), ook niet als alleen de groep leerlingen met hogere SE- dan CE-cijfers in beschouwing wordt genomen. Dit duidt erop dat de leerlingen deze verklaringen in niet geval niet als relevant beschouwen.

Tabel: 5.4

Verklaringen op docent- en schoolniveau voor het verschil tussen SE en CE cijfers.

	Havo- jongens	Havo- meisjes	Vwo Jongens	Vwo Meisjes
Verklaringen voor het verschil tussen SE- en CE-cijfers				
- Docenten tellen hard werken en ijver mee in SE cijfer	3.3 (1.5)	3.2 (1.5)	3.1 (1.4)	2.9 (1.4)
- Docenten letten niet op beheersing Nederlands bij SE	3.7 (1.4)	3.7 (1.4)	3.8 (1.5)	3.7 (1.5)
- Op mijn school is het SE meestal gemakkelijker dan CE	3.1 (1.5)	3.4 (1.5)	3.0 (1.5)	3.2 (1.5)

4.2 Eindexamen en etniciteit

Herkansing van het schoolexamen. Alleen op het havo is het aantal herkansingen van SE onderdelen van allochtonen groter dan van autochtonen (Mann-Whitney U-test; $p=0,02$). Uitgedrukt als percentage blijkt 60% van de allochtonen tenminste één onderdeel te hebben herkanst, tegen 46% van de autochtonen op dit onderwijstype. Dit duidt op een relevante verklaring voor de gevonden grotere discrepantie tussen beide examencijfers voor allochtone leerlingen ten opzichte van autochtone leerlingen.

Discrepantie schoolexamen- en centraal examencijfers. Op het havo geven allochtone leerlingen met een score van gemiddeld 4,6 aan dat hun schoolexamencijfers in het algemeen iets hoger waren dan hun centraal examencijfers (4=even goed). Dit is significant hoger dan de 4,2 voor autochtone havo-leerlingen ($p=0,006$). Weergegeven als percentage; 46% van de allochtone leerlingen rapporteert een positieve discrepantie tegen 34% van de autochtone leerlingen. Op het vwo is er geen significant verschil gevonden tussen allochtonen en autochtone leerlingen in de door henzelf gerapporteerde mate van discrepantie tussen beide examencijfers (gemiddeld 4,5 voor allochtone en 4,3 voor autochtone leerlingen). Verklaringen voor de grotere discrepantie van allochtone leerlingen zijn na-

der onderzocht door eerst alle leerlingen met een positieve discrepantie te selecteren en vervolgens bij hen te onderzoeken of bepaalde verklaringen meer van toepassing zijn geweest op allochtone leerlingen dan op autochtone leerlingen. Op het havo is gevonden dat allochtone leerlingen wat vaker dan autochtone leerlingen het CE moeilijker vonden dan ze hadden verwacht (respectievelijk, 4,4 vs. 3,9), bovendien waren ze wat nerveuzer bij het CE (respectievelijk 4,3 vs. 3,8). Dat laatste is op het vwo de enige gevonden aanwijzing: allochtone vwo-leerlingen waren wat zenuwachtiger bij het CE dan autochtone vwo-leerlingen (respectievelijk 4,4 vs. 3,8). Echter geen enkele verschil bleek statistisch significant te zijn; ze kunnen hooguit opgevat worden als aanwijzingen waarom de discrepantie tussen de examencijfers voor allochtone leerlingen groter is dan voor autochtone leerlingen. Verklaringen in de richting van onduidelijke of te talige vraagstellingen bij het CE en ook de verklaringen op docent/school niveau worden door zowel de allochtone als autochtone leerlingen als niet relevant beschouwd.

4.3 Eindexamen en SES

Herkansing van het schoolexamen. Op havo en vwo is het aantal herkanste onderdelen van het SE voor leerlingen met een hoge SES niet verschillend van leerlingen met een lage of middenhoge SES.

Discrepantie schoolexamen- en centraal examencijfers. Op het havo meldt 32% van de leerlingen met een hoge SES een positieve discrepantie, tegen 37% van de lage of middenhoge SES. Voor het vwo zijn deze percentages 39% en 42%. Uit deze niet significante verschillen volgt dat ook de mate van discrepantie zoals die door de leerlingen is gerapporteerd, niet afhankelijk is van de SES van de havo of vwo leerling.

5 Studiekeuze

In het examenjaar breekt voor veel havo- en vwo-leerlingen het volgende belangrijke keuzemoment in schoolloopbaan aan; ze moeten kiezen óf ze gaan studeren en, zo ja, welke studie het dan zal worden. Dit onderzoek richt zich op de studies in het hoger onderwijs (HO) omdat bijna alle havo- en vwo-leerlingen kiezen voor een dergelijke studie. In paragraaf 5.1 wordt per onderwijstype nagegaan of er sekseverschillen zijn in het aantal en typen HO studies die zijn overwogen (5.1.1), de daadwerkelijk gekozen studie(s), de redenen waarom deze studies wel (5.1.2) en niet (5.1.3) zijn gekozen, en de studiewisselingen (5.1.4). In paragraaf 5.2 worden de verschillen in studiekeuze tussen allochtone en autochtone leerlingen besproken, en paragraaf 5.3 gaat in op de studiekeuzeverschillen tussen leerlingen met een lage of middenhoge SES en leerlingen met een hoge SES.

5.1 Studiekeuze en sekse

5.1.1 Overwogen HO studies

Bij de studiekeuze beperken we ons tot studies in het HO aangezien 96% van de havo- en 98% van de vwo-leerlingen op het VO van plan was om een dergelijke studie te kiezen. Aan de leerlingen is gevraagd hoeveel HO studies ze serieus overwogen hebben. Tabel 5.1 toont hiervan de resultaten.

Tabel 5.1

Aantal serieus overwogen HO studies per leerling, uitgesplitst naar onderwijstype en sekse. De kolommen sommeren tot 100%

	Havo-jongens	Havo-meisjes	Vwo jongens	Vwo Meisjes
Aantal serieus overwogen HO studies (%)				
- 0	5	4	3	1
- 1	31	25	22	13
- 2	39	37	37	34
- 3	21	25	28	37
- 4	4	4	6	9
- 5 of meer	1	5	4	7

Havo-leerlingen hebben minder HO studies goed overwogen dan vwo-leerlingen (respectievelijk, 2,1 vs. 2,6, $p < 0,001$). Het lijkt zo te zijn dat havo-leerlingen een duidelijker beeld voor ogen hebben van wat ze na het eindexamen willen gaan studeren dan vwo-leerlingen, maar dit beeld wordt vertroebeld doordat een klein deel van hen (6%) geen HO- maar een MBO-opleiding is gaan volgen (zie Tabel 6.2) en een dergelijke studie dus ook serieus overwogen zal hebben. Binnen beide onderwijstypen hebben de jongens minder HO studies serieus in overweging genomen dan de meisjes. Op het havo zijn door de jongens gemiddeld 1,9 studies goed overwogen, tegen 2,2 studies door de meisjes ($p < 0,001$). Op het vwo zijn deze gemiddelden respectievelijk 2,2 en 2,7 studies ($p < 0,001$).

De leerlingen hebben maximaal drie serieus overwogen HO studies nader gespecificeerd. Voor elke studie is apart weergegeven wat het niveau van de studie is (HBO of WO), tot welk opleidingscluster de studie behoort (ISCED codering), of ze de studie ook daadwerkelijk zijn gaan volgen en waarom wel of waarom niet. Hieronder worden de resultaten van deze specificatie beschreven (Tabellen 5.2 t/m 5.7).

Tabel 5.2

Het niveau van de drie serieus overwogen HO studies per leerling en over alle leerlingen, uitgesplitst naar onderwijstype en sekse. De kolommen sommeren tot 100%.

	Havo-jongens	Havo-meisjes	Vwo jongens	Vwo meisjes
Niveau van de overwogen HO studies (%):				
Per leerling (%):				
- alleen HBO:	92	86	6	10
- HBO en WO	7	11	23	39
- Alleen WO	1	3	71	51
Over alle leerlingen (%):				
- HBO	95	92	16	30
- WO	5	8	84	70

Bovenaan in Tabel 5.2 staat *per leerling* het niveau van de (maximaal) drie serieus overwogen HO studies. Jongens overwegen vaker dan meisjes HO studies die qua niveau direct aansluiten op hun VO diploma (havo: $p = 0,03$, vwo: $p < 0,001$). Havo-jongens overdenken bijna alleen HBO studies (92%). Dat doen veel havo-meisjes ook (86%), maar

daarnaast overweegt toch nog 11% van de havo-meisjes een combinatie van HBO en WO studies. Het beeld op het vwo is diverser: 72% van de vwo-jongens en 51% van de vwo-meisjes overwegen alleen WO studie(s), terwijl respectievelijk 23% en 39% van hen zowel HBO als WO studies ernstig overdenken.

Om individuele verschillen in het aantal overwogen studies te verdisconteren, zijn alle serieus overwogen HO studies samen genomen (losgekoppeld van de individuele leerling en geaggregeerd naar onderwijstype en sekse) en is opnieuw de verdeling van het niveau van de studies per onderwijstype en sekse bepaald (onderaan in Tabel 5.2; *over alle leerlingen*). Het boven beschreven beeld wordt dan nog duidelijker. Door havo-leerlingen worden bijna alleen HBO studies overwogen, door jongens nog meer dan door meisjes (respectievelijk, 95% vs. 92%, $p=0,009$). Vwo-leerlingen hebben voornamelijk belangstelling voor WO studies, opnieuw jongens meer dan meisjes (respectievelijk, 84% vs. 70%, $p<0,001$). Een aanzienlijk deel van de vwo-meisjes is ook in HBO studies geïnteresseerd (30%).

Tabel 5.3:

Het ISCED opleidingscluster van maximaal drie serieus overwogen HO studies, per onderwijstype en geslacht. De kolommen sommeren tot 100%.

	Havo-jongens	Havo-meisjes	Vwo Jongens	Vwo meisjes
Cluster van overwogen HO studies: (%)				
- Onderwijs	10	23	3	10
- Taalwetenschappen, geschiedenis & kunst	5	7	9	12
- Sociale wetenschappen, bedrijfskunde & recht	34	25	38	36
- Natuurwetenschappen, wiskunde & informatica	11	2	17	7
- Techniek, industrie en bouwkunde	20	2	17	3
- Landbouw en diergeneeskunde	3	1	2	2
- Gezondheidszorg en welzijn	11	32	12	27
- Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu & veiligheid	6	8	2	3

In Tabel 5.3 staat de verdeling van de opleidingsclusters van alle gespecificeerde serieus overwogen HO studies. Voor alle duidelijkheid, het betreft hier de verdeling van de opleidingsclusters over alle leerlingen en niet per leerling. Bij jongens zijn studies uit het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht het meest favoriet: 34% van de havo-jongens en 38% van de vwo-jongens overwegen een studie uit dit cluster, waartoe

ook alle economische studies behoren. De bèta studies - studies uit de cluster Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica en het cluster Techniek, industrie en bouwkunde - zijn een goede tweede: 31% van de havo-jongens en 34% van de vwo-jongens overdenken serieus een dergelijke studie. Meisjes hebben duidelijk andere studieplannen dan de jongens (havo en vwo; $p < 0,001$). Havo-meisjes hebben de meeste belangstelling voor studies uit het cluster Gezondheidszorg en welzijn (32%), gevolgd door Sociale wetenschappen bedrijfskunde en recht (25%) en Onderwijs (23%). Vwo-meisjes overdenken het meest frequent studies in de Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht (36%), gevolgd door Gezondheidszorg en welzijn (27%). Bèta studies staan bij meisjes niet erg in de belangstelling (havo: 4%, vwo: 10%).

5.1.2 Gekozen HO studies

De vergelijking tussen welke studies serieus zijn overwogen (Tabel 5.3) en welke de leerlingen daadwerkelijk zijn gaan doen (Tabel 5.4, bovenaan), leert dat er in het algemeen slechts geringe verschuivingen optreden. Met uitzondering van de vwo-meisjes, gaan de leerlingen in het algemeen dát studeren wat ze van plan waren. Bij havo-jongens blijven de studies in de Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht en de bèta studies het meest favoriet: respectievelijk 34% en 33% kiest dit. Vwo-jongens gaan iets vaker dan het zich liet aanzien een studie in de Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht volgen (42% vs. 38%), en iets minder vaak een bèta studie (32% vs. 34%). Havo-meisjes kiezen wat vaker dan verwacht voor een studie uit het cluster Onderwijs (27% vs. 23%). Hun belangstelling voor HO studies in de Gezondheidszorg en welzijn en Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht of voor bèta studies blijft nagenoeg gelijk: respectievelijk 33%, 26% en 4% gaat dit doen. Vwo-meisjes vormen de uitzondering op de regel; ze verliezen ten dele hun voorkeur voor HO studies uit de clusters Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht (34% vs. 36%) en Gezondheidszorg en welzijn (23% vs. 27%) en Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst (7% vs. 12%), ten gunste van de bèta studies (16% vs. 10%).

Tabel 5.4

Het opleidingscluster, niveau en de keuzemotieven van de gekozen HO studies*, per onderwijstype en geslacht. De kolommen sommeren tot 100%.

	Havo- jongens	Havo- meisjes	Vwo jongens	Vwo meisjes
Cluster van gekozen HO studies: (%)				
- Onderwijs	11	27	3	10
- Taalwetenschappen, geschiedenis & kunst	3	5	7	7
- Sociale wetenschappen, bedrijfskunde & recht	34	26	42	34
- Natuurwetenschappen, wiskunde & informatica	14	2	15	8
- Techniek, industrie en bouwkunde	19	2	17	8
- Landbouw en diergeneeskunde	2	1	2	2
- Gezondheidszorg en welzijn	9	33	13	23
- Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu & veiligheid	8	5	1	4
Niveau van gekozen HO studies: (%)				
- HBO	97	96	17	30
- WO	3	4	83	70
Redenen voor kiezen HO studies: (%)				
Intrinsiek:				
- Leuk, interessant, passend in het algemeen	52	45	50	42
- Breedte van de studie	7	12	9	10
- Uitdagend, wil WO	4	2	7	5
- Studie-inhoudelijke aspecten	10	8	10	10
- Studie past bij gewenste beroep	10	19	6	9
- Praktijkgerichtheid	1	2	3	5
- Ingeloot, toegelaten	2	2	4	8
- Tweede keuze, parkeer- of opstapstudie	3	4	2	4
Extrinsiek:				
- Goed toekomstperspectief /veel werk in te vinden	4	2	4	4
- Niet studie-inhoudelijke aspecten	--	1	1	1
- Overige extrinsieke redenen	8	4	4	4

Noot. *) Het betreft hier de gekozen HO studie(s) uit de maximaal drie HO studies die de leerling serieus overwogen heeft op de middelbare school.

Uit Tabel 5.4 blijkt dat bijna alle havo-leerlingen uiteindelijk kiezen voor een HBO opleiding (jongens 97%, meisjes 96%, $p=0,32$), nog iets meer dan het zich liet aanzien (Tabel 5.2 onderaan: jongens 95%, meisjes 92%). Dit impliceert dat een deel van met name de havo-meisjes de stap naar een WO opleiding toch niet maakt; zij kiezen minder vaak dan het zich liet aanzien (overwogen: 8% (Tabel 5.2), gekozen 4%) voor een WO studie (te bereiken via doorstroom naar het vwo of de HBO bachelor). Vwo-leerlingen kiezen voornamelijk voor een WO studie, maar de sekseverschillen zijn aanzienlijk: 83% van de

vwo-jongens kiest voor een dergelijke studie, tegen 70% van de vwo-meisjes ($p < 0,001$). Echter dit komt wel goed overeen met het verwachte aandeel HBO opleidingen onder de serieus overwogen studies (Tabel 5.2): wat betreft het niveau van de HO studie doen de vwo-leerlingen in het algemeen wat ze van plan waren.

De studiekeuzemotieven van de leerlingen zijn weergegeven in het onderste deel van Tabel 5.4. De sekseverschillen zijn evident (havo: $p < 0,001$, vwo: $p = 0,02$). De helft van de jongens kiest de studie gekozen die ze het leukst, meest interessant of best passend vinden (havo: 52% en vwo: 50%). Meisjes melden dit motief minder vaak (havo: 45%, vwo: 42%), maar ook bij hen is dit de belangrijkste reden. Diverse andere intrinsieke redenen zijn gerapporteerd, maar wel aanzienlijk minder frequent. Havo-jongens en -meisjes kiezen vaker dan vwo-jongens en -meisjes voor een studie die past bij het beroep dat ze later willen gaan uitoefenen (respectievelijk, 10% en 19% vs. 6% en 9%). Dit sluit logisch aan bij de grote voorkeur voor HBO studies van havo-leerlingen. Tussen de 8% en 10% van de leerlingen kiest een studie om studie-inhoudelijke redenen (bijvoorbeeld omdat ze bepaalde basisvakken leuk vinden), en tussen de 7% en 12% om de breedte van de studie. Louter extrinsieke motieven voor de studiekeuze (goed toekomstperspectief, veel werk in te vinden en niet studie-inhoudelijke aspecten) worden gemeld door slechts 3% tot 5% van de leerlingen.

5.1.3 Niet gekozen HO studies: redenen

Voor elke serieus overwogen HO studie (maximaal drie) heeft de leerling aangegeven waarom deze al dan niet gekozen is. Tabel 5.5 laat de motieven voor het *niet* kiezen van een studie zien.

De redenen om een studie niet te kiezen zijn voor jongens anders dan voor meisjes (havo: $p < 0,001$, vwo: $p < 0,01$). De meest frequent gerapporteerde reden is dat de studie in het algemeen niet leuk of interessant genoeg is of dat de studie niet bij hen als persoon past (28%). Jongens noemen dit vaker dan meisjes (havo: $p = 0,001$, vwo: $p < 0,01$), en op het havo weer vaker dan op het vwo ($p = 0,03$) (havo- en vwo-jongens: 38% en 32% vs. havo- en vwo-meisjes: 28% en 24%). Daarna volgen drie redenen die door alle leerlinggroepen ongeveer even vaak gerapporteerd zijn: 'studie-inhoudelijke aspecten' (12%), 'te moeilijk, te langdurig, te theoretisch, wil geen WO' (10%) en 'uitgeloot of niet

voldaan aan toelatingseisen' (12%). Er zijn geen opvallende onderwijstype en sekseverschillen gevonden wat betreft de drie extrinsieke redenen. Dit zijn de redenen 'weinig toekomstperspectief of werk in te vinden', 'school te ver of niet leuk, geen leuke studiestad' en 'overige extrinsieke redenen' (te duur, ben te jong, medische redenen).

Tabel 5.5

Redenen voor het *niet* kiezen van een HO studie, uitgesplitst naar onderwijstype en geslacht. De kolommen sommeren tot 100%.

	Havo-jongens	Havo-meisjes	Vwo Jongens	Vwo Meisjes
Redenen voor niet kiezen HO studies²: (%)				
Intrinsiek:				
- Niet leuk, interessant, passend in het algemeen	38	28	32	24
- Te smalle studie	6	6	6	8
- Te makkelijk, weinig uitdagend, te praktisch, wil geen HBO	3	2	9	8
- Studie-inhoudelijke aspecten	12	10	16	13
- Te moeilijk, langdurig, theoretisch, wil geen WO	7	10	11	12
- Uitgeloot, niet voldaan aan toelatingseisen	13	16	7	10
- Tweede keuze, parkeer- of opstapstudie	--	2	3	6
- Onaantrekkelijke aspecten in latere beroep	4	9	2	6
Extrinsiek:				
- Weinig toekomstperspectief of werk in te vinden	5	6	8	7
- School te ver/niet leuk, geen leuke studiestad	2	5	3	3
- Overige extrinsieke redenen	11	8	3	4

Noot. Elke leerling heeft maximaal 3 verschillende studies opgeven. De percentages zijn gebaseerd op alle niet gekozen studies, ongeacht het aantal per leerling.

5.1.3.1 Redenen per opleidingscluster en sekseverschillen

In het algemeen is er een samenhang tussen redenen waarom een serieus overwogen studie uiteindelijk toch niet gekozen is en het opleidingscluster waartoe de studie behoort ($p < 0,001$). Tabel 5.6 toont deze samenhang voor alle leerlinggroepen samen.

Tabel 5.6

Redenen voor het *niet* kiezen van een HO studie, uitgesplitst naar ISCED opleidingscluster. De kolommen sommeren tot 100%.

	Onderwijs	Taalwetenschap- pen, geschiedenis & kunst	Sociale weten- schappen, bedrijfs- kunde & recht	Natuurweten- schappen, wiskunde & informatica	Techniek, industrie & bouwkunde	Landbouw & diergeneeskunde	Gezondheidszorg en welzijn	Persoonlijke ienst- verlening, vervoer, milieu & eiligheid
Redenen voor niet kiezen HO studies: (%)								
Intrinsiek:								
- Niet leuk, interessant, passend in het algemeen	29	21	34	36	30	24	23	22
- Te smalle studie	12	6	9	5	7	2	3	9
- Te makkelijk, weinig uitdagend, te praktisch, wil geen	8	4	5	4	4	7	6	5
- Studie-inhoudelijke aspecten	6	6	15	16	26	7	11	16
- Te moeilijk, langdurig, theoretisch, wil geen WO	6	7	12	11	14	17	11	4
- Uitgeloot, niet voldaan aan toelatingseisen	8	15	6	6	7	13	21	16
- Tweede keuze, parkeer- of opstapstudie	2	2	2	7	2	2	8	1
- Onaantrekkelijke aspecten in latere beroep	15	4	3	3	2	9	6	11
Extrinsiek:								
- Weinig toekomstperspectief of werk in te vinden	6	25	4	3	4	11	4	5
- School te ver/niet leuk, geen leuke studiestad	2	2	4	3	1	2	2	6
- Overige extrinsieke redenen	8	7	6	5	4	7	5	6

Voor op één na alle clusters geldt dat reden nummer één om een studie niet te kiezen is dat leerlingen de betreffende studie ‘niet leuk, interessant of passend’ genoeg vinden (range: 22-36%). Het cluster Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst vormt hierop de uitzondering; hier is de voornaamste reden om een studie niet te volgen ‘weinig toekomstperspectief of werk in te vinden’ (25%). Reden nummer twee varieert per opleidingscluster. Voor studies in het cluster Onderwijs is dat ‘de onaantrekkelijke aspecten in het latere beroep’ (15%), voor studies in het cluster Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst is dat ‘uitgeloot of niet toegelaten’ (15%), voor studies in het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht en in de twee bèta clusters zijn dat ‘studie-inhoudelijke aspecten’ (respectievelijk, 15%, 17%, 26%), voor het studies in het cluster Landbouw en diergeneeskunde is dat ‘te moeilijk, langdurig, theoretisch (17%) en voor studies in het cluster Gezondheidszorg en welzijn is dat ‘uitgeloot of niet aan toelatingseisen voldaan’ (21%). Voor studies in het cluster persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid zijn er twee redenen die na ‘niet leuk, interessant of passend genoeg vinden’ (reden nummer één) even vaak genoemd zijn. Dat zijn ‘studie-inhoudelijke aspecten’ en ‘uitgeloot of niet aan toelatingseisen voldaan’ (beide 16%).

Of de samenhang tussen het opleidingscluster en de redenen om een studie *niet* te kiezen voor jongens anders zijn dan voor meisjes, is nader onderzocht. De resultaten hiervan staan in Bijlage 1. Er zijn geen significante sekseverschillen gevonden per opleidingscluster, behalve voor het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht. Jongens die een studie uit dit cluster niet gekozen hebben geven vaker dan meisjes als reden op dat ze de studie ‘niet leuk, interessant of passend genoeg vinden’ (40% vs. 31%, $p=0,02$). De meisjes die een studie uit dit cluster niet kiezen geven diverse andere redenen iets vaker op dan de jongens; hierin is geen duidelijk lijn in te herkennen.

5.1.3.2 Redenen per opleidingsniveau en sekseverschillen

De redenen om een bepaalde studie *niet* te kiezen zouden kunnen samenhangen met het niveau van de WO studie. Mogelijk zijn hierin ook verschillen tussen jongens en meisjes te vinden. Om dit nader te onderzoeken zijn alleen de HO studies van vwo-leerlingen geselecteerd. Vwo-leerlingen hebben in tegenstelling tot havo-leerlingen de mogelijkheid om te kiezen uit een HBO of WO studie. De resultaten zijn samengevat in Tabel 5.7.

Tabel 5.7

Redenen van vwo-leerlingen om een HO studie *niet* te kiezen, uitgesplitst naar niveau van de opleiding en sekse. De kolommen sommeren tot 100%.

	Vwo- jongens N=796 stu- dies	Vwo- meisjes N=1801 studies
Redenen om HBO studie niet te kiezen:		
Intrinsiek:		
- Niet leuk, interessant, passend in het algemeen	22	23
- Te smalle studie	5	8
- Te gemakkelijk, weinig uitdagend, te praktisch, wil geen HBO	32	24
- Studie-inhoudelijke aspecten	10	8
- Te moeilijk, langdurig, theoretisch	--	3
- Uitgeloot, niet voldaan aan toelatingseisen	9	13
- Tweede keuze, parkeer- of opstapstudie	--	4
- Onaantrekkelijke aspecten in latere beroep	2	5
Extrinsiek:		
- Weinig toekomstperspectief of werk in te vinden	14	5
- School te ver/niet leuk, geen leuke studiestad	2	1
- Overige extrinsieke redenen	5	6
	N=718 studies	N=1234 studies
Redenen om WO studie niet te kiezen:		
Intrinsiek:		
- Niet leuk, interessant, passend in het algemeen	33	24
- Te smalle studie	6	8
- Te gemakkelijk, weinig uitdagend, te praktisch	5	1
- Studie-inhoudelijke aspecten	17	15
- Te moeilijk, langdurig, theoretisch, wil geen WO	13	16
- Uitgeloot, niet voldaan aan toelatingseisen	7	9
- Tweede keuze, parkeer- of opstapstudie	3	7
- Onaantrekkelijke aspecten in latere beroep	2	6
Extrinsiek:		
- Weinig toekomstperspectief of werk in te vinden	7	7
- School te ver/niet leuk, geen leuke studiestad	3	3
- Overige extrinsieke redenen	3	4

Vwo-jongens kiezen *niet* voor een HBO studie omdat ze ten eerste de betreffende studie te gemakkelijk, weinig uitdagend of te praktisch vinden of geen HBO- maar een WO-studie willen volgen (32%) en ten tweede de studie niet leuk, interessant of passend genoeg vinden (22%). Vwo-meisjes rapporteren deze twee motieven ook het meest frequent, maar ze zijn even belangrijk (respectievelijk, 24% en 23%). Op de derde plaats komt voor vwo-jongens ‘te weinig toekomstperspectief of werk in te vinden’ (jongens: 14% vs. meisjes 5%) en voor vwo-meisjes ‘uitgeloot of niet aan de toelatingseisen voldaan’ (jongens: 9% vs. meisjes: 13%).

De belangrijkste redenen om een WO studie *niet* te kiezen is omdat de studie in het algemeen of om studie-inhoudelijke aspecten niet leuk, interessant of passend genoeg is; jongens noemen deze redenen vaker dan meisjes (samen: jongens: 50% vs. meisjes: 39%, $p=0,001$). Daarna volgt voor zowel jongens als meisjes het motief dat ze de WO studie te moeilijk, langdurig of theoretisch vinden (respectievelijk, 13% en 16%).

5.1.4 Studiewisselingen

Aan de leerlingen is gevraagd wat ze zijn gaan doen na de zomervakantie van het jaar waarin ze eindexamen hebben gedaan. In Tabel 5.8 staan de resultaten.

Tabel 5.8

Studeer- en werksituatie in schooljaar na het eindexamen VO, uitgesplitst naar onderwijstype en sekse.

	Havo-jongens	Havo-meisjes	Vwo jongens	Vwo meisjes
Werken of studeren na het eindexamen (%)				
- Meteen gaan studeren	88	89	88	87
- Na een jaar gaan studeren	9	9	12	12
- Helemaal niet gaan studeren	2	2	--	1
- Eerst nog naar vwo	1	--	--	--

Een ruime meerderheid van de leerlingen is meteen gaan studeren (range 87%-89%). Eerst een jaartje wat anders doen (bijvoorbeeld werken of reizen) hebben iets meer vwo- dan havo-leerlingen gedaan (respectievelijk, 12% vs. 9%, $p=0.002$). De door-

stroom van havo-leerlingen naar het vwo is minimaal (1%). Er is geen significant seksonderscheid binnen de onderwijstypen in de bezigheden van de leerlingen in het schooljaar aansluitend aan het eindexamen.

Uit Tabel 5.9 blijkt dat van de havo-leerlingen die zijn gaan studeren een aanzienlijk deel (31%) van studie wisselt. De stopgezette studie is in 91% van de gevallen een HBO studie en in 6% een MBO studie. Havo-jongens switchen niet vaker dan havo-meisjes en ook het niveau van de stopgezette studie is niet verschillend. Vwo-leerlingen zijn vaker dan havo-leerlingen achter hun oorspronkelijke studiekeuze blijven staan ($p < 0,001$): 20% is van studie gewisseld. Het ging in 77% om een WO studie en in 20% om een HBO studie die vroegtijdig beëindigd is. De mate van studiewisseling en het niveau van de stopgezette studie van vwo-jongens is gelijk aan dat van vwo-meisjes.

Binnen elk onderwijstype behoren de stopgezette studies van de jongens in het algemeen tot een ander ISCED cluster dan die van meisjes (beide: $p < 0,001$). De meest frequent beëindigde studies betreffen studies uit het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht (38%-44%) (Tabel 5.9). Dit geldt voor alle groepen leerlingen behalve voor havo-meisjes. Havo-meisjes laten een vrij divers beeld zien: de door hen gestopte studies behoren meestal tot het cluster Gezondheidszorg en welzijn (32%), gevolgd door studies uit het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht (28%) en Onderwijs (24%).

Het voornaamste motief om te stoppen met de studie is voor alle groepen leerlingen dat de studie inhoudelijk tegen viel (range: 55%-60%) (Tabel 5.9). Havo-leerlingen hebben geen duidelijke reden nummer twee aangegeven: de overstap naar een WO studie, de studie was te moeilijk en een negatief studieadvies worden even vaak genoemd (alle drie 8%). Havo-jongens en havo-meisjes verschillen niet significant in de redenen waarom ze een studie vroegtijdig stopzetten. Dat is wel het geval op het vwo ($p = 0,008$). Reden nummer twee om te stoppen met de studie is voor vwo-jongens omdat ze de studie is te moeilijk vonden (17%) en voor vwo-meisjes omdat ze alsnog met de studie van hun eerste voorkeur mochten beginnen (18%).

Tabel 5.9.

Studiewisselingen, het niveau en het cluster van de stopgezette studie en de motieven om te stoppen, uitgesplitst naar onderwijstype en sekse. De kolommen sommeren tot 100%.

	Havo- jongens	Havo- meisjes	Vwo Jongens	Vwo meisjes
Studiewisseling (%)				
- Nee	67	71	79	81
- Ja	34	29	21	19
Niveau van de stopgezette studie (%)				
- MBO	5	7	--	2
- HBO	93	90	17	22
- WO	--	1 ¹	83	73
- Anders	2	2	--	3
Cluster van stopgezette HO studies: (%)				
- Onderwijs	16	24	4	8
- Taalwetenschappen, geschiedenis & kunst	1	8	5	14
- Sociale wetenschappen, bedrijfskunde & recht	38	28	42	44
- Natuurwetenschappen, wiskunde & informatica	11	2	18	7
- Techniek, industrie en bouwkunde	19	3	20	4
- Landbouw en diergeneeskunde	1	-	1	2
- Gezondheidszorg en welzijn	7	32	9	20
- Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu & veiligheid	6	4	--	1
Belangrijkste reden om te stoppen met studie(s) (%)				
- Van MBO naar HBO overgestapt	2	1	--	--
- Van HBO naar WO overgestapt	11	8	1	--
- Toegelaten tot eerste keuze studie	4	4	5	18
- Studie viel inhoudelijk tegen	57	60	56	55
- Studie was te moeilijk	13	5	17	6
- Studie was te makkelijk	2	4	7	8
- Negatief studieadvies	7	8	8	5
- Persoonlijke omstandigheden	3	5	5	2
- Overige redenen	2	5	1	6

Noot. ¹) Het betreffen twee havo-leerlingen die zowel een havo- als vwo-diploma hebben gehaald, en een havo leerling die tijdens een HBO opleiding de overstap naar het WO heeft gemaakt, maar na 2 weken is gestopt met deze opleiding.

Tabel 5.9 laat zien dat studies uit het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht tot de meest frequent stopgezette studies behoren, maar deze studies zijn ook relatief veel gekozen. Daarom is ook de verhouding tussen deze twee berekend en weergegeven in Tabel 5.10. De onderste regel van deze tabel laat bijvoorbeeld zien dat havo-jongens stoppen met 39% van alle HO studies die ze gekozen hebben en havo-meisjes

met 33%. Op het vwo liggen deze percentages wat lager: 24% voor vwo-jongens en 20% voor vwo-meisjes.

Tabel 5.10

Per opleidingscluster het percentage stopgezette HO studies op het totaal aantal gekozen HO studies, uitgesplitst naar onderwijstype en sekse

	Havo-jongens	Havo-meisjes	Vwo-jongens	Vwo Meisjes
Cluster van stopgezette HO studie(s) (%)				
- Onderwijs	54*	28	31	16
- Taalwetenschappen, geschiedenis & kunst	18	56*	18	25
- Sociale wetenschappen, bedrijfskunde & recht	43	35	25	23
- Natuurwetenschappen, wiskunde & informatica	30	31	30	23
- Techniek, industrie en bouwkunde	38	50	29	26
- Landbouw en diergeneeskunde	--	--	--	18
- Gezondheidszorg en welzijn	31	32	17	15
- Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu & veiligheid	31	28	--	12
Totaal	39	33	24	20

Noot. Indien het aantal studies in een cel minder dan 10 was, is geen percentage gepresenteerd.

*) $p < 0,01$

In Tabel 5.10 zijn ook de clusterspecifieke stop-percentages opgenomen. Havo-jongens zijn significant vaker dan havo-meisjes gestopt met een HO studie in het cluster Onderwijs (respectievelijk 54% vs. 28%, $p < 0,01$). Havo-meisjes hebben daarentegen vaker besloten niet door te gaan met hun HO studie in het cluster Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst dan havo-jongens (respectievelijk 56% vs. 18%, $p < 0,01$). De overige percentages in Tabel 5.10 zijn niet statistisch significant verschillend tussen jongens en meisjes binnen een onderwijstype. Dit betekent dus ook dat meisjes niet vaker met de bèta studies zijn gestopt dan jongens.

5.2 Studiekeuze en etniciteit

Overwogen studies: Binnen elk onderwijstype is het aantal serieus overwogen studies van allochtone leerlingen gelijk aan dat van voor autochtone leerlingen. Allochtone leerlingen zijn ambitieuzer dan autochtone leerlingen: op zowel het havo als vwo overwegen zij vaker dan autochtone leerlingen om een WO studie te gaan volgen (respec-

tievelijk havo: 14% vs. 7%, vwo: 85% vs. 74%; beide $p=0,001$). De HO studies waarin allochtone leerlingen het meest geïnteresseerd zijn, wijken af van die van autochtone leerlingen in hetzelfde onderwijstype. Allochtone havo-leerlingen overwegen relatief vaak studies uit het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht (37% vs. 27%), en juist minder vaak studies uit het cluster Onderwijs (13% vs. 20%) ($p=0,02$). Allochtone vwo-leerlingen overwegen vaker studies uit het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht dan autochtone leerlingen op hetzelfde onderwijstype (48% vs. 36%, $p=0,003$). Voor alle overige opleidingsclusters hebben ze minder belangstelling, met uitzondering van het cluster Techniek, industrie en bouwkunde; hiervoor is de belangstelling van allochtone en autochtone leerlingen gelijk (respectievelijk 8% en 7% van alle serieus overwogen studies behoren tot het cluster Techniek, industrie en bouwkunde).

Gekozen studies: Allochtone vwo-leerlingen overwegen niet alleen vaker WO studies, ze kiezen er ook vaker voor dan autochtone vwo-leerlingen (89% vs. 74%; beide $p=0,001$). Op het havo is geen significant etnisch verschil gevonden in het niveau van de gekozen HO studie. Allochtonen kiezen voor enigszins andere studies dan autochtonen, op zowel het havo als vwo (respectievelijk, $p=0,04$ en $p=0,02$). Op het havo kiezen ze vaker een studie uit het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht (havo: 44% vs. 28%) en vooral minder vaak een studie uit het cluster Gezondheidszorg en welzijn (14% vs. 25%). Op het vwo kiezen allochtonen ook relatief vaak voor een studie uit het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht (54% vs. 38%). Voor de overige clusters zijn de etnische verschillen beperkt tot maximaal 4%.

Als de gekozen studies worden vergeleken met de overwogen studies dan blijkt dat allochtone leerlingen vaker dan verwacht kiezen voor een studie in het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht. Van de studies die door allochtone havo-leerlingen serieus overwogen zijn behoort 37% tot dit cluster, tegen 43% van de gekozen studies. Op het vwo zijn deze percentages respectievelijk 48% en 54%. Studies in het cluster Gezondheidszorg en welzijn stonden aanvankelijk vaak in de belangstelling van allochtone havo-leerlingen (25% van de serieus overwogen studies valt in dit cluster), maar ze worden uiteindelijk toch veel minder vaak gekozen (14% van de gekozen studies valt in dit cluster). Bij allochtone vwo-leerlingen is dit verschil niet gevonden.

De redenen om een bepaalde HO studie te kiezen zijn voor allochtone havo-leerlingen niet anders dan voor autochtone havo-leerlingen. Op het vwo is wel een etnisch verschil in motieven: allochtonen kiezen wat vaker om extrinsieke redenen (veel toekomstperspectief, goede baan in te vinden, leuke studiestad) een studie dan autochtonen (11% vs. 5%, $p=0,002$).

Niet gekozen studies: De redenen om een wel overwogen HO studie toch niet te kiezen zijn voor allochtone leerlingen niet significant verschillend van die van autochtone leerlingen. Dit geldt op zowel het havo als vwo.

Studiewisselingen: Allochtone leerlingen handelen qua studiewisselingen gelijk aan autochtone leerlingen. Ze zijn even vaak met hun studie gestopt dan autochtone leerlingen op hetzelfde onderwijstype. Ook zijn het niveau en de opleidingsclusters van de stopgezette studies en de redenen om te stoppen niet verschillend tussen allochtone en autochtone leerlingen.

5.3 Studiekeuze en SES

Overwogen studies: Alleen op het havo is het aantal serieus overwogen studies van leerlingen met laag en middelhoog opgeleide ouders enigszins lager dan dat van leerlingen met hoog opgeleide ouders (2,0 studies v.s 2,2 studies, $p=0,006$). Leerlingen met een hoge SES overwegen iets vaker een WO studie dan leerlingen met een lage of middenhoge SES. (respectievelijk, havo: 9% vs. 6%, $p=0,02$; vwo: 78% vs. 70%, $p<0,001$). Op het havo is er geen verschil tussen de SES groepen in de frequentie waarmee bepaalde opleidingsclusters serieus overwogen worden. Op het vwo is dat wel het geval ($p=0,03$); lage of middenhoge SES leerlingen tonen met name meer belangstelling voor studies uit het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht in vergelijking met hoge SES leerlingen (40% vs. 34%).

Gekozen studies: Op het havo is het niveau van de gekozen HO studie niet afhankelijk van het sociaal economische milieu van de leerling, op het vwo is dat wel het geval. Hier kiezen leerlingen met een hoge SES vaker voor een WO opleiding dan leerlingen met een lage of middenhoge SES (respectievelijk, 79% vs. 68%, $p<0,001$). Alleen op het havo kiezen leerlingen met een hoge SES enigszins andere HO studies dan leerlingen met een lage of middenhoge SES ($p=0,01$). Echter geen enkel opleidingscluster

springt wat dit betreft erg in het oog; de omvang van de verschillen blijft beperkt tot maximaal 4%.

Uit een vergelijking van de clusterverdeling van de overwogen studies met die van de gekozen studies blijkt dat zowel hoge SES als lage of middenhoge SES leerlingen in het algemeen de HO studie kiezen die ze van plan waren te gaan kiezen. Dit geldt voor zowel havo- als vwo-leerlingen.

De redenen om een bepaalde HO studie te kiezen zijn op het havo en vwo niet afhankelijk van de SES van de leerling.

Niet gekozen studies: De motieven om een wel overwogen HO studie toch niet te gaan volgen, hangen niet samen met de SES van de havo- of vwo-leerling.

Studiewisselingen: Op het havo wisselt 34% van de leerlingen met een hoge SES tenminste een keer van studie. Dit is vaker dan leerlingen met een lage-middenhoge SES dat doen (28%, $p=0,02$). Op het vwo is de SES niet gerelateerd aan het aantal studiewisselingen. Verder is het niveau van de gestopte studies is niet verschillend tussen deze twee groepen. Hetzelfde geldt voor de redenen om een studie te staken en de opleidingsclusters waartoe de stopgezette studies behoren.

6 Huidige studeer- en werksituatie

In de vragenlijst waren ook vragen opgenomen over de huidige studeer- en werksituatie van de leerlingen. Het betrof hier de periode januari-februari 2008. Dit is voor (oud) havo-leerlingen gemiddeld 3,7 studiejaren na hun eindexamen havo, en voor (oud) vwo-leerlingen gemiddeld 2,9 studiejaren na hun eindexamen vwo. De duur van deze periode is voor jongens en meisjes binnen elk onderwijstype gelijk. In paragraaf 6.1 zal eerst worden ingegaan op de (havo) leerlingen die nu geen studie volgen en wat de reden daarvan is. Vervolgens gaan we verder met de havo- en vwo-leerlingen die nu wel studeren. Per onderwijstype worden de sekseverschillen in aspecten van de huidige studie nader belicht (6.2.1), gevolgd door de aansluiting van het profiel op de huidige studie (6.2.2.), het huidige en toekomstige studiesucces (6.2.3), en de werksituatie (6.2.4.). In paragraaf 6.3. komen de etnische en in paragraaf 6.4 de SES-verschillen met betrekking tot deze aspecten aan de orde.

6.1 Niet studerende leerlingen

In totaal volgde 5% van het havo-leerlingen en 2% van de vwo-leerlingen geen studie op het moment dat ze de vragenlijst van dit onderzoek ontvingen (begin 2008). Tabel 6.1 geeft voor havo-leerlingen een overzicht van waarom ze nu niet studeren. Het aantal niet-studerende vwo-leerlingen is dusdanig klein (n=13 jongens en n=12 meisjes) dat ze hier niet nader besproken zullen worden.

Tabel 6.1

Voor de niet-studerende havo-jongens en -meisjes de belangrijkste redenen waarom ze ten tijde van de vragenlijstafname geen studie volgden.

	Havo-jongens	Havo-meisjes
Reden niet volgen van een studie (%)		
- Wilde/moest werken	27	16
- Geen geschikte studie kunnen vinden	41	11
- Niet toegelaten tot voorkeur studie	5	11
- Met studie gestopt	14	11
- Studie afgerond, nu werken	--	34
- Overige redenen	14	12

De redenen om nu geen studie te volgen zijn vrij divers voor de havo leerlingen. De havo-jongens geven als belangrijkste reden op dat ze geen geschikte studie hebben kunnen vinden (41%). Van de havo-meisjes geeft 34% aan dat ze nu geen studie volgen omdat ze er al klaar mee zijn en intussen zijn gaan werken. Dit is bij hen de meest frequent genoemde reden. Opvallend is dat dit door geen enkele havo jongen is gerapporteerd.

6.2 Huidige studie- en werksituatie en sekse

In deze paragraaf wordt ingezoomd op de leerlingen die ten tijde van de vragenlijstafname een studie volgden. Bijna alle leerlingen deden dit: 95% van de havo- en 98% van de vwo-leerlingen studeert begin 2008.

6.2.1 Huidige studie

Tabel 6.2 geeft een overzicht van de antwoorden die zijn gegeven op diverse vragen over studie die de oud havo- en vwo-leerlingen nu volgen. De eerste van deze vragen betrof het moment waarop deze studie was gekozen. Een klein deel van de leerlingen (9%) die nu (nog) een studie volgen had de keuze voor deze studie al op de basisschool gemaakt. Nadat de onderbouw van het VO is doorlopen, had inmiddels 25% van de leerlingen zijn keuze voor de huidige studie gemaakt. In de bovenbouw van het VO maakt de helft van de leerlingen een definitieve keuze voor de studie die ze momenteel volgen, zodat intussen 75% van de leerlingen zeker weet wat hij of zij wil gaan studeren. Dit betekent dat 25% van de leerlingen hun keuze voor de huidige studie pas ná het eindexamen heeft gemaakt. Dit komt goed overeen met het percentage leerlingen dat van studie wisselt (26%, zie ook Tabel 6.2). Wat betreft het moment van studiekeuze verschillen havo-leerlingen niet significant van vwo-leerlingen, en daarbinnen jongens niet van meisjes.

Tabel 6.2

Voor de nu studerende leerlingen het keuzemoment, de afstemming van de profielkeuze, het niveau en cluster van de huidige studie en de eventuele spijt van de studiekeuze, uitgesplitst naar onderwijstype en sekse.

	Havo-jongens	Havo-meisjes	Vwo Jongens	Vwo meisjes
Moment van studiekeuze van huidige studie(%)				
- Basisschool	7	11	6	8
- Onderbouw VO	13	13	17	16
- Bovenbouw VO (Havo 4 of 5 / Vwo 5 of 6)	52	48	57	53
- Na VO	29	28	20	23
Profielkeuze afgestemd huidige studie (%)				
- Ja	31	35	26	27
- Nee, zelf ander profiel gekozen	2	4	1	3
- Nee, moest ander profiel kiezen	1	1	--	--
- Nee, studiekeuze ná profielkeuze	66	60	73	70
Niveau huidige studie (%)				
- MBO	5	8	--	1
- HBO	91	87	20	32
- WO	5	5	79	67
- Overige studies	--	1	1	--
Cluster huidige HO studie (%)				
- Onderwijs	10	24	3	10
- Taalwetenschappen, geschiedenis & kunst	3	5	7	11
- Sociale wetenschappen, bedrijfskunde & recht	35	29	42	36
- Natuurwetenschappen, wiskunde & informatica	13	2	13	7
- Techniek, industrie en bouwkunde	18	2	17	2
- Landbouw en diergeneeskunde	2	1	2	2
- Gezondheidszorg en welzijn	9	30	14	29
- Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu & veiligheid	9	5	2	3

In het algemeen stemmen de leerlingen, als het kan, hun profielkeuze zoveel mogelijk af op de studie die ze willen gaan volgen (Tabel 6.2). Havo-leerlingen doen dit meer dan vwo-leerlingen (havo: 34% vs. vwo: 27%), maar bij vwo-leerlingen valt de definitieve keuze voor een studie vaker ná de profielkeuze (havo: 62% vs. vwo: 71%) ($p < 0,001$). Binnen elk onderwijstype verschillen de jongens niet significant van de meisjes (Tabel 6.2). Een klein groepje leerlingen kiest zelf voor een ander profiel (3%) of moest een ander profiel kiezen (1%).

De ruime meerderheid van de studerende havo-leerlingen volgt momenteel een HO studie: 91% van de havo-jongens en 87% van de havo-meisjes (Tabel 6.2). Een

WO studie wordt gevolgd door 79% van de studerende vwo-jongens en 67% van de studerende vwo-meisjes. HBO studies worden door met name vwo-meisjes vrij veel gevolgd (32%), vwo-jongens doen dit minder frequent (20%) ($p < 0,001$).

Als de huidige HO clusterverdeling van de nu nog studerende leerlingen (Tabel 6.2) wordt vergeleken met de HO clusterverdeling zoals deze was direct na het eind-examen (Tabel 5.4), dan zijn de verschuivingen in het algemeen gering. De meisjes laten nog de grootste veranderingen zien. Havo-meisjes volgen nu vaker studies in het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht (nu: 29%, was: 26%), ten koste van studies in het cluster Onderwijs (nu: 24%, was: 27%) en Gezondheidszorg en welzijn (nu: 30%, was: 33%). Vwo-meisjes volgen nu vaker een studie in het cluster Gezondheidszorg en welzijn (nu: 29%, was: 23%) en Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst (nu: 11%, was: 7%), ten nadele van de twee bèta clusters (was: 16%, nu: 9%). Voor havo en vwo-jongens zijn de verschuivingen minimaal.

Tabel 6.3

Spijt van keuze voor huidige studie, uitgesplitst naar onderwijstype en sekse.

	Havo- jongens	Havo- meisjes	Vwo Jongens	Vwo meisjes
Opnieuw de huidige HO studie kiezen (%)				
- Ja	88	82	89	87
- Nee	12	18	11	13
Reden nu andere studiekeuze (%)				
- Leuk, interessant, passend in het algemeen	49	36	36	29
Breedte van de studie	2	8	7	8
- Uitdagend / WO studie proberen	7	7	7	10
- Studie-inhoudelijke aspecten	15	9	11	12
- Praktijkgerichtheid	2	3	4	8
- Tweede keuze, parkeer- of opstapstudie	--	3	7	9
- Goed toekomstperspectief /veel werk in te vinden	2	7	2	2
- Studie past bij gewenst beroep	17	13	4	9
- Niet studie-inhoudelijke aspecten	1	2	2	1
- Overige redenen	5	12	20	12

Hoewel een omvangrijk deel van de leerlingen van studie wisselt, tonen de resultaten van Tabel 6.3 dat het voor de meeste leerlingen uiteindelijk wel goed komt: 82% tot 89% van de leerlingen geeft aan geen spijt te hebben van de keuze voor de huidige studie en zou opnieuw voor dezelfde studie kiezen. De sekseverschillen per onderwijstype

zijn niet statistisch significant. Aan leerlingen met spijt is gevraagd waarom ze achteraf een andere studie zouden willen kiezen. De antwoorden waren niet significant verschillend tussen havo en vwo-leerlingen en ook niet tussen jongens en meisjes op een bepaald onderwijstype. De voornaamste reden van spijt is dat een andere studie leuker, interessanter of passender is dan de studie die ze nu volgen: 35% van de leerlingen geeft dit aan. Daarna volgen twee redenen die ongeveer even vaak gerapporteerd zijn: een andere studie zou beter aansluiten bij het beroep dat ze (willen gaan) uitoefenen (13%), een andere studie zou inhoudelijk interessanter of leuker zijn geweest (11%).

6.2.2 Profielaansluiting

De aansluiting van het havo- of vwo-profiel op de huidige HO studie is onderzocht. Hierbij is onderscheid gemaakt in de aansluiting op papier (volgens de toelatingsreglementen van een studie) en de aansluiting in de praktijk (naar mening van de leerlingen). De resultaten hiervan staan in Tabel 6.4.

Op papier is de aansluiting goed te noemen voor alle leerlinggroepen: het profiel van bijna alle leerlingen (96%) gaf direct toegang tot de gekozen studie. Deze officiële aansluiting was even goed voor alle onderscheiden leerlinggroepen (Tabel 6.4, bovenste deel). Als leerlingen al een toelatingstoets moesten afleggen dan was dit meestal voor een algemeen vak van het VO (range 41%-73%) of - iets minder frequent - voor een vak dat specifiek was voor de HO studie die ze wilden gaan volgen (range: 27%-54%). De reden dat sommige leerlingen eerst een toelatingstoets voor een algemeen vak van het VO moesten doen was dat ze geen eindexamen in het betreffende vak hadden gedaan (93%).

In de praktijk is de aansluiting van het gekozen profiel minder positief, althans volgens de mening van de leerlingen (Tabel 6.4, onderste deel). In totaal geeft 13% van de leerlingen aan dat een ander profiel beter zou hebben aangesloten bij de studie die ze nu volgen. De meisjes zijn hierover wat kritischer dan de jongens op zowel het havo als het vwo (havo- en vwo-meisjes 16% en 13% vs. havo- en vwo-jongens: 13% en 10%, beide $p < 0,001$).

Tabel 6.4

Aansluiting van het profiel op huidige HO studie op basis van de toelatingseisen van de studie en naar mening van de leerlingen, uitgesplitst naar onderwijstype en sekse.

	Havo- jongens	Havo- meisjes	Vwo jongens	Vwo meisjes
<u>Aansluiting op basis van toelatingseisen studie:</u>				
Direct toegelaten met gekozen profiel (%)				
- Ja	97	95	97	97
- Nee, eerst een toelatingstoets	3	5	3	3
<u>Aansluiting op basis van meningen van leerlingen:</u>				
Aansluiting van een ander profiel (%)				
- Zou slechter zijn	61	40	65	51
- Zou even goed zijn	26	44	25	36
- Zou beter zijn	13	16	10	13
Een beter profiel zou zijn (%)				
- N&T	40	5	41	16
- N&G	16	34	5	35
- N&T / N&G	4	1	22	5
- E&M	36	46	24	27
- C&M	--	10	--	12
- E&M / C&M	--	--	5	6
- Overige profielcombinaties	4	1	3	--
Reden waarom andere profiel beter zou zijn (%)				
- Meer wiskunde	14	6	19	7
- Meer exacte vakken (wis, nat, schei)	30	16	32	11
- Meer N&G vakken (bio, wis, nat, schei)	18	22	14	35
- Meer E&M vakken (eco, m&o, wis)	36	46	27	31
- Meer C&M vakken (gesch, aard, mvt, ckv, muziek)	2	10	3	12
- Overige redenen	--	1	5	4

De vraag welk profiel beter zou hebben voorbereid op de huidige studie, is door jongens en meisjes verschillend beantwoord (havo en vwo: beide $p < 0,001$). Tabel 6.4 laat zien dat 60% van de havo-jongens die de aansluiting van hun profiel niet goed vonden van mening is dat een natuur profiel (N&T: 40%, N&G :16% en combinatie N&T en N&G: 4%) beter zou zijn geweest. Van de vwo-jongens met dezelfde mening geeft 68% aan dat een natuur profiel beter zou hebben aangesloten (N&T: 41%, N&G :5% en combinatie N&T en N&G: 22%). De jongens leggen dus de nadruk op het N&T-profiel binnen de natuurprofielen, terwijl meisjes de nadruk leggen op het N&G-profiel. Volgens 34% van de havo-meisjes en 35% van de vwo-meisjes die vinden dat

hun profiel niet goed paste op hun huidige HO studie, zou het N&G-profiel beter zijn geweest. Verder zijn vrij veel met name havo-leerlingen van mening dat een profiel met economische vakken (E&M of de combinatie E&M/C&M) hen beter op hun huidige studie zou hebben voorbereid: havo-jongens 36%, havo-meisjes: 46%, vwo-jongens: 29% en vwo-meisjes: 33%.

De leerlingen die vinden dat een ander profiel beter zou hebben voorbereid, hebben ook de reden daarvan aangegeven (Tabel 6.4, onderaan). De gerapporteerde redenen sluiten direct aan bij welke profielen beter zouden hebben voorbereid en bij de clusterverdeling van de HO studies die de leerlingen momenteel volgen (Tabel 6.2). De gemiste vakken vormen de vakken die aan de basis van de huidige studies liggen. Havo-leerlingen geven voornamelijk aan dat de specifieke E&M vakken (economie, management en organisatie, wiskunde) ontbraken in hun gekozen profiel (havo-jongens: 36% en havo-meisjes: 46%). Daarnaast geven vrij veel havo-jongens (30%) het ontbreken van tenminste twee exacte vakken op. Op het vwo worden door de jongens zowel de exacte vakken (32%) als de specifieke E&M vakken gemist (27%). Door vwo-meisjes worden vooral de specifieke N&G (35%) en E&M vakken (31%) gemist.

6.2.3 Huidige en toekomstige studiesucces

Bij de studerende leerlingen is ten tijde van de afname van de vragenlijst geïnterviewd hoever ze zijn gevorderd met hun huidige HO studie, welke cijfers ze tot nu toe gemiddeld hebben gehaald en of ze denken hun studie succesvol te zullen gaan afronden. De resultaten staan in Tabel 6.5.

Tot nu toe doorlopen de meisjes hun HO studie enigszins sneller dan de jongens. Van de havo meisjes heeft 83% de propedeuse van de huidige HO studie gehaald en is 83% tot nu toe onvertraagd gebleven, tegen respectievelijk 75% en 73% van de havo-jongens (respectievelijk, $p=0,01$ en $p<0,001$, Tabel 6.5). Van de vwo-meisjes heeft inmiddels 77% de propedeuse gehaald en is 80% nog steeds onvertraagd⁶. Voor de vwo-jongens zijn deze percentages respectievelijk 71% en 62% ($p=0,03$ en

⁶ Het hogere percentage onvertraagde leerlingen (80%) ten opzichte van het percentage leerlingen dat de propedeuse gehaald heeft (77%) is te verklaren doordat ongeveer 10% van de leerlingen onvertraagd 1e jaars is in de huidige studie.

Huidige studeer- en werksituatie

$p < 0,001$). Echter, het aantal behaalde studiepunten voor de hoofd- en nevenstudie samen is niet significant verschillend tussen jongens en meisjes op beide onderwijstypen.

Tabel 6.5.

Huidig en toekomstig studiesucces van de leerlingen die (nog) studeerden op het moment van de afname van de vragenlijst, uitgesplitst naar onderwijstype en sekse (percentage of gemiddelde (SD)).

	Havo- jongens	Havo- meisjes	Vwo jongens	Vwo meisjes
<u>Actuele studieresultaten:</u>				
Propedeuse van huidige studie gehaald (%)				
- Ja	76	83	71	77
- Nee, vertraagd	13	8	20	14
- Nee, ben nu onvertraagd 1 ^e jaars student	12	9	9	9
Studievertraging bij huidige studie (%)				
- Nee	73	83	62	80
- Ja	27	17	38	21
Aantal ECTS hoofdstudie (SD)	106 (53)	110 (55)	98 (41)	98 (40)
Aantal ECTS hoofd- en nevenstudie (SD)	111 (53)	115 (54)	103 (42)	103 (41)
Cijfer afgeronde propedeuse (SD)	7,0 (0,5)	7,1 (0,5)	7,1 (0,6)	7,2 (0,6)
Cijfer hoofdstudie (incl. propedeuse) (SD)	6,9 (0,6)	7,0 (0,6)	6,9 (0,7)	7,1(0,6)
Tijd besteed aan studie (uren/week) (SD)	28 (11)	31 (12)	29 (11)	30 (12)
<u>Verwachting afronden van huidige HO studie:</u>				
Verwacht af te ronden onderdelen (%)				
- Geen	--	1	1	--
- HBO propedeuse	2	2	1	1
- HBO propedeuse en bachelor	92	92	18	30
- WO propedeuse	--	--	--	--
- WO propedeuse en bachelor	--	--	4	5
- WO propedeuse, bachelor en master	6	5	76	64
Verwacht nog studievertraging (%)				
- Nee	79	84	53	67
- Ja	21	15	46	32
- Rond studie waarschijnlijk niet af	--	1	1	2
Kans op succesvol afronden studie (SD)	93 (13)	93 (14)	91 (15)	91 (16)

Naast een iets snellere studieloopbaan hebben (havo-)meisjes ook enigszins hogere cijfers voor hun HO studie behaald dan de (havo-)jongens (Tabel 6.5). Voor de afgeronde propedeuse is het sekseverschil op het havo 0,1 punt ($p < 0,01$; op het vwo niet significant maar wel even groot). Voor de hele studie tot nu toe is het sekseverschil op zowel het havo als vwo ook 0,1 punt in het voordeel van de meisjes (havo: $p < 0,01$ en vwo:

$p=0,001$). Hier staat tegenover dat havo-meisjes ook wat meer tijd per week aan hun studie besteden dan havo-jongens ($p<0,001$): gemiddeld 31 uur vs. 28 uur. Dit sekseonderscheid geldt niet voor het vwo.

De leerlingen zijn in het algemeen optimistisch over het afronden van hun huidige HO studie (Tabel 6.5). Havo-jongens verschillen hierin niet van havo-meisjes. Van alle havo-leerlingen verwacht 92% dat ze de studie die ze nu volgen met een diploma zullen afsluiten. Het te behalen diploma is in 92% van de gevallen een HBO bachelor, en in 6% een WO master. Voor het zover is, verwacht 17% van de havo-leerlingen nog wel wat vertraging op te lopen; jongens wat vaker (21% vs. 15%, $p=0,04$) dan meisjes, maar de duur van de te verwachten vertraging is niet sekseafhankelijk. Op het vwo is het beeld enigszins anders. Vwo-jongens verwachten wel even vaak als vwo-meisjes dat ze hun studie met een diploma zullen afsluiten (93%), maar het verwachte niveau van het diploma is voor vwo-jongens hoger ($p<0,001$): meer WO master (77% vs. 64%) en minder HBO bachelor diploma's (18% vs. 30%). Evenals op het havo verwachten de vwo-jongens vaker (46% vs. 32%, $p<0,001$) nog vertraging op te lopen dan vwo-meisjes, maar de duur van de te verwachten vertraging is ook hier niet sekseafhankelijk.

6.2.4 Werksituatie

Veel leerlingen combineren hun studie met een (bij)baan. Ten tijde van de afname van de vragenlijst had tweederde van alle studerende leerlingen betaald werk. Hoelang ze gezocht hebben naar een geschikte bijbaan, hoeveel halve dagen ze werken en wat ze verdienen is gevraagd. De resultaten per onderwijstype en sekse staan in Tabel 6.6.

Havo-leerlingen hebben niet significant vaker een bijbaan dan vwo-leerlingen en - binnen elk onderwijstype - jongens niet vaker dan meisjes. Havo-leerlingen werken meer, maar verdienen niet meer dan vwo-leerlingen (Tabel 6.6, omvang: 3,3 vs. 2,6 halve dagen, $p<0,001$; bruto salaris per maand bij 1,0 fte volgens eigen opgave: € 1343 vs. € 1301).

Huidige studeer- en werksituatie

Tabel 6.6

De huidige werksituatie voor studerende leerlingen, uitgesplitst naar onderwijstype en sekse (percentage of gemiddelde (SD))

	Havo- jongens	Havo- meisjes	Vwo jongens	Vwo Meisjes
Betaald werk naast studie (%) :				
- Ja	70	67	63	64
- Nee	28	33	37	36
<u>Studerende leerlingen met betaald werk:</u>				
Omvang huidige baan (halve dagen/week)	3,4 (2,2)	3,3 (2,2)	2,8 (1,7)	2,5 (1,5)
Gewenste omvang baan (halve dagen/week)	4,4 (2,8)	4,5 (2,8)	3,3 (2,1)	3,1 (2,0)
Duur tot vinden baan (maanden)				
- 0	46	39	48	40
- 0-3	49	54	43	52
- 4-6	4	5	5	6
- 7-12	1	1	4	1
- >12	--	--	--	1
Bruto salaris (per maand bij 1,0 fte)	1401 (552)	1322 (559)	1392 (546)	1245* (481)
<u>Studerende leerlingen zonder betaald werk:</u>				
Zoekend naar baan (%)				
- ja	18	17	15	19
- nee	82	83	85	81
Duur zoeken naar baan (maanden) (%)				
- 0-3	86	81	76	80
- 4-6	14	19	16	13
- 7-12	--	--	8	7
Reden van geen baan hebben (%)				
- druk met studie of stage	53	69	39	50
- geen zin of behoefte, niet nodig	9	3	13	4
- net gestopt, start binnenkort	3	3	7	4
- geen tijd om te werken	3	4	12	16
- geen passend werk kunnen vinden	25	14	28	19
- overig	7	8	2	7

Als het mogelijk was zouden havo-leerlingen nog meer willen werken, en wederom meer dan vwo-leerlingen (4,5 vs. 3,2 halve dagen, $p < 0,001$). De huidige en gewenste omvang van de betaalde baan zijn binnen elk onderwijstype niet sekseafhankelijk. Dat is wel het geval voor het salaris van vwo-leerlingen. Hoewel vwo-meisjes niet minder werken dan vwo-jongens, verdienen ze wel significant minder (respectievelijk: € 1245 vs. € 1392 bruto per maand bij 1,0 fte volgens eigen opgave, $p = 0,001$). De duur tot het

vinden van een geschikte bijbaan was voor havo en vwo-leerlingen gelijk en ook voor jongens en meisjes binnen elk onderwijstype.

De groep studerende leerlingen die nu geen betaald werk heeft, is nader onderzocht. De ruime meerderheid van hen (82%) is ook niet op zoek naar een bijbaan (niet onderwijstype en sekseafhankelijk, Tabel 6.6). Degenen die wél betaald werk zoeken, doen dit in het algemeen nog maar sinds kort: 79% zoekt niet langer dan 3 maanden (wederom niet onderwijstype en sekseafhankelijk). Aan alle studerende leerlingen zonder bijbaan is gevraagd naar de belangrijkste reden om momenteel niet te werken. De gerapporteerde redenen zijn wel onderwijstype ($p < 0,001$) en sekse afhankelijk (havo: $p = 0,001$, vwo: $p < 0,001$). Reden nummer één is voor zowel havo- als vwo-leerlingen dat ze al druk genoeg zijn met (het afronden van) hun studie. Havo-leerlingen noemen dit motief echter vaker dan vwo-leerlingen (respectievelijk, 64% vs. 46%), en binnen elk schooltype de meisjes weer vaker dan de jongens (respectievelijk, havo: 69% vs. 53%; vwo 50% vs. 39%). Reden nummer twee is dat ze (nog) geen passend werk hebben kunnen vinden. De frequentieverdeling naar onderwijstype en sekse is nu precies omgekeerd. Havo-leerlingen noemen dit motief minder vaak dan vwo-leerlingen (respectievelijk 18% vs. 23%), en binnen elk schooltype de jongens weer vaker dan de meisjes (havo: 25% vs. 14%; vwo 28% vs. 19%).

6.3 Studeer- en werksituatie en etniciteit

Studiekeuze en profielaansluiting. In het voorgaande is aangetoond dat ten tijde van de vragenlijstafname bijna alle oud havo- en vwo-leerlingen (96%) studeren. Dat geldt ook voor de groep allochtone leerlingen onder hen. Ook verschillen allochtone leerlingen niet van autochtone leerlingen wat betreft het keuzemoment voor de huidige HO studie, het zoveel mogelijk afstemmen van de profielkeuze op de studiekeuze en het niveau van de gekozen HO studie. Daarentegen volgen allochtone havo-leerlingen momenteel enigszins andere HO studies dan autochtone havo-leerlingen ($p = 0,01$). Ze doen relatief vaak een studie uit het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht (51% vs. 30%) en minder vaak een studie uit het cluster Onderwijs (15% vs. 20%) en Gezondheidszorg en welzijn (12% vs. 24%). Allochtone vwo-leerlingen volgen geen andere studies dan autochtone vwo-leerlingen; de verdeling van de opleidingsclusters is voor

beide groepen gelijk. Het spijt hebben van de huidige studiekeuze en de redenen daarvan zijn niet verschillend tussen allochtone en autochtone leerlingen. Hetzelfde geldt voor de aansluiting van het gekozen profiel op de HO studie op basis van de toelatingseisen van de studie en naar mening van de leerlingen.

Huidig en toekomstig studiesucces. Enkele actuele studieresultaten zijn verschillend tussen allochtone en autochtone leerlingen. Allochtone vwo-leerlingen hebben minder vaak hun propedeuse gehaald dan autochtone vwo-leerlingen (66% vs. 76%, $p < 0,05$), terwijl ze niet significant vaker rapporteren dat ze studievertraging hebben opgelopen of minder studiepunten voor hoofd- en eventuele nevenstudie te hebben gehaald. Allochtone vwo-leerlingen blijken wel vaker dan autochtone vwo-leerlingen nog maar net begonnen te zijn met hun huidige HO studie: 16% vs. 8% meldt dat ze ten tijde van de vragenlijstafname onvertraagd 1^e jaars student zijn ($p < 0,05$). Verder hebben allochtone havo-leerlingen tot nu toe enigszins lagere cijfers voor hun hoofdstudie behaald dan autochtone havo-leerlingen (6,7 vs. 6,9, $p < 0,01$). Voor vwo-leerlingen is er geen etnisch verschil in gemiddeld cijfer voor de hoofdstudie (inclusief propedeuse).

Wat betreft de toekomstige studieresultaten zijn ook enkele etnische verschillen gevonden. Allochtone vwo-leerlingen verwachten dat ze een HO diploma van een hoger niveau zullen gaan halen dan autochtone vwo-leerlingen ($p < 0,001$): meer WO master (80% vs. 67%) en minder HBO bachelor diploma's (13% vs. 27%). Op zowel het havo als vwo verwachten allochtone leerlingen vaker dan autochtone leerlingen (havo: 28% vs. 16%, $p = 0,001$; vwo: 53% vs. 36%, $p < 0,01$) nog vertraging op te lopen. Maar ze denken even vaak als autochtone leerlingen dat ze hun HO studie uiteindelijk wel met een diploma zullen afsluiten.

Huidige werksituatie Het percentage leerlingen dat een bijbaan heeft naast de studie is onder allochtone leerlingen niet anders dan onder autochtone leerlingen. Ook zijn de huidige en gewenste omvang van de baan, de duur tot het vinden van de baan en het salaris niet verschillend tussen beide groepen. Wel is gevonden dat onder allochtone havo-leerlingen die nu geen betaald werk hebben, wat meer leerlingen te vinden zijn die wel op zoek zijn naar een betaalde baan (allochtonen: 32% vs. autochtonen: 16%, $p = 0,03$). De redenen van het geen betaald werk hebben hangen niet samen met de etnische herkomst van de leerlingen.

6.4 Studeer- en werksituatie en SES

Studiekeuze en profielaansluiting. Het al dan niet volgen van een studie op het moment van de vragenlijstafname hangt niet samen met de SES van de leerling. Wat betreft de studerende leerlingen blijken diverse studiekeuzekenmerken ook niet significant te verschillen tussen lage of middenhoge SES en hoge SES leerlingen. Het gaat hier om het moment in de schoolloopbaan waarop de keuze voor de huidige studie wordt gemaakt, het zo goed mogelijk willen afstemmen van het profiel op de huidige studie, het opleidingscluster van de huidige HO studie, het spijt hebben van de keuze voor de huidige studie en de redenen daarvan, de aansluiting van het profiel op de huidige HO studie op basis van de toelatingseisen van de studie en op basis van de meningen van de leerlingen. Het enige studiekeuzekenmerk dat wel samenhangt met de SES van leerlingen is het niveau van de HO studie op (alleen) het vwo ($p < 0,01$): 75% van de leerlingen met een hoge SES volgt nu een WO studie, tegen 66% van de leerlingen met een lage of middenhoge SES.

Huidig en toekomstig studiesucces. Alleen op het vwo zijn er kleine verschillen gevonden in de tot nu toe behaalde studieresultaten tussen lage of middenhoge SES en hoge SES leerlingen. Op het vwo is het percentage leerlingen dat de propedeuse heeft gehaald in beide SES groepen gelijk, maar hoge SES leerlingen (78%) rapporteren vaker dan lage of middenhoge SES leerlingen (71%) dat ze tot nu toe onvertraagd zijn gebleven ($p = 0,009$). Daar staat tegenover dat hoge SES leerlingen tot nu toe minder studiepunten hebben gehaald (respectievelijk, 100 vs. 108, $p = 0,003$). Het gemiddeld cijfer dat beide SES groepen voor hun hoofdstudie hebben gehaald en de tijd die ze aan hun studie besteden is niet verschillend.

Wat de toekomst betreft, verwachten hoge SES leerlingen op alleen het vwo een hoger HO diploma te gaan halen dan de lage of middenhoge SES leerlingen op dit onderwijstype (WO master: 71% vs. 63%, $p = 0,02$). Alleen op het havo verwachten hoge SES leerlingen meer studievertraging op te lopen dan lage of middenhoge SES leerlingen (20% vs. 14%, $p = 0,03$). Op zowel het havo als vwo zijn beide SES groepen even positief over de kans dat ze de HO studie succesvol zullen afronden.

Huidige werksituatie Wat betreft de huidige werksituatie van studerende leerlingen zijn ook enkele significante verschillen gevonden. Op het havo is gevonden dat hoge SES

leerlingen minder vaak betaald werk hebben naast hun studie dan lage of middenhoge SES leerlingen (64% vs. 71%, $p=0,03$). Bij leerlingen met een betaalde baan is alleen op het vwo gevonden dat de huidige en gewenste omvang van de baan samenhangt met de SES: lage of middenhoge SES leerlingen werken enigszins meer (2,8 vs. 2,5 halve dagen, $p=0,04$) en zouden nog meer willen werken dan hoge SES leerlingen (3,6 vs. 2,9 halve dagen, $p<0,001$). De tijd die nodig was om een betaalde baan te vinden en het bruto salaris zijn niet verschillend tussen beide groepen. Bij leerlingen die nu geen betaalde baan hebben, zoeken lage of middenhoge SES leerlingen even vaak betaald werk als hoge SES leerlingen. Ook de redenen waarom ze geen werk hebben verschilt niet tussen beide groepen.

7 Persoonlijke situatie

In dit hoofdstuk wordt in grote lijnen de huidige en de gewenste toekomstige persoonlijke leefsituatie van de havo- en vwo-leerlingen besproken. In 7.1 wordt gekeken naar verschillen tussen jongens en meisjes, in 7.2 naar verschillen tussen autochtone en allochtone leerlingen en in 7.3 naar verschillen tussen leerlingen met een lage of midden-hoge SES en leerlingen met een hoge SES.

7.1 Persoonlijke situatie en sekse

Tabel 7.1 bevat de resultaten van de vergelijking van de huidige en de gewenste toekomstige persoonlijke leefsituatie tussen jongen en meisjes per onderwijstype.

Ten tijde van de vragenlijstafname woont 11% van de havo-meisjes en 6% van de vwo-meisjes samen of is getrouwd, tegen 3% van de havo-jongens en 2% van de vwo-jongens, (havo: $p < 0,001$, vwo: $p = 0,001$). De partner van de samenwonende of getrouwde meisjes is meestal iemand die werkt en niet studeert (havo-meisjes: 61%, vwo-meisjes: 56%), of - wat minder vaak - iemand die studie en werk combineert (havo-meisjes: 27%, vwo-meisjes: 33%).

In de antwoorden op de vragen over de gewenste toekomstige leefsituatie is het traditionele rollenpatroon duidelijk te herkennen (Tabel 7.1). Ongeveer de helft van de meisjes (havo-meisjes: 51%, vwo-meisjes: 45%) is van mening dat hun eventuele partner betaald werk buitenshuis zou moeten hebben, gemiddeld respectievelijk 8,3 en 8,0 halve dagen per week. De jongens zijn dit beduidend minder vaak van mening (havo en vwo: $p < 0,001$): slechts 29% van de havo-jongens en 26% van de vwo-jongens vindt dat de partner een betaalde baan buitenshuis moet hebben. Ook is de gewenste omvang van de partner's baan geringer (havo en vwo: $p < 0,001$): respectievelijk gemiddeld 6,3 en 7,0 halve dagen per week. Verder vindt een ruime meerderheid van de jongens dat hun eventuele partner zelf moet weten of zij (of hij) buitenshuis wil werken (havo-jongens: 69%, vwo-jongens 73%).

Persoonlijke situatie

Tabel 7.1.

De huidige en gewenste toekomstige persoonlijke leefsituatie, naar onderwijstype en sekse

	Havo- jongens	Havo- meisjes	Vwo- jongens	Vwo- Meisjes
<u>Huidige persoonlijke leefsituatie:</u>				
Huidige samenlevingsvorm (%)				
- Gehuwd/samenwonend	3	11	2	6
- Anders	97	95	98	94
Indien samenwonend/gehuwd: huidige werk en studie situatie van partner (%)				
- geen studie, geen betaald werk	--	2	9	--
- wel studie, geen betaald werk	26	10	18	11
- wel studie, wel betaald werk	44	27	55	33
- geen studie, wel betaald werk	30	61	18	56
<u>Gewenste toekomstige persoonlijke leefsituatie:</u>				
Eventuele partner moet buitenshuis betaald werken (%)				
- moet hij/zij zelf weten	69	48	73	54
- nee	2	1	1	1
- ja	29	51	26	45
Gewenste omvang baan partner (halve dagen/week)	6.3 (2.4)	8.3 (2.0)	7.0 (2.3)	8.0 (1.9)
Kind(eren) nu of later				
- ja, heb al /zeker wel	91	92	92	92
- misschien	8	7	6	7
- nee	1	1	2	1
Gewenste tijd gewerkt tot 1^e kind (maanden)	44 (28)	38 (25)	42 (28)	35 (23)
Omvang baan na komst kind (halve dagen/week)	7.6 (2.3)	5.0 (2.0)	7.4 (2.1)	5.3 (1.9)
Omvang baan partner na komst kind (halve dagen/week)	4.5 (2.3)	7.4 (2.2)	4.8 (2.1)	7.0 (1.9)

Bijna alle leerlingen (92%) weten zeker dat ze (in de toekomst) vader of moeder willen worden, ongeacht het onderwijstype en sekse van de leerling (Tabel 7.1). Maar voor het zover is moet eerst nog een tijd gewerkt worden. Voor jongens is deze periode gemiddeld 6-7 maanden langer (havo: 44 en vwo: 42 maanden) dan voor meisjes (havo: 38 en vwo: 35 maanden) (havo en vwo: $p < 0,001$). Als het eerste kind geboren is, zal de vader meer blijven werken dan de moeder (havo en vwo: $p < 0,001$). Het verschil in omvang van de betaalde baan tussen de vader en moeder is voor havo-leerlingen groter dan voor vwo-leerlingen. Dit geldt zowel voor de eigen baan (interactie onderwijstype*sekse, $p = 0.03$) als die van hun partner ($p < 0,001$). De havo-jongens zouden na de

komst van het eerste kind zelf gemiddeld 7,6 halve dagen per week willen werken en hun partner gemiddeld 4,5 halve dagen per week. Voor de vwo-jongens zijn deze gemiddelden respectievelijk 7,4 en 4,8 halve dagen per week. De havo-meisjes zouden nadat ze moeder zijn geworden zelf gemiddeld 5,0 halve dagen per week willen werken, en hun partner gemiddeld 7,4 halve dagen per week. Voor de vwo-meisjes zijn deze gemiddelden respectievelijk 5,3 en 7,0 halve dagen per week.

7.2 Persoonlijke situatie en etniciteit

De visie op de gewenste toekomstige persoonlijke leefsituatie van allochtone leerlingen wijkt slechts op twee van de onderzochte kenmerken enigszins af van die van autochtone leerlingen. De partner van allochtone havo-leerlingen hoeft wat hen betreft minder buitenshuis te werken dan die van autochtone havo-leerlingen (7,1 vs. 7,9 halve dagen per week, $p=0,04$). Ook als er kinderen zijn hoeft de partner van de allochtone havo-leerlingen in het algemeen minder te blijven werken dan die van de autochtone havo-leerlingen (5,8 vs. 6,5 halve dagen per week, $p=0,02$). Beide groepen verschillen niet in de huidige samenlevingsvorm, in het hebben van betaald werk buitenshuis van de partner, in de wens om (later) kind(eren) te krijgen, hoelang dat nog zou moeten duren en hoe groot de baan van henzelf en van hun partner zou moeten zijn nadat ze vader of moeder zijn geworden.

7.3 Persoonlijke situatie en SES

De huidige persoonlijke situatie en het beeld dat havo en vwo-leerlingen met een lage of middenhoge SES hebben van hun toekomstige leefsituatie wijkt niet af van die van leerlingen met hoge SES op hetzelfde onderwijstype. Het gaat hier om de huidige samenlevingsvorm, de wens dat de eventuele partner buitenshuis werkt, de gewenste omvang van de partner's betaalde baan, de kindervens, de tijd tot de komst van het eerste kind en de omvang van de eigen en de partner's baan nadat het kind is geboren

8 Verandering van de mening over profiel- en studiekeuze en beroepskenmerken

In dit hoofdstuk worden de extra vraagstellingen van dit rapport beantwoord. Paragraaf 8.1 gaat in op de vraag of leerlingen die al in klas 5 van het havo of vwo spijt hadden van hun profielkeuze dit ook blijven houden en hoe succesvol hun vervolgstudie tot nu toe verlopen is in vergelijking met leerlingen die toen geen spijt hadden van hun profielkeuze. Paragraaf 8.2 beschrijft in hoeverre de studie die de leerlingen in havo-5 of vwo-5 van plan waren te gaan volgen overeenkomt met de huidige studie, 3 jaar later. Paragraaf 8.3 gaat over de verandering van het belang dat havo-5 en vwo-5 leerlingen hechten aan bepaalde aspecten van hun latere beroep.

8.1 Spijt van profielkeuze

Bij de beantwoording van de vraag naar de schoolloopbaan van leerlingen die al in havo-5 of vwo-5 spijt hadden van de gemaakte profielkeuze is uitgegaan van de havo- en vwo-leerlingen in VOCL'99 die zowel in 2005 - onvertraagd in havo-5 of vwo-5 - als in 2008 een schriftelijke vragenlijst hebben ingevuld. Het gaat om 1202 van de 2375 oud havo en vwo-leerlingen (51%).

In havo-5 had 8% van de leerlingen spijt van zijn profielkeuze (n=39) - ze zouden op dat moment liever een ander profiel volgen - , 16% had een beetje spijt - ze zouden hetzelfde profiel kiezen maar het liever met andere vakken invullen -, en 76% had geen spijt. Voor vwo-5 zijn deze percentages vergelijkbaar 6% (n=41), 16% en 78%.

Van de leerlingen die in havo-5 of vwo-5 spijt hadden van hun profielkeuze - de spijtoptanten - is de vasthoudendheid van deze spijt en het verloop van de studie in het vervolgonderwijs vergeleken met leerlingen die in havo-5 of vwo-5 geen spijt hadden van hun profielkeuze - de niet-spijtoptanten-. Verdere opsplitsing naar sekse binnen de onderwijstypen was niet zinvol in verband met het beperkte aantal leerlingen met spijt. Tabel 8.1 toont de resultaten.

Tabel 8.1

De vasthoudendheid van het spijt hebben van de profielkeuze voor leerlingen die in havo-5 en vwo-5 wel en geen spijt hadden van hun profielkeuze.

	Havo-5	Geen spijt profielkeuze N=446	Vwo-5	Geen spijt profielkeuze N=664
Spijt van profielkeuze in huidige situatie (%)				
- Ja	43*	12	34*	8
- Nee	57	88	66	92
Mate van spijt profielkeuze in huidige situatie (1=geen spijt, 2=beetje spijt, ..., 5=heel veel spijt)	1,7 (0,7)	1,8 (0,6)	2.3 (1,1)	1,8 (1,0)

De standvastigheid en mate van spijt hebben van de profielkeuze zijn beperkt. Van de spijtoptanten in havo-5 of vwo-5 heeft na 3 jaar een minderheid nog steeds spijt van de gemaakte profielkeuze (havo-5: 43% en vwo-5: 34%). Een klein deel van de leerlingen die in havo-5 en vwo-5 geen spijt hadden van de profielkeuze, heeft dat inmiddels wel (havo-5: 12% en vwo-5: 8%), maar deze percentages zijn significant lager dan bij de leerlingen met spijt in havo-5 en vwo-5 (beide $p < 0,001$). De mate van spijt van de huidige spijtoptanten blijft beperkt tot een beetje spijt (gemiddeld 1,8), en dit is niet afhankelijk van onderwijstype of het al dan niet spijtoptant zijn in havo-5 of vwo-5.

De schoolloopbaan van de spijtoptanten in havo-5 of vwo-5 verloopt vrijwel hetzelfde als die van de niet-spijtoptanten (Tabel 8.2). Het niveau van de gekozen HO studie is voor beide groepen op beide onderwijstypen gelijk, evenals het percentage leerlingen dat van studie is gewisseld. Wat betreft de huidige situatie is er geen verschil tussen de groepen in het percentage studerenden, het percentage dat de propedeuse heeft gehaald, het niveau en opleidingscluster van de studie die ze nu volgen en de mate waarin het profiel voldeed aan de toelatingseisen van deze studie, de mate van studievertraging en de verwachting ten aanzien van het afronden van de huidige studie (Tabel 8.3).

Verandering van de mening over profiel- en studiekeuze en beroepskenmerken

Tabel 8.2.

Kenmerken van de vervolgstudie en de aansluiting van gekozen profiel daarop van leerlingen die wel en geen spijt hadden van hun profielkeuze in havo-5 of vwo-5.

	Havo-5	Geen Spijt profiel- keuze N=39	Vwo-5	Geen Spijt profiel- keuze N=664
Niveau gekozen HO studie:				
- HBO	97	96	33	22
- WO	3	4	67	78
Studie wisseling (%)				
- Nee	67	72	88	81
- Ja	33	28	12	19
Huidige studeer- en werksituatie:				
- Studeer	97	95	100	98
- Volg momenteel geen studie	3	5	--	2
Niveau huidige studie:				
- MBO	8	5	--	1
- HBO	87	90	39	27
- WO	5	5	61	72
Cluster huidige HO studie:				
- Onderwijs	30	23	10	8
- Taalwetenschappen, geschiedenis & kunst	3	5	8	9
- Sociale wetenschappen, bedrijfskunde & recht	33	26	48	37
- Natuurwetenschappen, wiskunde & informatica	3	6	5	9
- Techniek, industrie en bouwkunde	3	10	3	8
- Landbouw en diergeneeskunde	--	3	--	3
- Gezondheidszorg en welzijn	12	21	25	23
- Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu & veiligheid	15	6	3	2
<u>Aansluiting profiel op huidige studie op basis van toelatingseisen studie</u>				
Direct toegelaten met gekozen profiel (%)				
- Ja	97	96	100	97
- Nee, eerst toelatingstoets	3	4	--	3
<u>Aansluiting profiel op huidige studie naar meningen van leerlingen zelf</u>				
Ander profiel zou ...				
- zou slechter zijn	31	50	41	61
- zou even goed zijn	34	37	28	30
- zou beter zijn	34*	13	31*	9

Er zijn twee aspecten van de schoolloopbaan gevonden die wel significant verschillend waren tussen de spijtoptanten en de niet-spijtoptanten in havo-5 of vwo-5. De spijtoptanten zijn vaker van mening dat een ander profiel beter zou hebben voorbereid op de

Verandering van de mening over profiel- en studiekeuze en beroepskenmerken

studie die ze nu volgen (havo-5: 34% vs. 13% ($p < 0,01$); vwo-5: 31% vs. 9% ($p < 0,001$)). Dit sluit logisch aan bij de groepen die onderling vergeleken worden; het geeft de reden van spijt weer. Verder is alleen op het havo gevonden dat het behaalde aantal studiepunten van de spijtoptanten iets lager is dan van de niet-spijtoptanten (respectievelijk 107 vs. 128, $p = 0,03$, Tabel 8.3).

Tabel 8.3.

Het succes van de huidige studie van leerlingen die wel en geen spijt hadden van hun profielkeuze in havo-5 of vwo-5.

	Havo-5		Vwo-5	
	Spijt profiel-keuze N=39	Geen spijt profiel-keuze N=446	Spijt profiel-keuze N=41	Geen spijt profiel-keuze N=664
<u>Actuele studieresultaten:</u>				
Propedeuse van huidige studie gehaald				
- ja	83	89	77	79
- nee, vertraagd	6	6	18	15
- nee, ben nu onvertraagd 1 ^e jaars student	11	5	5	6
Studievertraging bij huidige studie (maanden)				
- 0	79	79	85	74
- 1-6	15	15	13	18
- 7-12	--	5	2	8
- 12+	6	2	--	1
Aantal ECTS hoofd- en nevenstudie samen	107 (50)*	128 (52)	104 (35)	107 (40)
<u>Verwachte studieresultaten:</u>				
Verwacht af te ronden onderdelen (%)				
- geen	--	1	--	--
- alleen HBO propedeuse	3	1	2	1
- HBO propedeuse en bachelor	91	93	31	25
- Alleen WO propedeuse	--	--	--	--
- WO propedeuse en bachelor	3	--	8	5
- WO propedeuse, bachelor en master	3	5	59	69

8.2 Studiekeuze

Het niveau van de studie die de onvertraagde havo en vwo leerlingen in het 5^e leerjaar van plan waren te gaan volgen, is vergeleken met het niveau van de studie die ze momenteel doen (Tabel 8.4). Met name de havo-5 leerlingen die van plan waren een MBO

Verandering van de mening over profiel- en studiekeuze en beroepskenmerken

studie te gaan volgen, blijken nu toch vaak iets anders te doen; momenteel volgt 50% van hen een MBO opleiding, 33% volgt een HBO opleiding en 17% studeert momenteel helemaal niet. De overige leerlingen doen grotendeels wel wat ze in het 5^e leerjaar van plan waren; van de havo-5 leerlingen die van plan waren een HBO studie te doen, volgt 90% momenteel een studie op dit niveau, van de vwo-5 leerlingen met plannen voor het volgen van een HBO of WO studie volgt nu respectievelijk 80% en 86% een dergelijke studie.

Tabel 8.4

Per niveau van de studie die de leerlingen in havo-5 en vwo-5 van plan waren te volgen het niveau van de studie die ze momenteel volgen. De rijen sommeren tot 100%.

	Niveau huidige studie			Geen studie
	MBO	HBO	WO	
Niveau verwachte studie havo-5(%):				
MBO	50	33	--	17
HBO	1	90	5	4
Niveau verwachte studie vwo-5 (%):				
HBO	3	80	16	1
WO	--	12	86	2

Noot: Er waren 4 leerlingen in havo-5 en 4 leerlingen in vwo-5 die van plan waren om respectievelijk een WO en MBO studie te gaan volgen. Ze zijn in deze tabel buiten beschouwing gelaten.

Ongeveer driekwart van de onvertraagde leerlingen in havo-5 volgt momenteel een studie in het cluster dat ze in het 5^e leerjaar al van plan waren te gaan doen (Tabel 8.5, bovenste deel). Van de leerlingen die toen een studie uit het cluster Onderwijs wilden gaan volgen, doet 66% dit momenteel. Voor het cluster Sociale wetenschappen bedrijfskunde en recht is dit percentage 75%, voor het cluster Techniek, wiskunde en bouwkunde 78% en voor het cluster Gezondheidszorg en welzijn 73%. De uitzondering op de regel vormen de havo-5 leerlingen met plannen voor het doen van een studie uit het cluster Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst: slechts 50% van de leerlingen volgt nu een studie in dit cluster.

Verandering van de mening over profiel- en studiekeuze en beroepskenmerken

Tabel 8.5.

Per opleidingscluster die de leerlingen in havo-5 en vwo-5 van plan waren te kiezen de verdeling van de clusters die deze leerlingen momenteel volgen. De rijen sommeren tot 100%.

Huidige opleidingscluster:								
	Onderwijs	Taalwetenschappen, geschiedenis & kunst	Sociale wetenschappen, bedrijfskunde & recht	Natuurwetenschappen, wiskunde & informatica	Techniek, industrie & bouwkunde	Landbouw & diergeneeskunde	Gezondheidszorg & welzijn	Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu & veiligheid
Verwachte opleidingscluster in havo-5:								
Onderwijs	66	2	8	--	--	1	22	--
Taalwetenschappen, geschiedenis & kunst	10	50	20	10	--	--	10	--
Sociale wetenschappen Bedrijfskunde & recht	3	2	75	1	3	--	3	11
Techniek, industrie en Bouwkunde*	3	3	12	24	54	2	--	2
Gezondheidszorg & welzijn	7	4	11	3	1	1	73	--
Verwachte opleidingscluster in vwo-5:								
Onderwijs	92	--	--	--	--	--	8	--
Taalwetenschappen, Geschiedenis & kunst	17	28	44	--	--	--	10	--
Sociale wetenschappen, Bedrijfskunde & kunst	2	4	86	3	--	--	--	4
Natuurwetenschappen, Wiskunde & informatica	5	--	5	64	14	--	14	--
Techniek, industrie & bouwkunde	4	7	24	11	43	--	7	3
Gezondheidszorg & welzijn	2	2	8	8	5	8	67	1

Noot 1. *) In de vragenlijst voor havo-5 en vwo-5 leerlingen zijn alle exacte HBO opleidingen samengenomen en ondergebracht in de categorie Hoger Technisch Onderwijs. Zowel de studies in de clusters Techniek, industrie & bouwkunde en Natuurwetenschappen, wiskunde & informatica behoren tot dit type onderwijs.

Noot 2. In havo-5 werden studies in de clusters Natuurwetenschappen, wiskunde & informatica (n=0), Landbouw & diergeneeskunde (n=9) en Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid (n=2) door een dusdanig klein aantal leerlingen overwogen dat rapportage hier niet zinvol is. In vwo-5 geldt dit voor de clusters Landbouw & diergeneeskunde (n=8) en Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid (n=0).

Ook de ruime meerderheid van de vwo leerlingen doet nu nog steeds een studie in het opleidingscluster dat ze in vwo-5 al van plan waren te gaan doen, maar het beeld is diverser dan dat van de havo-leerlingen (Tabel 8.5, onderste deel). Bijna alle (92%) leerlingen die van plan waren om een studie uit het cluster Onderwijs te gaan doen, doet dit nu daadwerkelijk. Voor het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht is dit percentage 86% en voor het cluster Gezondheidszorg en welzijn 67%. Echter, in twee opleidingsclusters is de situatie afwijkend. Van de vwo-5 leerlingen die van plan waren een studie uit het cluster Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst te doen, volgt momenteel slechts 28% een dergelijke studie. Veel van deze leerlingen hebben alsnog voor een studie in het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht gekozen (44%). Van de vwo-5 leerlingen met plannen voor een Techniek, industrie en bouwkunde studie doet nu slechts 43% een studie in dit cluster. Een aanzienlijk deel van hen volgt momenteel een studie in het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht (24%) of Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica (10%).

8.3 Beroepskenmerken

Aan de onvertraagde havo-5 en vwo-5 leerlingen is gevraagd aan te geven in welke mate ze bepaalde aspecten van het beroep dat ze later willen gaan uitoefenen van belang vinden. Hiervoor is gebruik gemaakt van 25 stellingen met een vierpuntschaal (1= klopt niet, 4= klopt heel goed). Drie jaar later zijn dezelfde stellingen opnieuw aan deze leerlingen voorgelegd. Door middel van een factoranalyse zijn de stellingen gereduceerd tot een zevental factoren (zeven principale componenten met een Eigenwaarde groter dan 1 die zijn gerooteerd volgens de Varimax methode). De gezamenlijke verklaarde variantie van de zeven factoren is 58%. Vervolgens zijn voor elke factor de individuele schaalscores bepaald door voor elke leerling de gemiddelde waarde van de deeltmakende stellingen te berekenen. Drie stellingen laden op twee of meer factoren vrijwel evenhoog met een minimale waarde van 0,40. Ze zijn buiten beschouwing gelaten omdat ze waarschijnlijk door de leerlingen niet eenduidig geïnterpreteerd zijn.

De eerste factor is genoemd Exact en bestaat uit de aspecten ‘veel met techniek’, ‘goed in wiskunde’ en ‘veel met computers’. De tweede factor Sociaal omvat de aspecten ‘nuttig voor de samenleving’, ‘verantwoordelijkheid’ en ‘veel met mensen’.

De derde factor Artistiek bestaat uit de aspecten 'veel met muziek', veel met kunst' en 'veel met radio/tv'. De vierde factor Status omvat 'veel ondergeschikten', 'maatschappelijk aanzien', 'goed inkomen' en 'veel zekerheid'. De vijfde factor Glamour laadt 'veel reizen', 'goed in talen', 'weinig met kinderen'⁷, 'moeilijk in deeltijd'⁷ en 'commercieel denken'. Factor zes Buiten laadt 'veel met dieren', veel in de buitenlucht' en 'goed zijn in sport' en - tenslotte - factor zeven Zelfontplooiing laadt 'veel vrijheid' en 'zelfontplooiing'. De betrouwbaarheid van de factoren varieert van 0,56 (Buiten) tot 0,72 (Exact), met uitzondering van de zevende factor Zelfontplooiing (Cronbachs $\alpha=0,39$, factor met twee stellingen). Drie jaar later is de betrouwbaarheid van deze factoren minimaal 0,55 en maximaal 0,76, met uitzondering van de factor Zelfontplooiing (Cronbachs $\alpha=0,36$). De correlaties tussen de factoren zijn laag; van -0,26 tot 0,27 in leerjaar 5, en van -0,31 tot 0,26 nu.

De scores van de havo- en vwo-leerlingen in het 5^e leerjaar en nu staan in Tabel 8.6. De verandering tussen beide meetmomenten in de mate waarin de leerlingen bepaalde factoren van belang vinden voor hun latere beroep, hangt samen met het belang dat leerlingen in het algemeen aan deze aspecten hechten. Het verschil in de gemiddelde waarde van de bijbehorende factoren tussen het 5^e leerjaar en drie jaar later hebben effectgrootten die variëren van 0,01 voor de factoren Artistiek en Glamour tot 0,42 voor de factor Zelfontplooiing.

In het navolgende zullen de resultaten uit Tabel 8.6 worden besproken in de volgorde van belangrijkheid voor het latere beroep.

⁷ Van deze twee beroepsaspecten zijn de oorspronkelijke antwoordcategorieën gespiegeld.

Verandering van de mening over profiel- en studiekeuze en beroepskenmerken

Tabel 8.6

Het belang van factoren in het latere beroep, uitgesplitst naar onderwijstype en sekse.

Beroepsfactoren:	Meetmoment	Havo-jongens	Havo-meisjes	Vwo-Jongens	Vwo-Meisjes
Exact	- leerjaar 5	2,2 (0,9)	1,6 (0,6)	2,2 (0,8)	1,6 (0,6)
	- nu	2,3 (0,8)	1,8 (0,6)*	2,2 (0,8)	1,7 (0,6)
Sociaal	- leerjaar 5	2,7 (0,6)	3,1 (0,6)	2,7 (0,5)	3,0 (0,5)
	- nu	3,0 (0,7)*	3,3 (0,6)*	3,0 (0,6)*	3,3 (0,6)*
Artistiek	- leerjaar 5	1,4 (0,6)	1,5 (0,6)	1,4 (0,5)	1,5 (0,7)
	- nu	1,5 (0,7)	1,6 (0,7)	1,4 (0,6)	1,5 (0,7)
Status	- leerjaar 5	2,5 (0,7)	2,2 (0,6)	2,6 (0,6)	2,3 (0,6)
	- nu	2,7 (0,6)*	2,4 (0,5)*	2,6 (0,6)	2,5 (0,6)*
Glamour	- leerjaar 5	2,6 (0,5)	2,1 (0,7)	2,6 (0,5)	2,2 (0,5)
	- nu	2,6 (0,6)	2,0 (0,7)	2,6 (0,5)	2,2 (0,6)
Buiten	- leerjaar 5	1,7 (0,6)	1,4 (0,5)	1,6 (0,6)	1,5 (0,6)
	- nu	1,6 (0,6)	1,5 (0,5)	1,5 (0,5)*	1,4 (0,5)*
Zelfontplooiing	- leerjaar 5	2,6 (0,5)	2,4 (0,5)	2,7 (0,6)	2,6 (0,5)
	- nu	3,3 (0,5)*	3,2 (0,5)*	3,3 (0,5)*	3,2 (0,5)*

Noot. * = $p < 0,01$

Aan sociale en zelfontplooiing-aspecten van het latere beroep wordt door alle leerlinggroepen het meeste belang gehecht. De factor Sociaal had de hoogste score van alle factoren in leerjaar 5 (overall gemiddelde: 3,1). Bovendien is het belang ervan vrij sterk toegenomen sinds leerjaar 5: de veranderingen met een omvang van 0,2 tot 0,3 zijn significant in alle leerlinggroepen. Ook de factor Zelfontplooiing had een hoge gemiddelde score in alle leerlingengroepen in leerjaar 5 (overall gemiddelde: 3,0); havo en vwo leerlingen vinden zelfontplooiing en vrijheid belangrijke aspecten van het beroep dat ze willen gaan uitoefenen. Het belang ervan is drie jaar later sterk toegenomen. De toename varieert van 0,6 voor vwo-meisjes tot 0,8 voor havo-meisjes (alle groepen: $p < 0,001$).

Status en glamour aspecten van het latere beroep vonden de leerlingen in leerjaar 5 in het algemeen wat minder van belang (overall gemiddelde Status: 2,4, Glamour: 2,3). Het belang van status aspecten in het toekomstige beroep is drie jaar later toegenomen. De gemiddelde waarde van de bijbehorende factor is 0,2 groter geworden

voor alle leerlingen groepen, behalve vwo-jongens ($p < 0,01$). Glamour aspecten in het latere beroep zijn daarentegen even belangrijk gebleven in dezelfde periode.

In leerjaar 5 werden exacte aspecten in het beroep in het algemeen minder belangrijk gevonden dan status en glamour aspecten (overall gemiddelde in leerjaar 5: 1,8). Drie jaar later blijken alleen havo-meisjes enigszins meer belang te hechten aan de exacte aspecten van hun beroep ($p < 0,01$); de verandering in de factor Exact blijft in deze groep beperkt tot gemiddelde 0,2.

Artistieke en buiten aspecten werden en worden in het algemeen als de minst belangrijke aspecten van het latere beroep beoordeeld. In leerjaar 5 is de gemiddelde score op de twee bijhorende factoren de laagste van alle factoren (beide 1,5). Drie jaar later is dat nog steeds zo. De veranderingen in de factor Artistiek zijn voor alle leerlingengroepen niet significant en de buiten aspecten zijn voor (alleen) vwo leerlingen nog *minder* belangrijk geworden. Voor vwo-jongens en -meisjes is de gemiddelde verandering in de factor buiten gelijk aan -0,1 ($p < 0,01$).

9 Samenvattende resultaten en discussie

Dit rapport gaat over de lange termijn onderwijssituatie van havo- en vwo-eindexamenkandidaten die deelgenomen hebben aan het landelijke schoolloopbaanonderzoek VOCL'99. Bij aanvang van het onderzoek (1999) zaten ze in het eerste leerjaar van het voortgezet onderwijs (VO). Deze lichting leerlingen heeft als eerste zowel de Basisvorming als de Tweede fase en het Studiehuis meegemaakt. Het algemene doel van deze rapportage is het beschrijven van de onderwijssituatie en -opbrengsten van deze lichting leerlingen 5 tot 8 jaar na invoering van de genoemde grootschalige onderwijsvernieuwingen. De nadruk ligt op de verschillen tussen leerlingen wat betreft sekse, etniciteit en sociaal economische status (SES). Er worden acht vraagstellingen beantwoord die hieronder cursief gedrukt staan. Na elke vraagstelling volgt een samenvatting van de belangrijkste bevindingen met betrekking tot de vraagstelling. De samenvatting van de eerste vraagstelling is het meest uitgebreid, omdat de verschillen tussen havo en vwo leerlingen in de diverse hoofdstukken minder systematisch beschreven zijn dan de sekse-, etnische en SES-verschillen. Bedacht moet worden dat de gevonden verschillen tussen havo- en vwo-leerlingen niet direct generaliseerbaar zijn naar havo en vwo-leerlingen in het algemeen in Nederland. De lage respons en de non-respons analyse maken duidelijk dat de resultaten op een selecte groep leerlingen zijn gebaseerd (relatief veel meisjes die relatief vaak van autochtone afkomst zijn).

*1. In welke mate verschillen **havo- en vwo-leerlingen** van elkaar wat betreft de profielkeuze, het toewerken naar en de beleving van het centraal examen, de studiekeuze, de huidige studeer- en werksituatie en de gewenste toekomstige persoonlijke leefsituatie?*

Profielkeuze: De havo-leerlingen in dit onderzoek kiezen aanzienlijk minder vaak dan de vwo-leerlingen voor een natuurprofiel (N&T en/of N&G): 28% versus 50%. Deze percentages liggen landelijk iets hoger; voor de invoering van de Vernieuwde Tweede Fase (2007) koos 34% van havo- en 54% van de vwo-leerlingen in Nederland een natuurprofiel (Ministerie OCW, 2008). De reden om een bepaald profiel te kiezen is

bij havo leerlingen iets vaker van extrinsieke aard (meestal: sluit het beste aan bij de vervolgstudie). Het percentage natuurprofielkiezers in dit onderzoek komt goed overeen met het vrij stabiele landelijke percentage natuurprofielkiezers van vóór de invoering van de Vernieuwde Tweede Fase in het schooljaar 2007/2008. Nadien is het percentage natuurprofielkiezers toegenomen met 50% (CBS, 2004, 2009). Van Langen en Vierke (2009) onderzochten bij leerlingen in de derde klas van het havo en vwo die allemaal te maken hebben met de Vernieuwde Tweede Fase welke motieven de leerlingen opgeven ten aanzien van de profielkeuze. Dat was in de eerste plaats dat het profiel past bij hun talent, een intrinsiek keuzemotief. Veel leerlingen gaven zowel intrinsieke als extrinsieke (nodig voor latere studie of beroep en later veel kanten op) motieven op. Deze bevinden zijn in lijn met de resultaten van dit onderzoek; voor de profielkeuze zijn intrinsieke motieven het belangrijkste, gevolgd door een combinatie van intrinsieke en extrinsieke motieven.

In dit onderzoek is het percentage leerlingen met spijt van hun profielkeuze op het havo iets hoger dan op het vwo, maar de mate van spijt is niet verschillend; beide groepen hebben gemiddeld maar een beetje spijt. De redenen van spijt zijn op het havo weer iets vaker van extrinsieke aard (meestal: een ander profiel zou beter hebben aangesloten op de vervolgstudie). Op het havo heeft de helft van de spijtoptanten het C&M-profiel gekozen. Van deze groep zou achteraf bijna tweederde liever het E&M-profiel hebben gekozen. Op het vwo is het beeld meer divers; de spijtoptanten hebben ongeveer even vaak het C&M-, E&M-, als het N&G-profiel gekozen. De meeste vwo-spijtoptanten met een C&M- of N&G-profiel zouden achteraf liever een E&M-profiel hebben gekozen. Voor de vwo-spijtoptanten met E&M-profiel is dat het N&G-profiel.

Eindexamen: In dit onderzoek herkansen havo-leerlingen gemiddeld 1,4 onderdelen van het gehele schoolexamen (SE). Dat is minder vaak dan vwo-leerlingen in dit onderzoek dat doen (gemiddeld 2,0). Vooral het SE van het vak wiskunde-B wordt door vwo-leerlingen relatief vaak herkanst. De havo- en vwo-leerlingen rapporteren in gelijke mate dat hun SE cijfers gemiddeld genomen iets hoger waren dan hun CE-cijfers. De groep leerlingen (havo en vwo samen) die rapporteert dat hun SE cijfers hoger waren dan hun CE cijfers geeft als belangrijkste verklaring - die ze zelf slechts een beetje van

toepassing vinden - dat ze ondanks een goede voorbereiding het CE onverwacht moeilijk vonden.

Studiekeuze: De havo-leerlingen in dit onderzoek nemen gemiddeld 2,1 en vwo-leerlingen 2,6 studies in het Hoger Onderwijs serieus in overweging. Voor 88% van alle havo-leerlingen zijn dit alleen HBO-studies, voor 58% van de vwo-leerlingen zijn dit alleen WO-studies. Wat betreft het opleidingscluster en de studiekeuzemotieven verschillen havo- en vwo-leerlingen in dit onderzoek niet of nauwelijks van elkaar. Voor zowel havo- als vwo-leerlingen is het opleidingscluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht het meest favoriet, direct gevolgd door het cluster Gezondheidszorg en welzijn. Samen zijn deze twee clusters goed voor 53% van de serieus overwogen en 48% van de gekozen studies op het havo, en voor 59% van de serieus overwogen en 61% van de gekozen studies op het vwo. Bijna alle leerlingen (92%) kiezen een studie om intrinsieke redenen, waarvan leuk of interessant de belangrijkste is (havo 47% en vwo 45%). Echter, havo-leerlingen kiezen vaker dan vwo-leerlingen voor een studie omdat die het beste past bij het latere beroep (16% vs. 8%). Dit sluit logisch aan bij de grotere voorkeur van havo-leerlingen voor beroepsgerichte studies (HBO) in vergelijking met vwo-leerlingen.

In het jaar na het eindexamen gaan de meeste leerlingen in dit onderzoek studeren (88%), dit verschilt niet tussen havo- en vwo-leerlingen. De doorstroom van havo-gediplomeerden naar het vwo is echter minimaal (1%), nog lager dan is gevonden in recent onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP, 2007). Daarin wordt een daling van het doorstroompercentage gerapporteerd van 7% eind jaren negentig tot 4% in 2005. Als verklaring wordt gegeven dat havo-leerlingen de route naar het WO via een eenjarige HBO-propedeuse aantrekkelijker vinden dan een tweejarige vervolgopleiding in het vwo waarbij ze opnieuw eindexamen moeten doen.

In dit onderzoek wisselen havo-leerlingen vaker van studie dan vwo-leerlingen (havo: 31%, vwo: 20%). Deze percentages zijn aanmerkelijk hoger dan in het onderzoek van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA, 2008): anderhalf jaar na het eindexamen is slechts 11% van de havo- en vwo-schoolverlaters gewisseld van studie. Onduidelijk is in hoeverre het verschil tussen beide onderzoeken te verklaren is door het verschil in duur sinds het eindexamen.

De stopgezette studie van de havo-leerlingen in het huidige onderzoek is vrijwel altijd een HBO studie (91%), die van vwo-leerlingen meestal een WO studie (77%). De verdeling van de opleidingsclusters van de stopgezette studies is grotendeels vergelijkbaar met die van de gekozen studies, met uitzondering van het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht. De studies uit dit cluster worden relatief vaak gekozen (havo: 28% en vwo: 39%), maar ook vaak weer gestopt (havo: 32% en vwo: 43%). De voornaamste reden (57%) voor havo- en vwo-leerlingen om te stoppen met een HO studie is dat de studie inhoudelijk tegenviel. Daarnaast stopten vwo-leerlingen ook relatief vaak omdat ze alsnog met de studie van hun eerste voorkeur konden starten (13%) of omdat ze de studie te moeilijk vonden (10%). De overige redenen voor havo-leerlingen om te stoppen waren vrij divers.

Huidige studeer- en werksituatie: Iets meer havo- (5%) dan vwo-leerlingen (2%) volgen géén studie meer op het moment van de vragenlijstafname (3 jaar nadat ze in het 5e leerjaar van het havo of vwo zaten). De redenen daarvoor lopen op het havo en vwo vrij uiteen. Op het havo zijn de meest genoemde redenen dat ze wilden/moesten gaan werken (20%), geen geschikte studie konden vinden (22%) en dat de studie inmiddels is afgerond (22%). Op het vwo is de belangrijkste reden dat ze gestopt zijn met een studie (29%). De verdeling van de opleidingsclusters van de huidige studie komt voor de havo- en vwo-leerlingen in dit onderzoek geheel overeen met die van de studie die gekozen is direct na het eindexamen (zie kopje studiekeuze, vorige pagina).

De meeste leerlingen in dit onderzoek (86%) zouden de huidige studie opnieuw kiezen. Hierin verschillen havo en vwo leerlingen niet van elkaar. Dit percentage is hoger dan is gevonden door onderzoekers van het ROA (2008). Zij vonden dat 80% van de havo- én vwo-gediplomeerden tevreden is met de studie die ze gevolgd hebben; ze zouden het opnieuw kiezen. Verder stelden ze vast dat onder studenten die een HBO studies deden de tevredenheid over de gekozen studie het grootst is in het cluster onderwijs, en het laagst in het cluster economische studies. Bij studenten die een WO studie volgden is de tevredenheid het grootst bij studies in de Gezondheidszorg en Recht (90%) en het laagst bij Taal en Cultuur studies. Onze bevindingen over het opleidingscluster van stopgezette studies van havo leerlingen sluiten goed aan bij de ontevredenheid over economische HBO studies in het ROA onderzoek. Dat geldt niet voor tevreden-

denheid over WO studies: ruim 40% van de stopgezette studies van de vwo-leerlingen in ons onderzoek behoort tot het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht, en (dus) niet tot het cluster Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst.

In dit onderzoek rapporteren havo-leerlingen die toch spijt hebben van de huidige studiekeuze vaker dan vwo-leerlingen met spijt dat dit komt omdat een andere studie leuker is (39% vs. 30%). De overige redenen van spijt zijn voor zowel havo- als vwo-leerlingen vrij divers (andere studie past beter bij het gewenste beroep (13%), om studie-inhoudelijke redenen (11%)). De aansluiting van het gekozen profiel wordt door 13% van de leerlingen als niet goed beoordeeld; havo-leerlingen vinden dat vooral het E&M- (43%) en N&G-profiel (28%) beter zouden hebben aangesloten, vwo-leerlingen vinden dat van zowel de natuurprofielen (samen 47%) als het E&M-profiel (26%).

Het succes waarmee havo-leerlingen in dit onderzoek hun huidige studie doorlopen is grotendeels vergelijkbaar met dat van vwo-leerlingen. Havo-leerlingen hebben wel vaker hun propedeuse gehaald, meer studiepunten behaald en zijn positiever over de kans dat ze de studie zullen afronden dan vwo-leerlingen, maar ze zijn in het algemeen ook een jaar eerder aan de vervolgstudie begonnen. Echter, havo-leerlingen hebben tot nu toe minder studievertraging opgelopen dan vwo-leerlingen (respectievelijk 21% vs. 27% is vertraagd), en ze verwachten ook minder studievertraging tot het afronden van hun studie dan vwo-leerlingen (respectievelijk, 18% vs. 38% verwacht nog (meer) vertraging). Verder verrichten meer havo-leerlingen betaald werk en werken ze meer uren dan vwo-leerlingen, maar het salaris is niet verschillend.

Toekomstige persoonlijke leefsituatie: De gewenste toekomstige persoonlijke leefsituatie van havo-leerlingen lijkt erg veel op die van vwo-leerlingen in dit onderzoek. De twee groepen onderscheiden zich niet in de kindwens, de gewenste omvang van de baan van de partner voor en nadat er een kind is, en de mate waarin ze zelf willen blijven werken als er een kind is. Het enige gevonden significante verschil is dat havo-leerlingen iets langer willen blijven werken tot de komst van een kind dan vwo-leerlingen (verschil gemiddeld 3 maanden).

2. In welke mate verschillen binnen de onderwijstypen havo en vwo de jongens en meisjes van elkaar op de bij vraag 1 beschreven kenmerken?

Profielkeuze: Jongens in dit onderzoek kiezen het meest frequent voor het E&M profiel (havo:43%, vwo: 32%), terwijl de meeste havo-meisjes het C&M profiel kiezen (50%) en de meeste vwo-meisjes het N&G profiel (40%). De natuurprofielen (N&T en/of N&G) worden alleen op het havo beduidend vaker door jongens dan door meisjes gekozen (32% vs. 20%), op het vwo is dit sekseonderscheid veel kleiner (48% vs. 43%). Op het vwo speelt dat het lage percentage meisjes dat het N&T profiel kiest (2% vs. 23% voor vwo-jongens) grotendeels wordt gecompenseerd door het relatief hoge percentage dat het N&G profiel kiest (40% vs. 23% voor vwo-jongens). Het N&G profiel wordt op het havo ongeveer even vaak door jongens als door meisjes gekozen (respectievelijk 16% vs. 18%).

Het sekseonderscheid in de keuze voor een natuurprofiel in dit onderzoek komt goed overeen met de landelijke cijfers voor het havo, maar minder goed voor het vwo (Min OCW, 2008). In Nederland heeft in de periode 2003-2006 (vóór invoering Vernieuwde Tweede Fase) ongeveer 35% van de jongens en 20% van de meisjes in havo-4 een natuurprofiel gekozen, en 45% van de jongens en 35% van de meisjes in vwo-4. In dit onderzoek is het sekseverschil in de keuze voor een natuurprofiel op het vwo slechts 5%. De selectieve respons zou hiervoor een verklaring kunnen zijn: onder de respondende vwo-meisjes blijken de N&G profielkiezers oververtegenwoordigd te zijn (40% vs. 29-31% landelijk).

De redenen om een bepaald profiel te kiezen, het al dan niet spijt hebben van de profielkeuze, de mate en de redenen van spijt van de profielkeuze zijn voor jongens en meisjes vergelijkbaar. De enige uitzondering hierop zijn de vwo-jongens; ze hebben minder vaak spijt van hun profielkeuze dan vwo-meisjes, havo-jongens en havo-meisjes. Van Langen en Vierke (2009) onderzochten ook de sekseverschillen in profielkeuzemotieven en concludeerden dat het dezelfde variabelen voor jongens en meisjes, havo en vwo-leerlingen zijn die bepalend zijn voor de kans om een bepaald profiel te kiezen. Dit is een overeenstemming met onze bevindingen.

Eindexamen: Jongens herkansen in het algemeen evenveel onderdelen van het SE dan meisjes. Er zijn wel enkele vakspecifieke sekseverschillen gevonden; Nederlands wordt vaker door jongens herkanst en - alleen op het havo - Engels vaker door meisjes. Dat hun SE cijfers gemiddeld genomen iets hoger waren dan hun CE-cijfers wordt alleen

door meisjes gerapporteerd. De groep meisjes die dit rapporteert (38% van de havo-meisjes en 46% van de vwo-meisjes), geeft als belangrijkste verklaringen dat 1) het CE onverwacht moeilijk was en 2) ze erg zenuwachtig waren bij het CE.

Studiekeuze: Jongens nemen minder studies serieus in overweging als ze nog op het VO zitten dan meisjes. Het niveau van de overwogen HO studies sluit voor jongens directer aan bij hun VO diploma dan voor meisjes. Jongens overwegen en kiezen bij voorkeur voor een studie uit het opleidingscluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht, direct gevolgd door het cluster Techniek, industrie en bouwkunde. Bij havo-meisjes is het cluster Gezondheidszorg en welzijn het meest favoriet en is het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht een goede nummer twee. Bij vwo-meisjes is dit precies omgekeerd. De helft van de jongens op zowel het havo als vwo kiest een studie omdat ze die het leukst of meest interessant vinden. Voor meisjes is dit ook het belangrijkste motief, maar ze noemen dit minder frequent (havo: 45%, vwo 42%). Bij hen zijn andere intrinsieke keuzemotieven ook van belang.

In het jaar na het eindexamen gaan bijna alle leerlingen studeren. Jongens en meisjes verschillen niet van elkaar wat betreft het aantal studiewisselingen en het niveau van de stopgezette studie. De verdeling van de opleidingsclusters van de stopgezette studies is grotendeels vergelijkbaar met die van de gekozen studies, enkele uitzonderingen nagelaten. Op het havo stopten de jongens vaker met een studie in het cluster Onderwijs, en de meisjes besloten juist vaker te stoppen met een studie in het cluster Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst. Op het vwo zijn dergelijke seksverschillen niet gevonden. De belangrijkste reden om te stoppen - de studie viel inhoudelijk tegen - wordt door vwo-jongens even vaak genoemd als door vwo-meisjes. Reden nummer twee voor vwo-jongens is dat ze de gekozen studie te moeilijk vonden en voor vwo-meisjes dat ze alsnog aan de studie van hun eerste voorkeur konden beginnen.

Huidige studeer- en werksituatie: Ten tijde van de vragenlijstafname - gemiddeld 3,7 jaar na het havo-eindexamen of 2,9 jaar na het vwo-eindexamen - studeren bijna alle leerlingen nog. Het moment van keuze voor de huidige studie, het zoveel mogelijk afstemmen van de profielkeuze op deze studie en het spijt hebben van keuze voor de huidige studie zijn niet verschillend tussen jongens en meisjes. Alleen voor vwo-leerlingen

is het niveau van de huidige studie wel sekse-afhankelijk: 31% van de meisjes volgt nu een HBO-studie, tegen 20% van de jongens op dit onderwijstype. Wat verdeling van de opleidingsclusters betreft laten de meisjes de grootste veranderingen zien. Havo-meisjes volgen nu vaker studies in het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht, ten koste van studies in het cluster Onderwijs en Gezondheidszorg en welzijn. Vwo-meisjes volgen nu vaker studies in de clusters Gezondheidszorg en welzijn en Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst, ten nadele van studies in de bèta clusters. Dit vindt ook zijn weerslag in de mening van de leerlingen over de aansluiting van het profiel op de huidige studie; meisjes zijn hier minder positief over dan jongens. Volgens de havo- en vwo-jongens zou met name het N&T profiel beter hebben aangesloten, volgens havo-meisjes zou dat het E&M profiel zijn en volgens vwo-meisjes het N&G-profiel. Het succes in de vervolgstudie is ook gedeeltelijk sekse-afhankelijk. De meisjes hebben enigszins vaker hun propedeuse gehaald, minder studievertraging opgelopen en hogere cijfers gehaald dan jongens, maar ze besteden ook meer tijd aan hun studie. Het tot nu toe behaalde aantal studiepunten en de kans dat ze hun studie met een diploma zullen afronden is niet verschillend. De huidige werksituatie (het al dan niet hebben van betaald werk, de duur tot het vinden van een (bij)baan, de omvang van de (bij)baan) is niet verschillend tussen jongens en meisjes. Wat wel verschillend is, is dat vwo-meisjes minder verdienen dan vwo-jongens terwijl ze gemiddeld genomen evenveel werken.

Toekomstige persoonlijke leefsituatie: In de gewenste toekomstige persoonlijke leefsituatie is het traditionele rollenpatroon duidelijk te herkennen. Jongens verwachten minder vaak dat hun latere partner buitenshuis werkt, en de omvang van hun partner's baan is kleiner dan dat van de partner van de meisjes. Bijna alle leerlingen hebben een kindervens voor later - evenveel jongens als meisjes -, maar de jongens blijven meer werken dan de meisjes als er eenmaal een kind is. Het verschil is ruim 2 halve dagen.

*3. In welke mate verschillen binnen de onderwijstypen havo en vwo **allochtone** en **autochtone** leerlingen van elkaar op de bij vraag 1 beschreven kenmerken?*

Profielkeuze: Hoewel de profielkeuze van allochtone havo- en vwo-leerlingen niet significant verschillend is van autochtone leerlingen op hetzelfde onderwijstype, zijn er wel enkele etnische verschillen gevonden in aspecten die te maken hebben met de profielkeuze. Allochtone leerlingen rapporteren iets vaker dan autochtone leerlingen alléén extrinsieke redenen voor de profielkeuze, waarvan een goede aansluiting van het gekozen profiel op de vervolgstudie de belangrijkste is. Ook hebben allochtonen achteraf meer berouw met de gemaakte profielkeuze (havo: meer spijtoptanten, vwo: grotere mate van spijt). Tweederde van de allochtone havo-leerlingen met spijt van hun profielkeuze zou achteraf liever één van de twee maatschappij profielen gekozen hebben. Allochtone vwo-leerlingen met spijt hebben een dergelijke voorkeur niet.

Eindexamen: Er zijn etnische verschillen in eindexamenresultaten gevonden op het havo: 46% van de allochtone leerlingen rapporteren dat hun SE-cijfers in het algemeen hoger waren dan hun CE-cijfers, tegen 34% van de autochtone leerlingen op dit onderwijstype. Op het vwo melden allochtonen geen groter verschil tussen hun SE- en CE-cijfers dan autochtone leerlingen dat doen. Voor de mogelijke verklaring dat allochtonen meer onderdelen van het SE herkansen dan autochtonen en zo een hoger gemiddeld eindcijfer voor het SE van een vak weten te behalen, zijn geen aanwijzingen gevonden. In de groep havo-leerlingen met hogere SE- dan CE-cijfers is gevonden dat allochtone leerlingen iets vaker dan autochtone leerlingen het CE moeilijker vonden dan ze hadden verwacht en dat ze enigszins nerveuzer waren bij het CE. Dit laatste is ook op het vwo gevonden. Omdat de genoemde verschillen niet statistisch significant zijn, zijn het slechts aanwijzingen voor de richting waarin gezocht moet worden naar verklaring(en) voor het grotere verschil tussen beide examencijfers voor allochtone leerlingen.

Studiekeuze: De studiekeuze van allochtone leerlingen is op enkele punten afwijkend van die van autochtone leerlingen. Allochtone leerlingen nemen vaker dan autochtone leerlingen op hetzelfde onderwijstype WO studies serieus in overweging, en - alleen op het vwo - kiezen ze deze ook vaker. Vooral studies in het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht worden door hen vaker overwogen en nog vaker gekozen. Op het havo staat daar tegenover dat allochtone leerlingen minder vaak studies in het cluster Onderwijs overwogen en minder vaak een studie in het cluster Gezondheidszorg en welzijn kiezen. Op het vwo zijn de etnische verschillen bij het overwegen en kiezen

van een studie in de overige clusters minder eenduidig. Wat betreft de studiekeuzemotieven rapporteren allochtone vwo-leerlingen vaker dan autochtone vwo-leerlingen extrinsieke redenen. Het aantal studiewisselingen van allochtone leerlingen is gelijk aan dat van autochtone leerlingen. Ook zijn het niveau en de opleidingsclusters van de stopgezette studies en de redenen om te stoppen niet afhankelijk van de etniciteit van de leerling.

Huidige studeer- en werksituatie: De huidige studeersituatie van allochtone leerlingen is op diverse punten verschillend van die van autochtone leerlingen. Voor allochtone havo-leerlingen is de huidige studie vaker een studie in het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht en minder vaak een studie in de clusters Onderwijs en Gezondheidszorg en welzijn dan voor autochtone havo-leerlingen. In het algemeen verloopt de vervolgstudie in het HO van allochtone leerlingen enigszins ongunstiger dan die van autochtone leerlingen. Allochtone havo-leerlingen hebben tot nu toe iets lagere cijfers voor hun hoofdstudie behaald. Allochtone vwo-leerlingen zijn vaker nog maar net begonnen met hun HO studie (16% vs. 8%) en hebben (dus) minder vaak hun propedeuse gehaald dan autochtone vwo-leerlingen (66% vs. 76%). Allochtone leerlingen verwachten vaker dan autochtone leerlingen dat ze nog vertraging zullen oplopen voordat het diploma in het HO gehaald is. Dit doet geen afbreuk aan de verwachtingen van allochtone vwo-leerlingen wat betreft het niveau van het HO diploma; die zijn zelfs hoger dan die van autochtone vwo-leerlingen.

De huidige werksituatie van allochtone leerlingen verschilt nauwelijks van die van autochtone leerlingen. Het enige verschil is dat het percentage werkzoekenden onder de leerlingen zonder bijbaan bij allochtone havo-leerlingen hoger is dan bij autochtone havo-leerlingen (32% vs. 16%).

Toekomstige persoonlijke leefsituatie: De gewenste toekomstige persoonlijke leefsituatie van allochtone leerlingen wijkt op twee van de onderzochte punten af van die van autochtone leerlingen. De toekomstige partner van allochtone havo-leerlingen hoeft wat hen betreft minder buitenshuis te werken dan de partner van autochtone havo-leerlingen. Dit geldt ook voor de situatie met kinderen; ook dan hoeft de partner van de allochtone havo-leerlingen in het algemeen minder te blijven werken dan die van de autochtone havo-leerlingen.

4. In welke mate verschillen binnen de onderwijstypen havo en vwo de leerlingen met een lage of middenhoge sociaal economische status en de leerlingen met een hoge sociaal economische status van elkaar op de bij vraag 1 beschreven kenmerken?

Profielkeuze: Alleen op het vwo is zijn enkele aspecten van de profielkeuze gerelateerd aan de sociaal economische afkomst van de leerlingen. Hier kiezen de leerlingen met hoog opgeleide ouders (hoge SES) aanzienlijk vaker dan leerlingen met laag of middelhog opgeleide ouders (lage of middenhoge SES) voor een natuurprofiel (50% vs. 38%), en dan met name voor het N&G-profiel. Ook hebben vwo-leerlingen met een hoge SES iets minder vaak spijt van hun profielkeuze dan de vwo-leerlingen met een lage of middenhoge SES.

Eindexamen: Het verschil tussen het SE- en CE-cijfer van een vak hangt niet samen met de SES van de leerling. Hetzelfde geldt voor het aantal herkanste onderdelen van het SE. Verder wordt het CE door lage of middenhoge SES leerlingen niet anders voorbereidt of beleefd dan door hoge SES leerlingen.

Studiekeuze: De studiekeuze van lage of middenhoge SES leerlingen wijkt op een aantal punten af van die van hoge SES leerlingen. Wat betreft de *overwogen* studies is het aantal (alleen havo) en het niveau van de vervolgstudies (havo én vwo) lager en gaat het vaker om studies uit het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht (alleen vwo) in vergelijking met hoge SES leerlingen. Wat betreft de *gekozen* studies kiezen laag of middenhoge SES leerlingen op het vwo minder vaak voor een WO opleiding. Het opleidingscluster van de gekozen studie en de redenen om een bepaalde studie te kiezen blijken niet verband te houden met de SES van de vwo-leerling. Op het havo zijn het niveau en opleidingscluster van de gekozen studie en de reden om een bepaalde studie te kiezen niet afhankelijk van de SES van de leerling. Verder wisselen havo-leerlingen met een lage of middenhoge SES minder vaak (28%) van studie dan leerlingen met een hoge SES (34%). Op het vwo is de SES niet gerelateerd aan het aantal studiewisselingen. Verder zijn het niveau en opleidingscluster van de stopgezette studies en de redenen om te stoppen niet verschillend tussen beide groepen leerlingen.

Huidige studeer- en werksituatie: De huidige studeersituatie van lage of middenhoge SES leerlingen is weinig anders dan die van hoge SES leerlingen. Een aspect van de

huidige studie dat wel verschillend is - voor alleen vwo-leerlingen - is het niveau; 75% van vwo-leerlingen met een hoge SES volgt nu een WO studie, tegen 66% van de vwo-leerlingen met een lage of middenhoge SES. Verder lijkt de studieloopbaan van vwo-leerlingen met een hoge SES iets gunstiger te verlopen dan die van vwo-leerlingen met een lage of middenhoge SES; ze zijn vaker onvertraagd gebleven en verwachten een diploma van een gemiddeld hoger niveau. Daar staat tegenover dat ze tot nu toe minder studiepunten hebben gehaald. Havo-leerlingen met een hoge SES verwachten meer vertraging op te lopen voordat ze hun HO diploma gehaald hebben dan havo-leerlingen met een lage of middenhoge SES.

Enkele aspecten van de huidige werksituatie hangen samen met de SES van de leerling. Havo-leerlingen met een lage of middenhoge SES hebben vaker een betaalde bijbaan dan havo-leerlingen met een hoge SES (71% vs. 64%). De omvang van de bijbaan van vwo-leerlingen met een lage of middenhoge SES is enigszins groter dan die van vwo-leerlingen met een hoge SES.

Toekomstige persoonlijke leefsituatie: De gewenste toekomstige persoonlijke leefsituatie van zowel havo- als vwo-leerlingen met een lage of middenhoge SES is niet verschillend van die van leerlingen met een hoge SES op hetzelfde onderwijstype.

5. In hoeverre komt het spijt hebben van de profielkeuze in havo-5 of vwo-5 overeen met het spijt hebben van de profielkeuze drie jaar later?

De standvastigheid en de mate waarin havo- en vwo-leerlingen spijt hebben van de keuze voor een bepaald profiel is beperkt. Van de leerlingen die in havo-5 of vwo-5 spijt hadden van hun profielkeuze (havo-5: 8% en vwo-5: 6%) heeft 3 jaar later minder dan de helft nog steeds spijt van deze keuze (havo-5: 43% en vwo-5: 34%). Het omgekeerde gebeurt ook; een klein deel van de leerlingen die in havo-5 en vwo-5 géén spijt had van de profielkeuze, heeft dat inmiddels wel (havo-5: 12% en vwo-5: 8%). De mate van spijt van de huidige spijtoptanten blijft beperkt tot een beetje spijt. Dit is niet afhankelijk van onderwijstype of het al dan niet spijtoptant zijn in havo-5 of vwo-5.

6. Verloopt de vervolgstudie van leerlingen met spijt van hun profielkeuze in havo-5 en vwo-5 ongunstiger dan die van leerlingen zonder profielkeuze spijt in havo-5 en vwo-5?

De schoolloopbaan in het HO verloopt voor leerlingen met spijt van hun profielkeuze in havo-5 of vwo-5 vrijwel even goed als die van leerlingen die geen spijt hadden van hun profielkeuze in havo-5 of vwo-5. Diverse aspecten zijn vergeleken en maar één aspect blijkt significant te verschillen tussen beide groepen leerlingen: het tot nu toe behaalde aantal studiepunten van de leerlingen met spijt van hun profielkeuze in havo-5 is iets lager dan dat van de leerlingen zonder spijt van hun profielkeuze in havo-5.

7. In hoeverre komt de verwachte studiekeuze in havo-5 of vwo-5 overeen met de studie die drie jaar later gevolgd wordt?

Wat betreft het niveau van de studie zijn er weinig veranderingen tussen de studieplannen in het 5^e leerjaar VO en de studie die ze drie jaar later daadwerkelijk volgen. Tussen de 80% en 90% van de havo-5 en vwo-5 leerlingen volgen nu een studie op het niveau dat ze in het 5^e leerjaar VO van plan waren. Alleen de havo-5 leerlingen met plannen voor het volgen van een MBO studie doen momenteel toch vaak iets anders; 50% volgt nu een MBO-, 33% een HBO-opleiding en 17% studeert niet.

Ook wat betreft het opleidingscluster zijn er in het algemeen weinig verschuivingen. Ongeveer driekwart van de havo-leerlingen volgt momenteel een studie in het cluster die ze in havo-5 al van plan waren te gaan doen. Echter voor de havo-5-leerlingen met serieuze belangstelling voor studies in het cluster Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst is dit percentage slechts 50%. Ook de meerderheid van de vwo-5-leerlingen verandert niet van studiecluster, maar het beeld is bij hen wat diverser dan bij de havo-5-leerlingen. Afhankelijk van het cluster volgt 67%-92% van de vwo-leerlingen nu nog steeds een studie in het cluster die ze in vwo-5 al van plan waren te gaan doen. Er zijn twee uitzonderingen; voor studies in het cluster Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst is dit percentage maar 28%, en voor studies in het cluster Techniek, industrie en

bouwkunde maar 43%. Veel vwo-leerlingen met serieuze belangstelling voor studies in deze twee clusters hebben alsnog voor een studie in het cluster Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en recht gekozen.

8. In hoeverre komt het belang dat leerlingen in havo-5 en vwo-5 hechten aan kenmerken van hun latere beroep overeen met het belang dat ze drie jaar later hechten aan dezelfde kenmerken?

De verandering tussen het 5^e leerjaar VO en drie jaar later in de mate waarin de leerlingen bepaalde aspecten van hun toekomstige beroep belangrijk vinden, hangt samen met het belang dat leerlingen in het algemeen aan deze kenmerken hechten. Sociale en zelfontplooiingaspecten werden in het 5^e leerjaar van de havo of vwo als de belangrijkste aspecten van het latere beroep beschouwd. Drie jaar later worden sociale aspecten enigszins belangrijker gevonden, maar de zelfontplooiingaspecten nog beduidend meer. Het verschil in de gemiddelde waarde van de bijbehorende factor (zelfontplooiing- en vrijheidsaspecten van het later beroep) tussen het 5^e leerjaar en drie jaar later heeft een effectgrootte van 0,42. In het 5^e leerjaar vonden de havo- en vwo-leerlingen status- en glamouraspecten van het latere beroep in het algemeen minder belangrijk dan sociale en zelfontplooiingaspecten. In drie jaar tijd is alleen het belang van de statusaspecten veranderd. Dit is enigszins belangrijker geworden voor alle leerlingen groepen, behalve voor vwo-jongens. Exacte, buiten- en artistieke aspecten werden in leerjaar 5 in het algemeen als de minst belangrijke aspecten van het toekomstige beroep beschouwd. Drie jaar later is daarin weinig verandert. Alleen havo-meisjes zijn exacte aspecten belangrijker gaan vinden.

Literatuur

- Brandsma, H.P., & Stoel, W.G.R. (2000). *Programmatische studie kwaliteit voortgezet onderwijs. Overwegingen voor de inrichting en vormgeving van de cohortstudie VOCL'99*. Enschede: OCTO.
- Batenburg, T.A. van., Korpershoek, H., & Werf, M.P.C. van der. (2007). *De vmbo-leerlingen in VOCL'99, hun loopbanen en hun huidige situatie*. Groningen: GION.
- Berkel, K. van. (1999). *Steekproef voor schoolloopbaan onderzoek VOCL99*. Heerlen: CBS.
- CBS, & GION. (1999). *Masterplan VOCL'99*. Heerlen/Groningen: CBS/GION.
- CBS (2004). *Jaarboek onderwijs in cijfers 2004*. Heerlen: CBS.
- CBS (2009). *Jaarboek onderwijs in cijfers 2009*. Heerlen: CBS.
- Harms, G. J., Kuyper, H., & Werf, M. P. C. van der (2005). *VOCL'99-4: VMBO-leerlingen in het vierde leerjaar: over werk, school, leren en omgaan met vrienden*. Groningen: GION.
- Korpershoek, H., Kuyper H., & Werf, M.P.C., van der. (2006). *Havo-5 en vwo-5 en de tweedefase; de bovenbouwstudie van VOCL'99*. Groningen: GION.
- Kuyper, H., Lubbers, M.J., & Werf, M.P.C. van der. (2003). *VOCL'99-1: technisch rapport*. Groningen: GION.
- Kuyper, H., & Werf, M.P.C. van der. (2003). *VOCL'99: de resultaten in het eerste leerjaar*. Groningen: GION.
- Kuyper, H., & Werf, M. P. C. van der (2005). *VOCL'99-3: Prestaties en opvattingen van leerlingen in de derde klas van het voortgezet onderwijs*. Groningen: GION.
- Kuyper, H., & Werf, M. P. C. van der (2007). *De resultaten van VOCL'89, VOCL'93 en VOCL'99. Vergelijkende analyses van prestaties en rendement*. Groningen: GION.
- Ministerie OCW. (2008). *Kerncijfers 2003-2007*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Langen, A. van. & Vierke, H. (2009). *Wat bepaalt de keuze voor een natuurprofiel. De invloed van de leerling, de school, de ouders en de peergroup*. Den Haag: Platform Bèta Techniek.

- Rekers-Mombarg, L., Kuyper, H., Werf, M. P. C. van der, & Zijssling, D. H. (2005). *De resultaten in het VMBO. Vergelijking van de schoolloopbanen en prestaties van VOCL'93 en VOCL'99 leerlingen*. Groningen: GION.
- ROA.(2008). *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2007*. Maastricht: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA-R-2008/3).
- SCP (2007). *De sociale staat van Nederland 2007*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau (SCP-publicatie 2007/20).
- Zijssling, D.H., Kuyper, H., Lubbers, M.J., & Werf, M.P.C. van der. (2005). *VOCL'99-3: technisch rapport*. Groningen: GION.

Bijlage 1: Redenen om een HO studie *niet* te kiezen, uitgesplitst naar opleidingscluster en sekse. De kolommen sommeren tot 100%.

	Onderwijs	Taalwetenschap- pen, geschiedenis & kunst	Sociale weten- schappen, bedrijfs- kunde & recht	Natuurweten- schappen, wiskun- de & informatica	Techniek, industrie & bouwkunde	Landbouw & diergeneeskunde	Gezondheidszorg en welzijn	Persoonlijke dienst verlening, vervoer, milieu & eiligheid
Redenen voor niet kiezen HO studies: (%)								
<u>Jongens:</u>								
Intrinsiek:								
- Niet leuk, interessant, passend in het algemeen	37	19	40	43	32	28	29	33
- Te smalle studie	5	4	9	4	7	--	1	14
- Te makkelijk, weinig uitdagend, te praktisch, wil geen HBO	12	5	7	4	5	6	5	5
- Studie-inhoudelijke aspecten	5	5	14	19	26	6	8	14
- Te moeilijk, langdurig, theoretisch, wil geen WO	--	8	10	7	15	11	9	--
- Uitgeloot, niet voldaan aan toelatingseisen	9	11	6	4	6	6	27	14
- Tweede keuze, parkeer- of opstapstudie	--	--	--	6	1	--	8	--
- Onaantrekkelijke aspecten in latere beroep	9	5	1	3	2	17	1	5
Extrinsiek:								
- Weinig toekomstperspectief of werk in te vinden	14	30	3	3	2	11	4	5
- Niet studie-inhoudelijke aspecten	2	1	4	2	2	6	--	--
	7	11	6	5	4	11	8	10
<u>Meisjes:</u>								
Intrinsiek:								
- Niet leuk, interessant, passend in het algemeen	27	23	31	28	23	21	22	19
- Te smalle studie	13	8	8	6	9	4	4	8
- Te makkelijk, weinig uitdagend, te praktisch, wil geen HBO	7	3	4	4	--	7	6	5
- Studie-inhoudelijke aspecten	6	7	15	13	26	7	11	16
- Te moeilijk, langdurig, theoretisch, wil geen WO	7	7	14	16	11	21	11	4
- Uitgeloot, niet voldaan aan toelatingseisen	8	16	6	9	9	18	19	16
- Tweede keuze, parkeer- of opstapstudie	3	2	3	7	6	4	8	1
- Onaantrekkelijke aspecten in latere beroep	16	3	4	4	6	4	6	12
Extrinsiek:								
- Weinig toekomstperspectief of werk in te vinden	4	23	4	2	9	11	4	5
- Niet studie-inhoudelijke aspecten	2	2	4	5	--	--	3	7
Overige redenen	8	6	6	6	3	4	5	5

